

KÜLTÜR VADİSİNDE

İNSAN, DİPLOMASİ VE SİYASET

MEHMET HİŞYAR KORKUSUZ

akıl fikir
YAYINLARI

KÜLTÜR VADİSİNDE
İNSAN, DİPLOMASİ VE
SİYASET

Haziran 2015

KÜLTÜR VADİSİNDE İNSAN, DİPLOMASI VE SİYASET

DR. MEHMET HİŞYAR KORKUSUZ

Copyright© Akıl Fikir Yayınları Haziran 2015

Bu kitabın tüm hakları Akıl Fikir Yayınlarına aittir.

Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

YAYINCI: Akıl Fikir Yayınları

KAPAK TASARIMI: Akıl Fikir

İÇ DÜZEN: Akıl Fikir

1.BASIM: Aralık 2013

2.BASIM: Haziran 2015

AKIL FİKİR YAYINLARI

Akıl Fikir Yayınları ve Dijital Matbaası
Alemdar Mahallesi Alayköşkü Caddesi
Küçük Sokak No:6/3 Fatih-İstanbul
212-514 77 77
eposta: bilgi@akilfikiryayinlari.com

ISBN:

BASIM ve CİLT:

Akıl Fikir Yayınları ve Dijital Matbaası
Alemdar Mahallesi Alayköşkü Caddesi
Küçük Sokak No:6/3 Fatih-İstanbul
212-514 77 77

eposta: bilgi@akilfikiryayinlari.com

DR. MEHMET HIŐYAR KORKUSUZ

KÜLTÜR VADİSİNDE
İNSAN, DİPLOMASİ VE
SİYASET

AKIL FİKİR YAYINLARI

Dr. Mehmet Hişyar Korkusuz

1967 yılında doğdu. 1984 yılında İzmir Atatürk Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Hacettepe Tıp Fakültesi'ni kazandı ve Ocak 1993'te öğrenimini tamamladı. 1988'de İzmir İmam-Hatip Lisesi fark derslerini verdi. 1990 yılında Ankara SBF (Mülkiye) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü kazandı. 1995'te Mülkiye eğitimini tamamladı. 1997 senesinde Master tezini 9 Eylül Üniversitesi'nde yaptı. Ocak 2011'de Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim dalında Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü'nde doktora tez savunmasını verdi. 2012 Mayıs ayında Arel Üniversitesi'nde yardımcı doçent oldu. 2013 Haziran'ında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi.

Mayıs 1993'te doktor olarak mecburi hizmetle meslek hayatına başladı. 1996-2001 arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde görev yaptı. 2003 yılından bu yana ailesiyle birlikte Berlin'de ticari ve kültürel çalışmalarını sürdürmektedir. Zaman zaman doktor olarak da hizmet vermektedir. İlk kitabı *Mukaddime'den Muahire'ye...* 2012 yılı Ocak ayında Bilge Kültür ve Sanat Yayınları arasında ilk baskısını yaptı (daha sonra Mart ayında 2. baskı gerçekleştirildi). Bu eser ESKADER tarafından yılın düşünce eseri seçildi. *Kamu Yönetiminde Stres Algısı* kitabı 2012 yılı Ekim ayında; *Kültür Vadisinde İnsan, Diplomasi ve Siyaset*'in 1.baskısı 2013 yılı Aralık ayında yayınlandı.

*Bu kitabı düşünen, üreten ve insanlığın erdemine inanıp
umudunu yitirmeyenlere ithaf ediyorum...*

İÇİNDEKİLER

2. Baskıya Önsöz.....	11
Önsöz.....	13
Giriş	15

BİRİNCİ BÖLÜM: STRATEJİK BİR UNSUR OLARAK KÜLTÜR VE ÖTESİ

Kültür Vadisinde Hayat	19
Göz Kendini Göremez	29
Cognitive Matrix (Bilişsel Matriks): Kopan Halat İp’le Bağlanmaz	33
Hayat Herkese Öğretir	37
Hayat Teorileri Aşan Gürül Gürül Akan Bir Nehir Gibi: Kaynağı da Varacağı Yer de Sonsuzluk	39
İki Denizin Birleştiği Yer: Cebelitarık (Endülüs Günlüğü).....	41

İKİNCİ BÖLÜM: DİPLOMASİ SATRANCI VE GLOBAL AKTÖRLER

Birleşmiş Milletler’in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (1)	45
Birleşmiş Milletler’in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (2)	49
Birleşmiş Milletler’in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (3):	55

Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (1).....	59
Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (2) ..	69
Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (3)	75
Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (4).....	83
Bölgesel Öncü Rolden Küresel Aktörlüğe Uzanan Geçiş Sürecinde Almanya	87
Fransız İhtilali Üzerine Yeniden Düşünmek.....	99
Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Kiev ve Moskova Knezliğinden (Prenslüğinden)	
Çarlık Rusya'sına (1)	107
Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Pan-İslavizm Bağlamında Bir Bakış (2)	111
Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Sovyet (Ekim) Devrimi ve Sonrası (3)	115
İngiltere: Milletlerin Zenginliği'nden Devrimlerin ve Evrimlerin Anaforuna	125
Küresel Güçlerin Kritik Siyasal Rejimleri Terbiyede Yeni Yön- temi: Bir İş Olarak Devrim	143
Yarıncı Diplomasi	147

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE SİYASİ KÜLTÜRÜN ÖZGÜN RENKLERİ

Milliyetçilik Meselesine 'İlmî ve Dinî Pencereden' Köklü Bir Bakış: Bediüzzaman Saîd-i Nursî -1-.....	155
Milliyetçilik Meselesine 'İlmî ve Dinî Pencereden' Köklü Bir Bakış: Bediüzzaman Saîd-i Nursî -2-.....	159

Sağımız ve Solumuz Bizim İki Yanımız:	
Üstad Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet -1.....	163
Sağımız ve Solumuz Bizim İki Yanımız:	
Üstad Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet -2.....	167
Siyasette Diriliş Ekolü Mimarı Bir Mülkiyeli:	
Üstad Sezai Karakoç.....	173
Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Millî Görüş Yaklaşımı, D-8 Deneyimi ve Sonrası -1.....	179
Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Millî Görüş Yaklaşımı, D-8 Deneyimi ve Sonrası -2.....	183
Bir Entellektüel ve Siyasetçi Olarak Mustafa Bülent Ecevit.....	187
Demokrat Partili ve Dindar Bir İnsan ve Siyasetçi Olarak Abdülmelik Fırat.....	193
Silahların Gölgesinde Bir Derin Nefes: Demokrasinin Özal'lı Yılları.....	197

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SİYASETİN GRAMERİNİ BARIŞ MİMARİSİYLE YENİDEN OKUMAK

Bir Siyaset Enstrümanı Olarak Samimiyet Mümkün Mü?..	209
Bu Millet'in 'Olmazsa Olmazlar'ı.....	213
Strateji ve Taktikler Arasında Savaş ve Barış Sanatı.....	219
Barış ve Huzurun Adımları.....	223
Mazlum Milletlerin Kaderi.....	227
Geleceğimiz Nasıl Olacak?.....	229
BİTİRİRKEN.....	233
KAYNAKÇA.....	234

2. BASKIYA ÖNSÖZ

Kültür Vadisi ifadesinin doğal güzelliğinin, Kitab'ımızın yayınlandığından bu yana her düzey ve ortamdaki pozitif geri dönüşler ve yansımaları ile çok şükür maya tuttuğunu görmek keyif ve mutluluk verici.

Bu İkinci Baskı'da kimi değişiklik ve yenilikleri ana gövdeyi koruyarak gerçekleştirdik. Dış Politika bağlamında **'İngiltere'** makalemiz bunlardan birisi. Kültürel Etnosantrizm'i aşma bağlamında makale olarak kayda değer bir yankı yapan **'Göz Kendisini Göremez'** de hak ettiği yeri aldı. **Bu Millet'in 'Olmazsa Olmazları'** da göze ilişecek yeniliklerden. Bu kitaptaki en özgün makalelerden birisinin de **'Cognitive Matrix (Bilişsel Matriks): Kopan Halat İp'le Bağlanmaz'** adlı yazımız olduğu kanaatindeyim.

Türkiye siyaset'ini ve uluslararası ilişkileri kültür ve insan odaklı bir bakışla temel yönelimleri ve ana temalarıyla, eleştirel bir perspektifle ele alan eser'imiz gereksinimi duyulan incelik ve çok yönlülüğe de katkı sağlamaya devam ediyor. Tüm okuyucularımız için ve Hariciyemiz başta olmak üzere Siyaset ve Devlet Adamlarımız için de bilgi ve değer üreten bu Kitab'ımızla sizleri baş başa bırakıyorum.

Dr.Mehmet Hişyar Korkusuz
Berlin – İstanbul, 2 Haziran 2015

ÖNSÖZ

Bir kitabın nasıl yazıldığına tanıklık etmenin heyecanı kitabın basım aşamasına geldikten sonra insanı bambaşka duygu ve düşüncelere sürüklemekte. Değerli Hocamızın el emeği, göz nuru ve gönül aydınlığı fikir, görüş ve yaklaşımlarının bir kez daha günyüzüne çıktığına şahit olmak bize entelektüel bir haz vermekte.

Güncel siyasi tartışmaların yoğun trafiği içerisinde boğulan insan, içinde yaşadığı toplumun temel dinamiklerini oluşturan kültürel kodları deşifre eden bu kitabı okumakla ideolojilerin çıkmaz sokağından çıkarak, kültürün ve bilginin ana arterlerinde yürümeye başlayacaktır.

Hocamız bu eserde; '*Kültürün Stratejik Bir Unsur Olarak Özelliği*'; '*Global Aktörler Arasındaki Diplomatik Satranç*'; '*Türk Siyaset Kültürüne Renk Katan Özgün Şahsiyetler*' ve '*Siyasetin Barış Öncelikli Mimarisi*' gibi önemli konulara bambaşka boyutlarda özgün bir bakış sunmaktadır.

Politik tarafsızlığın çok ötesinde Türkiye ve memleket öncelikli, birleştirici ve bütünleştirici bir tavrı ve geleceği şekillendirecek entelektüel cömertliği kitabın her köşesinde gözlemlenmek mümkün.

Bu eserin basım aşamasına geldiğini görmek bizleri geleceğe yönelik, yeni yeni ve tekraren okunacak eserlere kavuşma noktasında daha bir umutlandırdı.

Dr. Hüseyin Çetin
Kartal Eğt. Arş.Hastanesi

Dr. Ersoy Kutluk
Kubbealtı Akademi Yayınları

GİRİŞ

Kültürün, medeniyetin tarih içerisinde, zaman skalasında, coğrafya üzerinde mekan çerçevesindeki izdüşümleri ve yansımaları, insana dair en temel ve hayati varoluşun ipuçlarını ve bilinmeyenlerini görünür kılmakta ve ele vermektedir.

Hayatın bir bütün olarak akışını çekip çevirmek mümkün olmasa da hayat nehrinin kenarında parçalı ve bulanık olmayan bir bakış ve yaklaşım kültürel zenginlikle ete kemiğe bürünebilecektir.

İnsan, diplomasi satrancıyla siyaset senaryolarını, kültür vadisinde ürettiği olgun ve ileri adımları atarak geleceğini yeniden ve güvenle inşa edebilir.

El yazmaları ile tarihe düşülen notlar insanlığın yararına sunulan bilgi hazinesi olarak önemli katkılar sunma imkânını ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

**STRATEJİK BİR UNSUR OLARAK
KÜLTÜR VE ÖTESİ**

Kültür Vadisinde Hayat

Eğer konuştuğumuz varlık insan ise ona ilişkin durumları anlamlandırıp temellendirirken ister istemez bir aidiyet ve referans çerçevesinde değerlendirme yapacağız demektir. Bu da bizi bir taraftan sınırlandırırken diğer taraftan belli bir anlaşılabilirliği ve görünürlüğü sağlaması dolayısıyla meşruluk bağlamında güven duygusuna ve arzu edilen itibara kavuşturabilecektir.

İnsanın maddi dünya ve tabiat üzerindeki hakimiyet kurma çabası kendi hemcinsleri, türü ve sevdikleri adına bir savunma ve hayatta kalma fonksiyonuyla ilişkilidir. Bu aynı zamanda varlığını, hayatietini sürdürebilmek bakımından gereklidir. Hayatta kalma mücadelesi insanın fiziki, bedeni yönünü açıklamada gerekli bir boyut olsa da hayatın niteliğine, derinliğine ve kalitesine ilişkin durumlar insanı diğer canlı türlerinden ayıran en temel özelliğine ‘dil ve kültür’e ait birikim ve donanımına bizleri götürmektedir. İnsanın kendi hayat alanını genişletirken hem maddi hem de manevi kültür unsurlarına ihtiyacı olmuştur. Kültür’ü en özlü bir şekilde, ‘insanın varoluşunu hayatın içindeki her türlü üretim faaliyeti ile zenginleştirip güçlendirirken insani değerlerle iç içe bireysel ve toplumsal kurumlar oluşturarak anlamlandırma ve temellendirme gereksinimini karşılama sürecinde bir hayat tarzı ve tutum geliştirmek’ olarak tanımlayabiliriz. Dikkatli bir şekilde ele alındığında insanın yer-

yüzü serüvenindeki yalnızlığını çorak ve uzak bir ülkedeki hayata yeniden başlama sürecindeki 'vadideki hayat' metaforu ve benzetmesiyle ele almak mümkündür. Belli bir inanç ve yakınlık temelinde bir araya gelen insanlar ortak bir dil ve iletişimle, gönül dilini de dahil ederek, önce küçük bir ev inşa edecekler ve sonra yavaş yavaş o vadide filizlendirip yeşerttikleri umutlar yeni küçük bir dünyanın kurulmasına ön ayak olacaktır.

Modern dünyada yaşayan bizler her şeyi hazır halde bulduğumuzu varsaymanın rehavetiyle kültür ve medeniyetin tarihi arka planını çoğu zaman ıskalıyoruz ya da atlıyoruz. Bu da bizlerin mevcut hayat tarzı içerisinde karşımıza çıkan sorunları kaynak, köken ve sonuçlarıyla beraber ele alıp mütalaa etmemizin önüne geçiyor. Yetersiz kelime ve lügat hazinemizle en ciddi ve komplike konuları ele alıyoruz ancak dağarcık az, ufuk dar olunca da sıkışıp kalıyoruz. Kültürün yüz güldürücü aktivite ve sonuçlarına karşı bu kayıtsızlık ekonomik rasyonalite ile gelen rantabiliteyi de siyasi akıl ve sağduyu ile açığa çıkıp kamusal nitelik kazanabilecek olan toplumsal iyi ve adalet için ortak müzakere zeminini de kaybetmemize yol açıyor. Kültür vadisinde derinlik ve zenginliğiyle ele alınıp yoğrularak belli bir kıvam ve olgunluğa ulaştırılacak insani, sosyal, ekonomik, siyasi meseleler diplomatik ilişkileri de kapsama dahil ederek global, bölgesel ve yerel ölçekli her soruna bir cevap geliştirme kabiliyet ve kapasitesini bulmamıza kaynak olabilecektir.

Ekin anlamına da gelen kültür, ekip biçmenin, işlemenin, emeğin, üretimin, çalışma ve gayretin hayatın her alanında ki anahtar fonksiyonuna işaret etmektedir. İnsanların balık tutmayı öğrenmesi bir kültür işidir. Balık yeme biçimi de kültürün sosyal yansımasıdır. Balık için pazar kurulması 'ba-

lık piyasası' ticaret ile, balık ürünlerinin farklı endüstrilerde kullanımı ekonomi ile, ekonominin sevk ve idaresi de o toplumun tarz-ı siyaseti ile mümkün hale gelmektedir. O balığın ihracat ve ithalatı da uluslararası ilişkiler kapsamında ete kemiğe bürünebilmektedir. Aynı şeyleri buğday üretiminde de söylemek mümkündür.

İnsanın kültür çevresi bir bakıma onu çevreleyen maddi ve manevi değer, kural, ilke, uygulama ve hayat tarzı çerçevesinde açığa çıkan farklı durum ve tezahürleri içine almaktadır. Kişinin muhitine göre ihata etmesinden maksat da zaten bu olsa gerektir. Bir bakıma muhitin kültürü muhitin idrak ve irfanını biçimlendirmektedir. Mahalli kültürel dokunun sağlamlık ve üretkenliği genişlik, kabul ve yayılım derecesini de etkileyip yönlendirebilmektedir. Yine de belirleyici olan faktör burada da kültürün kurucu unsur olarak hangi hayati ihtiyaca ne ölçüde cevap verebildiğidir. Bireysel ve sosyal kültürel dokunun canlılığı kültürel kodların kendini yeniden üretme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda yaşam biçimine ait farklı duyuş, düşünüş ve davranış biçimlerinin toplam ve birikimsel etkileri de kültürel zenginliğe ait önemli göstergeler ve ayırım imkanı sunabilmektedir. Kültürün hayatın hangi alanına ilişkin bir okuma ve tavır alışa kaynaklık teşkil edeceği biraz da kültür elçilerinin ve adamlarının onu üretme ve sunma tarzına bağlıdır.

Siyasi, sosyal, ekonomik, bilimsel, dini, tarihi, arkeolojik ya da antropolojik kültürel saha çalışmaları insan gerçekliğinin birbirine bakan yönlerine işaret etmekte ve insan tabiatı, kendi varoluş realite ve platformuna bu alanların kendilerine has seyir rotalarının kimi zaman çaprazlaşmalarından kimi zaman örtüşmelerinden ve bazen de tersleşme ve farklılaşmalarından açığa çıkabilmektedir. Görünen ve

görünmeyen yönleri ile kültürel varlıklar hayatîyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Esnek, köklü ve güçlü kültürel meydan okumaların insan hayatına ve topluma katkısı hava, su, toprak ve ateşten daha temel bir öneme sahiptir. Zaten kültür tabiatında var olanlardan mevcutta görünmeyen bir sonuç ve kazanımı elde etmektir. Bu neticeye giden yol, usul ve tekniklerin keşfi, geliştirilmesi ve bunların sürdürülebilir seviyede ikamesi ve idamesidir.

Kültür tarihi ve kültürel çalışmalar, insanın yeryüzündeki serüvenini ve anlam dünyasını açıklamaya ve modelleştirmeye gayret ederken ister istemez kimi yerleşik, kabul görmüş paradigmalardan prizmasından yaklaşabilmektedir. Bu durumun, ideoloji ile bilimin, din ile felsefenin birbirine iyice yaklaştığı alanlarda birbirinden çok farklı görüş ve değerlendirmelere kaynaklık teşkil edebileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Bilhassa 19. yüzyılın hakim pozitivist bilim anlayışı sosyal bilimlerdeki 'sosyal darwinizm'le birlikte eleştirel bir bakış açısıyla ele alınarak yorumlanırsa insanlığın birikimine daha fazla katkıda bulunulabilir. Kültürleri kategorize ederek, dönemleştirmeyi düz çizgisel tarih okumasıyla doğrudan bir evrimci bakış açısıyla sınırlandırmak kazanımlarımızı ve kültür varlıklarımızı dondurup hafife alma tavrına yol açabilir. İleri-geri, ilkel-çağdaş vurgularını yekpare, homojen bir algı ve yaklaşım içerisinde yapmak Batı odaklı sosyal teorilere haklılık ve meşruluk sağlasa da insani ufku ve deneyimi daraltır ve süreç içerisinde bunalım ve tükenme sendromuna yol açabilir. Amerikan Kızılderililerine ait, 'yerkürenin başına gelen yerkürenin çocuklarının da başına gelecektir' sözü oldukça manidardır. Aklın tek tipleştirilmesi ve mutlak üstünlük çabaları kolonyalizmin ve emperyalizmin kültür stratejilerine uygunluk arz eder. İnsanlığı bir aile gibi gören ve aklın ve vicdanın yeniden buluş-

masını hedefleyen kültürel yaklaşım Adem'in çocuklarının hikâyesini anlamamızda daha elverişli ve zengin bir imkan sunmaktadır. Farklı akıllar bizi insanlık için birlik, tevhid ekseninde güçlü bir iletişimle beraber ortak akla götürür. Bu da kültürün 'Bilgi ve Hikmet' zeminini kuvvetlendirecektir. Sosyo-politik sorunlara karşı geliştirilecek çözüm mekanizmaları, araç-gereç ve metodoloji böyle bir yaklaşımla mümkün hale gelebilir. Bu aynı zamanda 'insani varoluş'un derinleşmesini de beraberinde getirecektir.

İslam başta olmak üzere tek tanrılı dinlerdeki ilk insanın aynı zamanda ilk Peygamber olması insanın kültürlü bir varlık ve bu kültürünü geliştirebilen bir konumda olduğu anlamına da gelmektedir. İlk çağlardan bu yana insani gelişim ve tekâmül çizgisini de insanlığın iki gününün birbirine eşit olmaması bağlamında değerlendirilmesi kültür ve medeniyet dairesinin genişleyen ufkuna da projeksiyon tutmaktadır. Arafat ovasında yeniden buluşan ve kaybettikleri yitik cennetlerini kurmaya çalışan Hz.Adem ile Havva'nın Müzdelife Vadisi'ndeki kültür ve hayat faaliyetlerinin tüm bir yeryüzüne yayılıp genişlediği yaklaşımı oldukça manidar bir açıklama çerçevesi sunmaktadır. Müzdelife'nin, insanlığın filizlenip yeşerdiği ve etrafa dal budak saldıgı bir vadi olduğu metaforunun kültürün ruh ve anlam dünyasına da denk düşen hoş bir tarafı var.

Modern Siyaset ve Devlet Kültürünün Evrimi ve Durağanlaşması;

Modernliğin sosyal düzeni, hem ekonomik sistem hem de diğer kurumlar açısından kapitalisttir. Modernliğin gerilimli ve dinamik karakteri yatırım-kâr-yatırım döngüsünün kâr oranındaki düşme temayülüyle birleşerek kalıcı bir genişlemenin sisteme kazandırılmasının sonucu olarak tasvir

edilir. Modern sosyal hayatın hızla değişen özelliği aslında kapitalizmden değil, tabiatın endüstriyel maksatlı kullanımıyla üretimin insanî ihtiyaçlara göre biçimlenen karmaşık iş bölümünün canlandırıcı etkisinden kaynaklanmaktaydı. Modernlik kurumlar düzeyinde çok boyutludur. Modernliğin toplumsal kavramsallaştırılmasında, kendi iç bütünlüğü olan oldukça kesin biçimde sınırlandırılmış sistemler dikkate alınır. Bu şekilde değerlendirildiğinde bu 'toplumlar' açıkça ulus-devletlerdir. Sosyolojik olarak bilgi, sosyal yaşam evrenine sarmal bir biçimde girer ve çıkar; bu sürecin mütemmim bir cüz'ü olarak hem kendini hem de söz konusu evreni yeniden yapılandırır (Giddens, 1998: s. 20-23).

İnsanî sosyalizasyon süreçleri bireyselleşme, toplumsallaşma ve siyasallaşma çerçevesinde bir seyir ve gidişat izler. Toplum ve birey birbirini diyalektik olarak etkilemekte ve belirlemektedir. Sosyalleşmenin sınırlamaları ile olanakları, ekonominin yeniden üretimi ve dönüşümü arasında birey toplumsallaşma süreçlerini yaşar (Ercan, 1998: s. 25-42).

İnsanın doğa ile ilişkileri bir taraftan doğayı kendi hizmetine sokarken diğer taraftan da kendini insanlaştırma şeklinde bir biçimle ortaya çıkar. Doğanın dönüştürülmesi; insanî ihtiyaçların üretim faaliyetleri, üretim araçları ve üretim teknolojileri üzerinden gerçekleşir, insanın insanla olan ilişkileri ise dil ve kültür üzerinden iş bölümünün ve uzmanlaşmanın gerçekleşmesiyle biçimlenir (Ercan, 1998: s. 45-59).

Avcılık ve toplayıcılıkla kıyaslandığında üretim faaliyetinin artışıyla tanımlanan 'neolitik devrim' Alaeddin Şenel'in "asalak bir ekonomiden üretici ekonomiye geçiş" dediği bir gelişmeyi yansıtır. Tarımsal faaliyet daha düzenli ve disiplinli gerçekleştirilerek ürün miktarındaki artışa sebebiyet vere-

cektir (Şenel'den aktaran Ercan, 1998: s. 65).

İnsanoğlunun avcılık-toplayıcılığı bırakıp beslenme ve hayati ihtiyaçlarını üretmeye başlaması gerçekleştirdiği en büyük 'kültür devrimi' olmuştur. Bu devrim, el baltaları yerine sap takılabilen cilalı taş baltalarla gerçekleştiği için, bu devrime taşın adı verilmiştir: Cilalıtaş (neolitik) Devrimi. Tarım Devrimi'nden Endüstri Devrimi'ne kadar geçen kültürün evrim süresine bu yüzden neolitik çağlar da denmektedir. Güvenç'e göre bir baltaya sap olamama sözü belki de o çağlardan kalmıştır (Güvenç, 1997: s. 67-68).

Zamanla tarım devrimiyle iş bölümünün gelişmesi ve merkezileşmesi sonucu, artı ürün artı değere dönüştü. Bu süreçte meta ve para yeni toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde yeni işlevler yüklendi, işte kapitalizm bu muazzam 'meta birikimi' üzerinde yükselmiştir. Para ile birlikte zaman ve mekan sınırlamalarının üstesinden gelinmiştir, iş bölümü, üretim ve tüketimin tüm sonuçlarını etkilemiştir. Üretilen mallar ticaret kanalıyla hareketlendirilmiş, para ekonomisinin gelişimi de mal ve para hareketlerinin kontrolünü üstlenecek muhasebecileri, bankacıları, borsacıları gerekli kılmıştır, işte bu durum sanayi devriminin şartlarının oluşumuna yol açmıştır. Meta, para ve emeğin alınıp satıldığı, karşı karşıya geldiği yer olarak piyasalar ön plana çıkmıştır (Ercan, 1998: s. 66-80).

Smith, toplumlarda iş bölümünün sonucunda ustalığın gelişimi, zaman tasarrufu ve uygun makina ve araç kullanımını neticesi her türlü zanaat ürünlerinin çoğalacağını ve başarılı işlerin toplamının artacağını söylemektedir, iş bölümüne yol açan ana faktörü de insan tabiatındaki alışveriş eğiliminin tedrici fakat kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya koymakta; iş bölümünün piyasa genişliğine göre sınırlandı-

ğını, iklim ve coğrafi şartlar elverişli olduğu için ilk uygarlaşmış milletlerin Akdeniz kıyıları çevresinde oturanlar olduğunu söylemektedir (Smith, Ad, 2009: s. 5-22). Thomas Hobbes, “zenginlik kuvvettir” demişti; ama burada kastedilen servet başkaları üzerinde nüfuz ve hakimiyetin tesis edilebildiği servettir (Smith, Ad., 2009: s. 32).

Her bir millete, alışveriş yaptığı bütün milletlerin refahına kıskanç bir gözle baktırılmış; onların kazancı, kendisinin zararı saydırılmıştır. Bireyler arasında olduğu gibi, milletler arasında da, doğal olarak bir birlik ve dostluk bağı olması gereken ticaret, uyumsuzlukla düşmanlığın en gür kaynağı olmuştur... İnsanoğlunu yönetenlerin ortalığı kasıp kavurmaları ve hak tanımamaları; insan işlerinin doğası dolayısıyla, korkarım, hemen hemen çaresi bulunmayan eski bir beladır. İnsanoğlunun hükümdarı olmayan ve olmaması gereken tacirlerle sanayicilerin, o bayağı yırtıcılığı ve hep kendine yontan zihniyeti belki düzeltilemez ama; bunların, kendilerinden başkasının rahatını bozmasının önüne pekâlâ geçilebilir (Smith., Ad., 2009: s. 529-530).

Burjuvazinin zamanla kendi çıkarlarını milletin çıkarları gibi algılaması, sunması ve bununla beraber diğer komşu milletlerin çıkarlarını engellemesi, ortadan kaldırmaya çalışması en azından önemsememesi doğal olarak milletler arasındaki çatışma ve ihtilafların ana kaynağını oluşturmaktadır. Zengin ve güçlü unsurların ittifakı bir millet üzerinde hakimiyetle perçinlenirken, diğer zayıf ve yoksul milletlerin de bağımlılık ve mahkumiyetiyle sonuçlanabilmektedir. Özellikle burjuvazinin merkantilist dönemdeki tavrı tamamiyle bu şekilde olmuştur. Kolonyalizmin alt yapısında da bu durum vardır. Ulus-devlet ve milliyetçilik olgusunun arka planında burjuvazinin kendi konumunu ve gücünü

içinde bulunduğu toplumun geneline yayarak örtmesi, hem tepkilerin yumuşatılması hem de pozisyonlarının devamı ve geleceği açısından gerekli bir adımdı. Günümüzde burjuvazinin küresel eğilimler göstermesi küresel açılımlar açısından umut verici olsa da çıkarlar, çatışmalar ve güçler dengesi, küresel ölçekli bir gri alan etkisine yol açarak tarihteki tecrübenin tekrarının yaşanmasına zemin oluşturabilir. Bu bağlamda bu süreci de burjuvazinin konumundan ayrı düşünmemek yerinde olacaktır.

Genel bir fikir ve kanaat vermesi için yukarıya alınan değerlendirmeler aslında kapitalizmin kendi iç çelişkilerini, emek ve sermaye güçleri arasındaki gerilimi kısacası eşitsiz ilişkilerin doğasını ortaya çıkarmaktadır. Bu gerilim, çelişki ve çatışmaların yoğun olduğu ortamlarda elbette geniş halk kitlelerini hallerinden hoşnut edecek ideolojik tasarım ve düşüncelere ihtiyaç vardı. Toplumsal güçlerin patlayıcı bir karaktere dönüşmeden ustaca manevralarla doğal ya da doğalmış izlenimi verilen mecralarda akması gerekiyordu. Modernleşmeyle birlikte zayıflayan din kurumunun yerine yeni devlet, millet ve milliyetçilik projeleri ile toplumlar üzerinde bir kontrol ve hakimiyet kurulabilirdi. Özellikle sanayileşme, modernleşme ve millî devlet ve milliyetçilik yaklaşımları arasında doğrudan ve dolaylı bir 'düzen kurma, biçimlendirme ve onu sürdürme' çabasının derin ayak izleri bulunmaktaydı. Eski rejimden (devrim öncesinde Fransa'da mutlakiyetçi rejim) farklı olarak yeni öncü güç Burjuvazi tüm bu değişim ve dönüşümlerin olabildiğince sancısız geçmesi için aydınlarla ve düşünürlerle sürekli bir ilişki halindeydi.

Kamuoyunun talepleri siyasal sisteme bir girdi olarak dahil ediliyordu. Ekonomik açıdan herkesin memnun olması mümkün değildi. Gayr-ı memnunların hayali ütopyalara,

ideolojilere yöneltilip sıkıntı çıkarmamaları için tüm kitlenin, milletin içinde fani olmuş, erimiş bir birey ve fert olarak algılanması; bulunabilecek ideal formüllerden biriydi (belki de en işlevselydi). ‘Teritoryal devlete siyasal aidiyet’in anlamı olan yurttaşlık, bireyi bir dizi özel hak ve görevin bağlı olduğu bir yasal statüyle donatmaktadır. Yasal statünün yanında yurttaşlık aynı zamanda bireyin topluluğa eklemlenmesi ve siyasal-kamusal alanla kurduğu ilişkinin ifadesidir. Tam da bu noktada siyasal kültür kendisini başta yurttaşlık bilgisi ve kültürü olmak üzere yeni ve farklı bir modern kültüre doğru açma ve genişletme çabası içerisine girecekti. Klasik geleneksel kültürün algı ve kabul tarzları demode ilan edilerek, her şey hazırda tutulan nevezuhur fakat etkili yeni birey ve toplum projelerine feda edilecekti. Kadim değerlerden kaynaklanan kültür unsurları ilk elde geri çekilse de kamu vicdanı ve vizyonundaki derin hafıza ve kimlik kodları bu beyin transferini ve operasyonunu yeterince anlamlı bulmayarak aşamalı bir biçimde tepki verecek ve nihayetinde normalleşme ile tamamlanacak etki-tepki süreçleri gündeme gelecekti. Değişimin albenisi ile beraber kadim olanın cazibesi paralel ve fakat anakronik bir tarzda süreklilik içerisinde kendisine yeniden hayat ve vücut alanı bulacaktı. Batılı burjuvazinin kendi ülkesinde bilip uyguladığı ve göz ardı etmediği bu realite üçüncü ülkelerdeki asırlık kayıp ve telafilerin temel motifini oluşturacaktı. Yeni siyasi bürokratik elitin yaratıcı kültür söylemi, operanın çok sesli gürültü gibi anlaşılan akortsuz ve şefsiz icrası ile bir kenara konulacaktı. Çalıştırılmayan yeni kültür motorları müzedeki yerini alacaktı. Fakat yenilik çabaları taklidin ötesine giderek gerçek ve özgün sentezlere ulaşacak ve canlı kültürün temsiline esin kaynağı oluşturacaktı.

Göz Kendini Göremez

1997 yılı idi seneler öncesinden yazı ve eserlerini zevkle okuduğum ve bu yüzden haksız yere hapis cezası da aldığı için bende ayrı bir yeri olan değerli bir araştırmacı-yazar'la İstanbul Büyükşehir Belediyesinde Özel Kalem'de tanışmıştık. Çok hoş bir sohbet olmuştu daha ilk görüşmemizde. Aslında konuşmayı, sözü-sohbeti seven birisi olmama rağmen o aralar nedense konuşmaktan çok etrafı çözümlmeye çalışıyordum ve daha çok dinleme modunda idim. Kimler gelip geçmiyordu ki... O sohbetlerden birisinde bu yazarımızın, 'Göz kendisini göremez' sözü dikkatimi çekmişti. O sözün aslı olan şiir'i daha sonra kaynağından bulduğumda çok keyiflenmiştim:

*Bu alemde kimse mahiyeti eşyayı tayin edemez kendi rey'i ile
Münferit bir vasıta-i rüyet iken göremez kendisini dide bile...*

Evet bu alemde gerçekten hiç kimse kendi görüşü ile eşyanın hakikatini olduğu gibi, tam olarak keşfedip belirleyemez, anlamlandırıp ortaya koyamaz. Göz tek başına bir görme organı iken kendisini görebilecek kudrete sahip değildir. Yani göz kendisini göremez. İnsan bir başına kendi nefsinin bilip tanıyabilecek özellik ve kapasitede değildir. Kişinin karanlıkta kalmaması için sadece göze sahip olması yetmez. Işık, bilgi ve en önemlisi kendisinden önce görüp fark eden bir başka gözle bakıp fark edebilmesi gerekir. Bu yüzden dört gözle görmek iki gözle görmekten evladır de-

nilmiş kimi milletlerin atasözlerinde. Şahitlikte de en az iki şahidin olması bu yüzden önemlidir.

İnsanların birbirlerine bakışındaki artı ve eksi duygu ve düşünceler görmeyi etkiler. En basitinden bakın pozitif duygu ile yöneldiğiniz insanda gördüğünüz şeyle negatif kanaat üzere baktığınız kimsede görüp fark ettiğiniz şey aynı olmayacaktır. Fransızlara atfedilen, 'güzellik görenin gözündedir' sözü bizim kadim hikmet geleneğimizin içinde yer alır zaten. Nasıl bakarsak öyle görürüz. Empati ile bakarsak gerçeği, sempati ile bakarsak erdem'i, antipati ile bakarsak yanlış görürüz. Elbette her şey iyi, güzel, hoş ve doğru değil. Bu bakımdan olumsuzlukları bütünüyle görmemek mümkün değil. Ancak insan için önemli olan asıl konu kendisini görebilmesi, bilebilmesi ve anlayabilmesidir. İnsanın kendi nefisini bilmesi ve görmesi iman'dan ihsan'a giden sürecin anahtarıdır. İhsan, 'Allah'ı görüyormuşçasına O'nun huzurunda olduğunu fark ederek hakiki bir insan ve kul olarak yaşayıp hayatı her açıdan güzelleştirmektir'. Yeryüzünde yaşayanlara ihsan ile muamele, onların hatır ve gönüllerini alma, halkın mutlu edilmesi Hakk katındaki değer ve iyiliğe giden yol'dur aynı zamanda. Fakirin, garibin, mazlumun ve kimsesizlerin kimsesi olup onlara sahip çıkabilmek gören göz için bir nur ve aydınlanma zaten. Emaneti ehline vermek, ahde vefa göstermek, ölçülü ve edepli olmak vuslata giden yolda kilometre taşları. Aciz, zayıf ve muhtaç insan yerdekilere karşı ne kadar merhametli olursa Sema'dakiler de kendisine o kadar merhamet edecektir. Yine O kişi bilir ki, 'Bir şey haddini aştığı zaman zıddına inkilab eder'. Efendim önce kendinizden başlayıp Kitab'ı, sonra da Kitab'la beraber âlem'i okuyunuz.

En büyük sanat ve imkan, insan olmakla elde edilir. Zih-

ni, kalbi ve ruhani nakış ve tezyinat ile maddi alemdeki imar ve inşa faaliyetleri el ele birlikte ilerler. O yüzden “Hazreti İnsan” denildi ya miskin Adem oğluna. Eksiğini, hatasını, ayıbını görerek sınırını bildi ve sırrını muhafaza etti. Öze dönüşün karşısındaki en büyük engel olan renk, arzu ve şekillerin unutkanlık ve şaşkınlık üreten dünyasında asıl kudret ve hikmet sahibi Zat’ı bulan insan af, incelik, hatır ve kıymet üzere yaşar. Zalime mani olurken zulme meyletmez.

“Mümin Mümin’in aynasıdır” buyuran Efendimiz (sav) en başta kendi varlığı ve güzel ahlakı ile Hakk’ın varlığına ayna olmuştu. Bizler de ondan aldığımız ışık ve aydınlığı etrafımıza ve diğer insanlara yansıtılabildiğimiz nisbette hakiki mümin derecesine yükselmiş oluruz. Yeryüzü ve gökyüzü halkının birer yıldız gibi ışığında yürüyüp yol aldığı insanlar bu kutluların izinde gidenlerdir. Ayna’ya kızmak, ayna’dan kaçmak olmaz. Hele bizi güzel göstermiyor diye ona kızıp kırmak hiç olmaz. İnsanlar ve Müslümanlar olarak tarihin, toplumların adet ve geleneklerinin, tabiat ve ekonominin, politika ve ülke sınırlarının oluşturduğu duvar ve tel örgüler bizleri birbirimizden uzaklaştırdı. Aynı ülkede bile yapay ideolojik engel ve hudutlar, dil ve lehçe farkları özünde aynı inanç ve kültüre ait olsak bile birbirimizi görmeye mani oldu. Mezhep ve meşrep taassubu, cemaat ve grupçuluk bizleri yatay ve dikey kesti ve sonuçta daraldıkça daraldık. Bu daralma ile beraber bunalım da çoğaldı. Derin bir nefes alıp O güzel Afrika atasözü’nü birbirimize söyleme zamanı geldi artık: ‘Seni gördüm’. Yani senin ışığını gördüm. İnsanlık ve kemâlât bu istikamette dostlar. Vakit daha da geç olmadan ve hava iyice kararmadan birbirimizi görelim.

Edebiyatı bir hayli ilerlemiş hatta ‘süper’ bir toplum haline geldik ancak hakikati hayli gerilemiş ve neredeyse ‘sı-

fır' haline gelerek tükenme sendromuna epeyce yaklaşmış bir vaziyete gelişimizin hazin hikayesi işte asıl bu olsa gerek: bir üçüncü göz'e, kalp gözüne hakikatiyle beraber sahip olamayışımız. Bunun kendisinde olduğunu iddia edenlerin eline biraz imkan, fırsat ve kudret verin gerçek durumlarını hemen fark edersiniz. Ego'lar patlamış Mısır gibi filmin arasında satın alınıp yeniyor. O çok sevilip övülen ecdat kabrinden başını kaldırıp baksa kocaman ve kof bir biçimsellik ve Batın'dan uzak Zahirî'liğe gömülüş karşısında hayretler ederdi. Osmanlı egosuyla geri döndü ruhuyla değil. Görsel ve işitsel kampanyalar bu yüzden hep tavan yapıyor. "Ne var bunda medya çağı zaten böyle bir şey" diyen akli yumurtanın akı gibi akmış, sarısı da rafadan kalmış, yarım pişmiş bir halk durumundayız. Zerafet, şefkat, merhamet ve muhabbet nerede? Övündüğümüz Cumhuriyet ise başından beri hep 'halka rağmen halk için' formülasyonu ile bir türlü tamamlanmayan siyasal proje gibi, sürekli oluşum halinde devam edip gidiyor. Felsefe şaşı, sanat ise etik ve estetik zevkten nasibini alamamış bir halde nöbet geçiriyor. Bilim dünyası beşik ulemaları ile kutsal bir kilise pozisyonunda. Siyaset el yordamıyla bir şeyler yapmaya çalışıyor. Akşamdan sabaha her şey tepetaklak hale gelebiliyor. Belki bir sükunet ve dirilik getirir umudunda olduğumuz Başkanlık Sistemi bu hızlı değişim ve dönüşüme hakiki bir jeo-kültürel ve jeo-stratejik cevap verebilecek mi? Fiyatı önceleyip değeri, kıymeti yitirdiğimiz; diyeti önceleyip bereketi, şifa'yı kaybettiğimiz devrediyoruz. Ne diyelim, 'Allah yardımcımız olsun'.

Cognitive Matrix (Bilişsel Matriks): Kopan Halat İp'le Bağlanmaz

Hem birey hem toplum ve hem de tabiatta değişmez yasa ve ilkeler vardır. Bilene açık, bilmeyene yabancı olan bu konular ilgili alana göre türlü türüdür. Ama en temel yasalardan birisi Hareket'e ait olanıdır. Güç, enerji, momentum ve daha bir çok unsurun iş'e dahil olduğu Hareket sistemi bir dizi mekanizma ve etkileşimle tezahür eden yer değişikliklerini içerir. Ancak bir hareket'e yol açan belirleyici olan esas amil bir hedefe yönelmiş kudret sahibi **İrade**'dir. Eğer irade söz konusu değilse arzu ya da içgüdüler rol oynayabilir. En kuvvetli malzemelerin ve araçların devreye girdiği fiziksel yer değişimi anlamında Hareket'e yön veren zemin ve direnç faktörleri de süreç içerisinde rol oynayabilir. Bir karşı hareket de söz konusu ise çarpışma kaçınılmazdır ve burada momentum kavramından bahsetmek mümkündür. Duran cisimlerin potansiyel enerjisi ile hareket edenlerin kinetik enerjisinin toplamı ile Toplam Enerji'den söz açmak mümkündür. Bir taşın yukarıdan aşağıya düşmesi ile bir topun yere çarpmasını müteakip yaptığı seri hareketlerin tümünde farklı enerjiler söz konusudur eş zamanlı olarak.

Hareket'e ait yasaların Bilgi ve İrade boyutu sadece İnsan, İnsan'a benzer ve İnsan'ı aşan diğer benzer varlıklar için söz konusudur. Kuvvet ve Kudret'in elde edilmesi ile beraber hareket ve yer değişikliğini sağlamaya dönük önemli araç ve

mekanizmalar sahiplenilebilir. Tarih boyunca insanlığın yaşadığı değişim ve dönüşüm bu araç ve gereçlerle tabiat üzerindeki hakimiyet mücadelesinden ibarettir. İnsanlığın yaşadığı üç temel devrimde bariz bir şekilde görülen insanlığın akıl ve bilgisi'ne tecrübe ve birikiminin eklenmesiyle gelişen bu alet kullanma yeteneği canlılar içerisinde İnsan'ı Efendi yapan temel etken olmuştur. Neolitik devrim'in taş baltalarından Tarım devrim'inin saban'ına; Sanayi devrimi'nin Buharlı Makinesi'nden Bilgi Çağı'nın bilgisayarlarına kadar uzanan geniş bir sahada Kültür ve Medeniyet'e ait keşif ve icatlarla birleşen tüm yeniliklerde görülen ana tema Hız'ın sürekli artmasıdır. İnsan kendisini sınırlandıran faktörlere karşı sürtünme kuvvetini aşarak ve neredeyse yer çekimine bile karşı koymayı hedefleyen bir arayış ve yönelişle bugünkü uzay çağına gelmiş bulunmaktadır. Ancak her şey asla kendi kontrolünde değildir ve Gökyüzünden atmosferi delip geçecek bir büyük meteorla tüm birikimleri tuz buz olabilecektir. Atın koşum takımından yelkenli gemileri çekmek için ürettiği dev halatlar'a insanoğlu'nun ürettiği her yeni araç ve gereç bir öncekini hükümsüz bıraksa da yine kadim zamanların buluşlarındaki devamlılık ve etki hafızalarda silinmeyen izler bırakmaya devam ediyor.

Halat gibi sağlam ve bir Balta'ya sap olmak tabirlerinde dahi rahatlıkla gözlenebilen bu ifadeler atasözleri gibi anonim bir değerler setini geleceğe miras olarak aktarmaya devam edecek. Her toplum yaşadığı sürece yeniliklere uyum sağlayıp değişime adapte olmakta ve Yeni Dünya'daki yerini almaya devam etmektedir. Değişimle birlikte, kendisine ait değişmeyen süreklilik unsurları esnekliği ile beraber o toplumun Kültür'ünü ve Kimliği'ni açığa çıkartmaktadır. Modern toplumların ve güç kaynaklarının enerji havzalarına sahip

olma iradesi hareket ve hız kabiliyetlerini sürdürmek içindi elbette. Karşılarına çıkan toplum ve toplulukların “Halat” gibi sağlam unsurlarını keskin araçları ile bir çırpıda kesip atıp yerine yeni endüstri ürünü pamuk ipliklerini pazar’a sürerek mukayeseli avantajlarını uzun süre kullandılar. Bunun için kavga, mücadele ve savaş kaçınılmazdı. Aslında bütün tarih boyunca gördüğümüz şey üretim araçları üzerindeki bu hakimiyet mücadelesi idi. Zaman içerisinde üretim araçlarına ve mülkiyet ilişkilerine hakim olup yönlendiren gruplar ürün fazlası olarak elde dolaşan ‘artı değer’e ait son sözü söyleme yetkisini kendilerinde bulacaklardı. Bu aşamalarda öne çıkarılan tarih ve toplum dışı kategorileri sömürgecilik hedefleri ile paralel ilerleyen ideolojilerle tamponlayıcı rol oynayacaktı. Maddi teknolojik unsurların vahşi cazibesi geleneksel toplumların hazırlıksız yakalanması ve manevi-moral kaynaklarının kültürel tatmini ile birleşince bir küçük kıyamet kopacaktı. Bilgi, inanç, güven ve sevgi temelinde yürüyen ve yüzen bir Dünya’nın Halat’ı koparıldıktan sonra yeni teknoloji ürünü iplikler ile bağlar eskisi kadar güçlü olamayacaktı. Üstüne üstlük hiç bir sınır tanımayan Hareket İradesi, aşırı hız yüzünden boşluğa fırlayacak ve Kontrol’den Çıkmış Dünya’nın gelişini beraberinde nice kriz ve sorunla birlikte ayağımıza kadar getirecekti.

Bugün bütün bir dünya yüzeyinde ve altında ve üstünde yaşanan yeryüzü ölçekli problemler karşılıklı bağımlılık ya da acizlik sarmalında İnsanlığın geleceğini tehdit ediyor. Biz de bütün ihtişamı ile Yaşadığımız Günler’i acı ve çelişkileri ile birlikte olanca hızıyla pasif tüketici ve aktif çökertici olarak kıyasıya yaşıyoruz. Biz’i farklı ve özgün kılan ve terk ettiğimiz değer ve ilkelerimiz ‘Kopmaz bir Halat’ iken önce Gemi’mizi kayalara çarptırarak kaybediyorduk ve hemen

ardından elimizdeki iplerle tahta parçalarını toparlamaya çalışıyorduk. Kopan Halat'ı da elimizdeki İp'le bağlamaya çalışsak bile bu mümkün olmuyordu. Çünkü, 'Kopan Halat, İp'le Bağlanmazdı'. Başlangıçta hız'ı arttırmaya yarayan ve insanlığın gelişimini güçlendiren bağ'lar ve bağlantılar bir süre sonra aşırı gerilerek kopma noktasına gelebilecekti. Kenevir lifinden yapılan (ki en sağlam lifler sisal keneviri ve meyve vermeyen muz ağacından elde edilirdi) Halat'lar üç veya daha fazla telden örülmüş kalın iplerdi. Zamanla Endüstri Devrimi ve teknolojinin ilerlemesi ile naylondan ve Çelik'ten çok daha sağlam Halatlar da yapılacaktı. Ancak hangi tür olursa olsun kopan bir Halat tek bir ip'le bağlanamayacaktı. İnsanlığın hikayesi devam ediyordu.

Hayat Herkese Öğretir

Herkes kendine ait bir anlam ve referans dünyasında varoluşsal bir konum içinde maddi ve manevi varlığını geliştirmek için mücadele eder. Bu inişli çıkışlı süreç say-u gayretle hayret içerisinde kavrulmayı da beraberinde getirir.

İnsanın kalabalıklar ve geniş kitleler içerisinde etrafa bakınırken en az görüp fark ettiği varlık yine kendisidir. İnsanın özgürlük ve eşitliğini gerçekleştirerek sürdürebileceği bir vasat ve ortam olarak sosyal çevre ve muhit çoğu kez kişinin kendi kimlik ve aidiyet taleplerinin yüzeysellik ve basitliğinden dolayı beklenenin tam aksine boğucu, daraltıcı ve tüketici bir etki yapabilir. Şairin, ‘insan yaklaştığınca yaklaştığından ayrı / yoktur dost insana Allah’tan gayrı’ dizesi yabancılaştan insanın kendi ruh ve mânâ köküne dönmesi gerekliliğine bir çağrı adeta.

“Hayy’dan gelen Hu’ya gider” kelamı kibarı insanoğlunun yeryüzü serüveni için bir pusula gibidir. İnsanın etrafındaki kölelik duvarlarını ören yapılar ve unsurlar yine insandan başkası değildir. Kendi zincirlerini kıramayanlar başkalarına hakiki hürriyet adına ne verebilirler ki? Modern çağın en büyük çelişkisi bu ‘özgürlük paradoksunda’ saklıdır: özgürlük için savaşırken köleliğe doğru savrulup evrilmek.

Ontolojik, deruni ve içsel zenginliğe ulaşmayan her değişim ve dönüşüm süreci ister istemez sığ, keyifsiz ve tatsız bir algı dünyasındaki tıkanmayı icbar eyleyecek ve duvara

toslayacaktır. Hayatı bu dünyanın ötesinde bir mavera hazırlığı ile zenginleştirme ve aziz kılma çabası olmadıkça her söz kuru, boş bir lafazanlıktan başka anlam taşımayacaktır.

Kazananın kaybedene, kaybedenin kazanana çok kolay bir şekilde dönüştüğü bu platform fazlasıyla kaypak ve güvensizdir. Kaplanın sırtına binen nasıl ineceğine kendi karar veremeyebilir. Hayat herkese öğretir. Başlangıçta, ortada ve sonda yer alan harfler kendi isimlerimizi de oluşturuyor. Şöhretin afet oluşu hiçbir devirde bu kadar aşık görümemişti. Ancak bu görme imkanı da beyinlerin ve kalplerin narkotik, illuminatik, medyatik ve ekonomi politik parametrelerle kuşatma altında tutulması dolayısıyla boşa gitmektedir. Hayat ve tabiat boşluk kabul etmemektedir. Problemin kendisi, çözümün formülünü de taşımaktadır. Ancak bilip öğrenene...

Hayat Teorileri Aşan Güröl Güröl Akan Bir Nehir Gibi: Kaynağı da Varacağı Yer de Sonsuzluk

Evet hayat teorileri aşar, bazen basit ve adi kabul edilen bir gerçek koskoca bir teoriyi gümlerir. İnsanın Kur'an'la beraber okuması gereken tabiat kitabı âfaktaki (ufuklardaki) hakikatlere ilişkin belli bir bilgi verse de, asıl konsantre olup derinleşmesi gereken varlık hiç şüphesiz kendi biricikliği içerisinde kendi varoluşu yani enfüsteki (iç, gönül dünyası) realitesidir. Sıfır ile sonsuzluk arasında, varlık ile yokluk arasında, geçmiş ile gelecek arasında, cennet ile cehennem arasında yolculuk serüvenini sürdüren insanın gidişat ve prognozu, kendi birikim ve donanımı ile beraber ortaya çıkan değişim ve gelişim sürecindeki karar, eylem ve işlemlerinin toplam etkisiyle ortaya çıkacak sinerji, etki ve sonuçların kombinasyonu ile biçimlenecektir... Bireyin kendi varoluş sürecinde karşılaştığı ve yüzleştiği sayısız tablo ve durum içinde yaşadığı toplumun anlam ve referans dünyasına ait atıflarla sınanan aidiyet ve sadakat arayışlarından bütünüyle muaf ve âzâde olmasa da son kertede sorumluluk hür ve serbest irade sahibi kişinin kendisindedir. Bu yüzden ahiretteki hesap ta dünyadaki sorumluluk ta kendi özgürlüğünü yaşayan ya da toplumsal zincirlerin özgürlük suretli albenilerine kurban olarak yaşayamayan fertlerin kendisindedir... Çıkış yolu kolay olmasa da imkansız değildir. Sosyal labirentlerin

boğucu ve tüketici etkisi kadar rahatlatıcı ve imkan sunucu karakteristikleri insanın aklını döndürse de neticede herkes kendi memleketine, asıl yurduna geri döner. İnsanın kaybettiği yitik cennetine dönük yürüyüşünün gizemi de ruhunun yoksulluğu, garipliği ve savunmasızlığıyla beraber bu mânâ metaforunda teşekkül ediyor...

Bilim'in devreye girmesiyle gerçekler ve teknoloji açığa çıkar; sanatın icraatıyla güzellik ve estetik; dinin sürece dahil edilmesiyle iman, güven ve kalbi tatminle beraber güzel ahlak; ahlakın sonucunda iyilik, erdem ve vicdan; felsefenin işe el atmasıyla kuşku ve tartışma; mantıkla beraber doğruluk ya da yanlışlanabilirlik söz konusu olur. Hayat ise teorileri aşan gürül gürül akan bir nehir gibi kaynağı da varacağı yer de sonsuzluk. İnsan ise hayatın ressamının ve Yaratıcısının her an yeniden tasvir edip biçimlendirdiği, renkli, canlı yürüyen bir tablo gibi. Akli, inancı ve deneyimiyle varlık ve tabiattaki değer ve hakikati ve de bilgiyi, içkin ve aşkın boyutlarıyla taşımaya ve yaşamaya, yansıtmaya çalışıyor. Ürettiği kurumların yabancılaştırıcı etkisinden sıyrılıp kurtulabilirse özüne dönüp bir sıçrama gerçekleştirebilir. Hakikat perspektifinden bakılınca İnsan, hayat ve tabiat ilişkileri her şeyin mümkün olduğu ancak kesinliğin önce buharlaştığı sonra da bir sır, gizem ve muamma haline dönüştüğü ve de sadece iman sigortasıyla aklın nurlandığı ve tatmin olabildiği bir süreç olarak görülüp değerlendirilebilir. Bu ilahi insani sırra ulaşabilenlere verilen değer, nimet ve devlet ne büyük! İnsanoğlunun ayak bastığı yer ile gözünün eriştiği yer arasındaki sarkaç hareketi hep devam edecek. Bakan göz ise de gören gönül ve akıl. Bu yüzden bilgelik asâsı, kudret burağı ve sevgi tacı insanı onurlandırdı.

İki Denizin Birleştiği Yer: Cebelitarık (Endülüs Günlüğü)

2006 yılı yazındaki Endülüs gezimizin en heyecanlı boyutu hiç şüphesiz el Hamra, Kurtuba, Sevilla, el-Munecar ve Malaga'yı görmek kadar Algeciraz'tan Ceuta'ya (yani Septe'ye) gerçekleştirdiğimiz gemi yolculuğuydu. Tarık'ın ve arkadaşlarının yolculuğunu canlı canlı yerinde gözlemlemek insanı bambaşka düşünce ve duygulara sürüklemekteydi. Endülüs'te 'Convivencia' tecrübesiyle, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudilerin barış içinde birlikte yaşadığı günlere dair anlatılanlar bu esnada hafızalarımızda tazeleniyordu. İspanyolların kontrolündeki Ceuta'ya giderken İngilizlerin yönetiminde olan Cebelitarık yanibaşımızda bütün heybetiyle dikilmekte ve adeta bize sitem etmekteydi. Dağın izzetli duruşu ile beraber Cebelitarık sularının masmavi derinliği güneşin ilk ışıkları ile gizemli bir silüete dönüşürken, birlikte yolculuk yaptığımız dostlar ve ailelerimiz yüreklerimizin çarpıntısı ile hüzün ve sevinci aynı anda yaşıyorduk.

Sabahtan akşama kadar gezip dolaştığımız Septe bizi kalesi ve mağribi tarzda inşa edilmiş güzel mescidiyle karşılıyordu. Morokko (Fas) coğrafyasına ait bu harikulade sahil şehri Afrika'nın گردانلیğı gibi önümüzde uzanıyordu. Maviyle yeşil, tarih ve coğrafya, inanç ve kültür harmanlanıyordu. Öğleden sonra yorulunca çok güzel manzaralı balık lokantasında o taptaze Akdeniz balıklarından tatma fırsatı

bulmuştuk. Sahiplerinin Fas'lı müslümanlar olduğunu fark edince daha bir mutlu olmuştuk. Ardından çocukları da sevindirmek için uygun bir yerde denize girince yorgunluğumuzunu unutturmuştu. Akşama doğru yeniden Afrika'dan Avrupa'ya doğru feribot ilerlerken günbatımı ile Cebelitarık üzerinde oluşan yakamozlarla Medeniyetimizin Endülüsten Hicaz'a olan kutsal yolculuğu üzerine ibret ve hikmetle düşünerek kavruluyorduk.

Evet Aziz İslam dini ve medeniyeti bütün sadeliği ve hakikatiyle beraber iki deniz'in birleştiği ama karışmadığı Cebelitarık'ta merhamet ve sevgisiyle gönülleri ısıtıp aydınlatmaya devam ediyordu. Dualar ve gözyaşları bir hicran ile birlikte muştuydu da Akdeniz'in ufkuna okyanusa doğru taşıyordu... Sanki maassalam ile lika ya habibi der gibiydi.

İKİNCİ BÖLÜM

DİPLOMASİ SATRANCI VE GLOBAL AKTÖRLER

Birleşmiş Milletler'in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (1)

Uluslararası ilişkilerde çözümsüz durumlar, karmaşık olgular ve kronikleşen sorunlarla karşılaşıldığında tüm dünya kamuoyunda ilk akla gelen kurumların başında “Birleşmiş Milletler” yer almaktadır. Bunun 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki siyasi, askeri, ekonomik ve insani gelişmelerle doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler'in gerek mevzuat gerekse uygulama açısından yapı ve fonksiyonunu derin ve köklü paradigmatik bir yaklaşımla yeniden ele alıp gözden geçirilmesinin gerekliliği, bu alanda çalışan akademisyenler ve sorunun muhatabı siyasi aktörler tarafından son zamanlarda artan bir şekilde dillendirilmektedir. Varla yok arasında tamponlayıcı bir konum ve pozisyon alışı ötesinde Birleşmiş Milletler hukuki, finansal açıdan olduğu kadar siyasi, ekonomik ve insani yaklaşımlar bakımından da tam bir şeffaflıkla dünya kamuoyunun reel talep ve ihtiyaçlarını dikkate alacak bir şekilde kendisini bütün yönleriyle reorganize etmek gibi bir meydan okuma (challenge) ile karşı karşıyadır. Küresel bir aktör olarak meşruluğu bu gereksinime cevap verme derecesiyle orantılıdır. Birleşmiş Milletler'in sorun çözme kapasitesinin artması ve insanlığın gerçek anlamda barış ve esenliği için bu insiyatif ve girişim, gündemin en üst sırasında ivedilikle ele alınmayı beklemektedir.

Birleşmiş Milletler; Milletler Cemiyeti denemesinin başarısızlığından sonra 2. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında Moskova Bildirisi, Dumbarton Oaks Planı ve Yalta Anlaşmalarının ardından 25 Nisan 1945 tarihinde San Francisco şehrinde kurulmuştur. Öncülüğü Amerika, İngiltere ve Rusya gerçekleştirmiştir. BM devletlerden oluşmaktadır ve tüm barışçı devletler BM'ye üye olabileceklerdir (Chaumont, 1995: s. 7-15). BM Teşkilatı, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Himaye Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlik temel organlarından ve bağlı kurumlardan oluşmaktadır (Chaumont, 1995: s. 22-30). BM'nin Güvenlik Konseyi sürekli üyeler ve geçici üyelerden oluşmaktadır. Sürekli üyeler sadece 5 ülkeden ibarettir: A.B.D., Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin. Geçici üyeler ise, coğrafî dağılım da göz önüne alınarak 2 yıl için seçilen üyelerden oluşmaktadır. Sürekli üyelerin veto yetkisi vardır (Pazarıcı, 1990: s. 139-140).

BM organizasyonunun faaliyet alanları, barışın idamesi alanı, politik gelişme alanı, ekonomik ve sosyal gelişme alanı, hukuki gelişme alanı olarak saptanmıştır (Chaumont, 1995: s. 49) BM Anlaşmasının birinci maddesi örgütün amaçlarını şöyle saptamaktadır: Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, uluslar arasında dostça ilişkiler geliştirmek, uluslararası işbirliğini sağlamak, uluslararası sorunların çözüm bulduğu bir merkez olmak (Pazarıcı, 1990: s. 135-136). BM'nin temel prensipleri (ana sözleşmenin birinci bölümünde mevcut olan); güç kullanılmasının yasaklanması, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü, müdahalede bulunmama, uluslararası işbirliği, topluluk haklarının eşitliği ve toplulukların diledikleri yönetimi seçebilme hakkı, devletlerin egemen eşitliği ve iyiniyet ilkesi gibi ilkelere sahiptir.

Bu ilkeler pratikte, uygulamada tam olarak işletilememektedir. Bu ilkeleri somut hale getirebilmek ve tam hedefine ulaştırabilmek için yeni bir yoğunlaşma ve birleşme gayreti lazımdır (Chaumont, 1995: s. 105). BM'in yukarıda anlatılan yapısıyla bugünkü globalleşen dünyanın gerçeklerine tam olarak uymadığı görülmektedir ve zaten bu da kamuoyunda eleştirilmektedir. Güvenlik Konseyine daimi üye olarak Türkiye, Almanya, Japonya, Hindistan, Brezilya ve Endonezya gibi ülkelerin de katılımı; dünya güç dengesi ve dağılımının, gerçek ve kalıcı bir barışın sağlanması noktasında etkin bir konuma gelmesi bakımından şarttır. Geçici üyelerin de daha geniş bir katılımı ile temsili sağlanmalıdır. Hiç şüphesiz temsilde adalet küresel ölçekli politik meselelerin çözümünde ve yönetiminde istikrar ve güvenliği sağlayacaktır.

Para-kapital, güç-iktidar ilişkilerinin bireyler ve topluluklar üzerinde tarih boyunca süren egemenliği bir şekilde insan tabiatını ve gerçeğini çarpıtarak bozmuş ve yozlaştırmıştır. İktidarın mutlak bir iktidar halini alması hemen her zaman yolsuzluğu, yoksulluğu ve sefaleti beraberinde getirmiştir. Lord Acton'ın "Her iktidar bozar, mutlak iktidar mutlaka bozar" sözü yerinde bir tesbittir. Bu duruma askerin ve oligarşik yapıların hakim ve dominant olduğu iktidarlarda daha çok rastlanmaktadır. Ama temsili demokrasilerde de zaman zaman görülebilmektedir. Eşitsiz ilişkileri kurumsallaştıran her türlü baskıcı boyun eğdirme ve sindirme politika ve uygulamaları, insan hakları kavramına ve insanlığın maddî ve manevî gelişimine karşı vurulmuş en büyük darbedir. Kaynağı ne olursa olsun bu tip uygulamaların karşısında durmak günümüzde çağdaş demokrasilerin ve bunun da ötesinde insanî değerlerin kaçınılmaz bir gereğidir. Ulus-Devlet milliyetçiliklerinin kimi zaman, etnik milliyetçilikle-

rin ise çoğu zaman büyük bir iştahla sarıldığı ve yöneldiği 'çatışma miti, haklılık paranoyası ve 'düşman öteki' kavramlaştırmaları paralelinde üretilip yayılan politik söylem ve eylemleri, her zaman için küresel ve yerel ekseninde oluşturulup geliştirilecek barış, uzlaşma ve işbirliği kültürü ile frenlenip dengelenmelidir. Bunun için ulusal ve uluslararası ölçekte fren-denge mekanizmaları ve global-yerel kamuoyu, pozitif bir zindelle mobilize edilecek imkan ve araçlara kavuşturulmalıdır. Dünyanın acil çözüm bekleyen meseleleri ve insanlık durumları küresel bir akılla bütünleşen derin bir vicdan ve vizyona şiddetle gereksinim duymaktadır.

Birleşmiş Milletler'in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (2)

Küreselleşme tanım olarak yerkürenin çeşitli bölgelerindeki insanların / toplumların birbirleriyle bağlantıya geçerek birbirlerinden haberdar olması ve neticede 'küresel bir köye' dönüşmesiyle dünyanın küçülmesi olarak ifadelendirilebilir. 19. Yüzyıla kadar küreselleşme sürecinde rol oynayan faktörler; gemi yapım teknolojisinde, denizcilikte, silah teknolojisinde, iletişim ve ulaşım teknolojisinde gerçekleşen ilerlemelerdi. 20. Yüzyılda iki dünya savaşının çıkması, Milletler Cemiyeti, ardından Birleşmiş Milletler süreçlerinin yaşanması ve yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bilişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler küreselleşmenin medya, toplum, ekonomi, siyaset, kültür, sanat kısacası hayatın her alanında etkin olmaya başlamasını sağlamıştır (Gözen, 2004: s. 85-87).

Küresel ölçekli sorunların çözümünde 'think globally, act locally' (Global düşünüp yerel hareket et. İlk olarak bu tabirin 1969 yılında 'Yeryüzü Arkadaşları'nın -Friends of the Earth- kurucusu David Brower tarafından kullanıldığı söylenmiş; diğer yandan bazıları da 1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan-Çevre Konferansı'nda danışmanlık yapan Rene Dubos tarafından kullanıldığını öne sürmüşlerdir. Zamanla Dünya Sağlık Teşkilatı'nın -WHO- bir sloganı haline gelmiştir) yaklaşımı temel bir ölçüt haline gelmiş bulunmaktadır (Wikipedi-

dia, 2010). Küresel sorunlar içerisinde yer alan uyuşturucu, aids, terörizm, çevre, ekonomik kriz, insan hakları -özellikle çocuk hakları ve kadın hakları-, hayvan hakları, depremler, seller ve soykırımlar gibi temel 'insanlık durumu'nu ilgilendiren meseleler, ölçeğin ister istemez mikro sorun mahallini makro çözüm potansiyeliyle beraber kuvveden fiile, potansiyelden kinetiğe geçirilmesini kaçınılmaz kılıyor.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıkım, tahribat ve de alt üst oluş dünyadaki bütün ideoloji ve büyük anlatıların yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır. Milletler Cemiyeti dönemindeki girişimlerden de alınan dersle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü barışı, güvenliği ve refahı tüm insanlığa yayma ideallerinin atmosferinde şekillenecekti. BM'nin etkinliklerinde, çoğulcu ve etkin yönetimi devreye sokabilme kapasitesine erişmesi gereklidir. Güvenlik konseyinin yapı ve işleyişinin, siyasî karar alma mekanizmasının değiştirilip, geliştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Zira Birleşmiş Milletler, dünyada kalıcı bir barış ve herkes için eşitlik ve özgürlük idealleriyle yola çıkmıştır.

NGO'lar [Non-governmental organizations (Hükümet dışı organizasyonlar)] ve STK'lar (Sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar) şeklinde, bireylerin doğrudan devreye girebileceği hukuki zemin, siyasî irade ve ekonomik imkan, gerçek ve işleyen bir sivil hayatıyet ve iletişim alanının varlığı gereklidir. NGO'lar daha çok küresel aktivite gösteren organizasyonlardır. STK'lar ise yerel olmakla birlikte küresel aktivite de gösterebilir. Bu organizasyonların şeffaflığının, hesap verebilirliğinin, denetiminin iş, çalışma ve üretimlerine ket vurmuyacak bir tarzda profesyonelce yapılması şarttır. Burada gönüllülük ile zorunluluk; disiplin ile moral

harmanlanarak optimum çalışma şartları tesis edilebilmelidir. Küresel herhangi bir kimlik kartı ve bayrak ihtiyacına gerek olmaksızın kriz, bunalım, meydan okumalar (challenge) karşısında ve doğal akışta ihtiyaç anında cevap (response) geliştirebilecek bir kapasitenin mikro, normo ve makro ölçekli cemaat / cemiyet, millet / hükümet, dünya toplumu (küresel toplum) seviyelerinde faaliyete, aktiviteye hazır halde bulunmaları NGO'ların ve STK'ların varlık sebebidir. Globalleşme, 'glokal' (global ve lokal) diye özetlenebilecek -hem global hem de lokal kelimelerinin kısaltılmasıyla ortaya çıkan- eş anlı küyerel (küresel-yerel) aktiviteyi öne çıkartmaktadır. Global düşünüp yerel hareket etmek mümkün müdür? Mümkünse nasıl olur? Elbette paradigmatik dönüşümlerin yaşandığı ve yeni paradigmanın henüz daha bir bilimsel devrimle sıçramasını gerçekleştiremediği geçiş dönemlerinde, algılama ve kavrayış mevcut referans çerçeveleri dahilinde gerçekleşmektedir. Hayatın dinamikliği ve canlılığı, kendi doğrularını ortaya koyması ve kendi gerçekliğini bir ipek böceğinin kozasını örmesi biçiminde de olsa sürmektedir ve hayat teorileri aşar. Yeni teoriler ve kuramlar her zaman kapıdadır, belki de kapımızı çalan yeni paradigmadan başkası değildir.

'Kürevî asabiye'nin kendi tarihî bağlamını (context) edinmesi; açık toplum, adil işleyen bir hukuk düzeni, ekonomik ve kültürel girişim, insiyatif ve kazanımlara müdahil olunmayan bir sivil toplum alanı, bilinçli ve aktif bir kamuoyu hareketliliğiyle mümkün hale gelebilir (Kürevî Asabiye Modeli ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Korkusuz 2012). Özellikle ulus-devletin ortaya çıkışındaki sürece benzer bir şekilde burjuvazinin lokomotif rolünü üstlenen yüksek moral ve motivasyonlu bir teşebbüs heyetine gereksinim sözkonusu-

dur.

BM'nin aslı fonksiyonu; Daha önceki Milletler Cemiyetinin kuruluşu, yeryüzünde kalıcı ve adil bir barış düzeni getirmeye yönelikti. Ancak böyle evrensel bir idealin, tasarımın ayaklarının yere basması için modelin tek bir insan tipine dönük ve oradan başlayan ve giderek tüm bir yerküreye uzanıp yayılan sadakat odağına, aidiyet çerçevesine, tutum ve sahiplenme bilincinde bir toplumsallaşma faktörüne ihtiyaç bulunmaktadır. Adına 'kürevî asabiye' dediğimiz bu toplumsallaştırıcı anahtar fonksiyon bir 'kuvvet fikir' (idee force) olarak da düşünülebilir. Ancak otoriter ve totaliter siyasal düzenlerin izciler kulübünün fanatik bağlısı, kesin inançlılar takımının sert oyuncusu değil elbette. Özellikle II Eylül saldırılarından sonra tüm dünyada 'İslamofobi' denilebilecek türden bir İslam karşıtlığı tezi, duruşu ve imajı oluşturulup yayılmaya çalışıldı. Türkiye bu konuda Doğu-Batı arasındaki köprü rolünü kendi tarihsel ve kültürel zenginliklerini dünya ile paylaşarak İslam'ın güler yüzünü ve hikmetini yeniden insanlığa sunmayı başarılı bir şekilde yerine getirmektedir. Zaten Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Konseyi'nin geçici üyeliğine getirilmesi de İslam Konferansı Örgütü genel sekreterliğine seçilmesi de 2000'li yıllara denk düşmektedir.

Küresel faaliyetlerin malî ve ekonomik olarak finansmanı da, mevcut ekonomik yapı -uluslararası sistem ya da dünya ekonomisi- bağlamında ve içerisinde mümkün gözükmemektedir. Yerkürenin geleceği, insanlığın esenliği için ise muhakkak yerine getirilmesi gereken sivil, kamusal görevler ve görülmesi gereken hizmet ve yapılması gereken iş ve ifa edilmesi gereken fonksiyonlar vardır, ivedilikle etik değerler demetine sahip 'kürevî (global) asabiye'yi sahiplenip günde-

me taşıyacak insanlara ihtiyaç vardır.

Uluslararası güncel sorunların gündeminde merkezi öneme sahip konularda, başta Mısır ve Suriye olmak üzere, Birleşmiş Milletlerin küresel vicdanı tatmin edecek girişim ve müdahalelerde bulunmuyor yahut bulunamıyor olması BM'nin acil reform ihtiyacını ve yeniden yapılandırılma problemini açık bir tarzda ortaya koymaktadır. BM yeni dünya gerçekleri ve insanlığın içinde bulunduğu duruma uygun bir şekilde tabandan tavana bir bütün olarak revize edilerek yeniden teşkilatlandırılmalıdır. BM meşruluğunu ancak bu şekilde sağlayabilir ve sürdürebilir. Bunun için de BM kendi içinde zihniyet değişimi ve dönüşümü yaşmalıdır ki bu ancak yeni bir kurumsal gelişim, genişleme ve olgunlaşmayla mümkün olabilir. Aksi halde yeni BM arayışları kaçınılmaz görünmektedir.

Birleşmiş Milletler'in Reform İhtiyacı ve Yeniden Yapılandırılması (3): Savaşların ve Krizlerin Asıl Sebebi Ekonomik Paylaşım mı?

Neden yeryüzünde savaşlar var? Bu son derece masum ve sade soruya kestirmeden bir cevap verilecek olursa, kaynakların kıtlığı ve enerji darboğazı buna zemin hazırlıyor denilebilir. Ancak ekonomik faktörler temel belirleyicidir demek konuyu daha çok maddi unsurlarla ilişkilendirmekten ve biraz da olan biteni reel politik gözle çıkarılara dayalı olarak okumaktan kaynaklanıyor. Örneğin çıkarları çatışan bir çok güç savaşa girmeyebiliyor. Bu durumlara bakarken dikkat edilmesi gereken husus hakim siyasal ve sosyal kültürün refleksleri ve statükoyu okuma, anlama ve yorumlama biçimidir. Siyasi kültürün parametreleri ve tarihsel tecrübenin teşekkül biçimi sosyal algıyı ve davranış kodlarını şekillendirebiliyor. Ancak yine de insanlık tarihine baktığımız zaman savaşların ana unsurunun güvenlik tehdidi, özgürlük kaybı ve zenginleşme, güçlenme ve büyüme arzusu olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Ekonomik refah, kalkınma ve gelişme eğilimi modern döneme mahsus bir kavram seti olarak her zaman harbi teşvik etmez. Harp ve muharebe daha çok siyasetin tıkandığı noktada, ilişki ve diyalog zemininin bittiği ve diplomasinin devreden çıktığı anda başlar. Bireyler arasındaki ihtilaf ve sorunlar özel hukukun; bireyle

kamu kurum ve kuruluşları arasındaki meseleler kamu hukukunun; milletlerin, toplulukların arasındaki çatışma ve problemlerin çözümü de uluslararası hukukun meşruluk, adalet ve hakkaniyet kriter ve ölçütlerine uyma derecesine ve bir de bunları uygulama imkanına bağlıdır. Yani bir bakıma ekonomi siyaset arasında geçiş ve yumuşamayı sağlayan diplomasi, hukukun ve bilhassa uluslararası hukukun üstünlüğüne ve 'buyruk kural' (jus cogens) haline gelmesine bağlıdır.

Diplomasi dış politikanın olmazsa olmazı ve omurgasıdır. Ekonomik güçle orantılı askeri güç, siyasi iradenin karar vermesi durumunda diplomatik ilişkileri askıya alarak savaşa karar verebilir. İşte en mühim aşama buradadır. Ne zaman diplomatik kanallar kapanmakta ve münasebetler kopma noktasına gelmektedir? Siyasi irade, liderlik ve liderliğin tabiat ve davranışlarına yön ve istikamet veren dünya görüşü, ideoloji, inanç, kanaat ve tutumlarla biçimlenmektedir. Kendisini iktidar mevkiine getiren ve etkileme mekanizmalarına sahip kılan değerler, kural ve kurumlar karar alma sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Siyasi kurumların niteliğini ve niceliğini ise tarih, coğrafya, ekonomi ve kültür belirlemektedir.

İnsan teklerinin ve bireylerin bir aktör olarak belirleyicilik kapasitesi, sosyal norm ve kabullere bağlıdır. Daha tesirlisi; topluluklar ve toplumun ihtiyaç ve beğenileri, arzularıdır. Bununla birlikte her bir kişinin içinde yaşadığı toplulukla ilişkisi sürece ve toplama etki eder. Barışçı bireylerin çoğunlukta olduğu topluluklar savaş tercihini öncelik olarak görmeyecekler ve yapıcı, diyalogdan yana bir tavırla diplomasi kanalını işleteceklerdir. Ancak bu durum büyük güçler için bunu aşan bir karakteristik hüviyete bürünmektedir. Onlar

ince ayarlı politik enstrümanlarını sükunetle diplomasi üzerinden gündeme getirirler bile ekonomik çıkarları ve haki-miyet iddiaları için alttan alta savaş seçeneğini de hazırda tutacaklardır.

Son iki yüzyılın savaş stratejisi ulus-devlet ölçekli ve formatlı bir özellik taşısa da dünya ölçekli kapital mücadelelerinden dolayı 20. yüzyılda sert bloklaşmalara dönüşerek hem küresel yıkım ve felakete yol açtı hem de bölgesel bir nitelik kazandı. Tarihin her bir devresinde zamanın ruhuna ve insanlığın hayat tarzına, ölüm ve ötesine ait inanç ve kabullere bağlı olarak harbin seyri başlangıç ve bitişi farklı farklı oldu. Tek Tanrılı dinlerdeki 'öldürmeyeceksin' emri de her zaman barışın tesisine yetmedi. Dinlerdeki 'haklı savaş' kavramı da bazen harp fitilini ateşleyebildi. Ancak yine de savaşın kanlı ve vahşi yüzü gerçek dinin merhamet ve adalet öğretisiyle yıkanıp temizlenebildi. Ahlakî, etik davranış kodlarının yükseldiği temeller hiç şüphesiz 'kardeşlik, özgürlük ve eşitlik' idealinde kendini bulacaktı. 1. ve 2. Dünya savaşlarındaki ölü ve yaralı sayısı tarihin hiç bir döneminde benzerine rastlanmayan sayıda olunca modernliğin yeryüzünü cennete çevirme iddiası boşa çıktı. Ve katı rasyonalitenin tek başına bir barış ve birlik sağlayamayacağını öğretti. Vicdan ve vizyonla birleşen aynı ortak atadan geldiğimize dair inanç ve Adem'in çocukları olma realitesi hâlâ savaşın önündeki en büyük engel olsa da insanlar 'Kabil ile Habil' kıssasındaki akıl, tecrübe ve rehberliği almama hususunda direnmiyorlar. Ahlakî kâle almayan ve umursamayan bir 'ekonomizm' elbette savaş tamtamlarının sorumlusu olmasıyla paylaşımı, savaşların itici gücü olarak sunmaya devam edecektir. Evet savaşın niçin'i, barışın neden'i olsa gerek...

İnsanlar ve topluluklar kendi aralarındaki mesele ve ih-

tilafları meşru ve geçerli hukuk ilkeleri ve kurumları ile çözemiyorsa, meşruluk ve hak ölçütleri boz bulanık hale gelmişse ve de insanların acı çekme yükü dayanılmaz seviyedeysse sosyal patlamalar ve savaşlar kaçınılmaz hale gelir. Kimi zaman iç mesele gibi görünen bir konu domino etkisi ile kolayca uluslararası bir mahiyet kazanabilmektedir. Günümüzde savaş maliyetlerini bir bütün olarak gözden geçiren büyük ve orta ölçekli güçler, güç ve enerji paylaşımını daha lokal manipülasyon ve müdahalelerle ucuza getirme hesabıyla hareket ediyor görünmektedir. Herkesin hukuksal nisbi ve izafi hale getirmesinden dolayı da bu müdahaleler, medya üzerinden kamuoyunun tepkisiz kılınmasının ardından 'belli bir kan ve ölüm limiti' beklendikten sonra gerçekleştirilmektedir. Savaşın rasyonel görünümü bir dizi faktör kadar rasyonel olmayan bir çok unsurdan kaynaklanabileceğini de gözönünde bulundurmak gerekmektedir. Birleşmiş Milletlerin insan gerçeği ve tabiatını ve milletlerin özelliklerine ait konuları sürece dahil ederek savaşları önleyici bir diplomasi yaklaşımıyla; ekonomik, askeri unsurları da gözönüne alarak uluslararası hukukun üstün bir hukuk seviyesine gelmesi için gerekli siyasi kültürün ve organizasyonun oluşumuna öncülük etmesi şarttır. Birleşmiş Milletlerin varlık sebebi, bu mantık örgüsü içerisinde gerçekleştireceği reformlar ve yeniden yapılandırılmayla idame ve ikame edilebilir.

Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (1)

20. yüzyıla ilgili tarihçilerin hemen hemen hepsinin ortak değerlendirmesi, buna John Lukacs da dahil, bu yüzyılın bir Amerikan yüzyılı olduğu yönündedir. A.B.D.'nin yükselişi ve şimdilerde plato yaparak belli bir durgunluk dönemine girmesi çok yönlü faktörlerin toplam etkisi sonucu ortaya çıkan ve cumhuriyet ile imparatorluk ekseninde tartışma ve değerlendirmelere konu olan ilginç ve sıradışı siyasal, sosyal, ekonomik ve askeri bir fenomenle karşı karşıya olduğumuz gerçeğini hatırlatmaktadır. Doğal olarak bu boyut ve kapsamda bir güç leh ve aleyhte, yanında ve karşısında bir tavır da beraberinde getirmektedir. Ancak A.B.D.'nin kendisine has hikâyesini duygusalıktan uzak bir şekilde ve onu melek yahut şeytan konumunda görmeden resmin bütününe görek ele almak yerinde ve yararlı olacaktır.

A.B.D., 19. Yüzyılda Amerika kıtasında ve uzak doğu ile pasifikte 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da Sovyet nüfuz bölgesi kısmen hariç tutularak tüm dünyada başlıca uluslararası sistemin temel aktörü, hegemonu olması sebebiyle ilişkiler sisteminde üstünlüğü tarafların rızasına dayalı olarak elinde tutan güçtür. A.B.D. diplomasisi güvenlik ve ekonomiden oluşan iki odak noktası etrafında şekillendirilip yürütülmektedir. Bu noktada Türkiye ve benzer durumdaki ikinci ülke-

lerin, hegemon A.B.D.'nin yarışa ön hazırlıklı olarak başladığını unutmadan hareket etmeleri kendi lehlerinedir. Realist çerçevede realist ilkelerle saptanan politikaların eleştirel kuram yaklaşımlarıyla da değerlendirilerek alternatif analiz ve siyasal (policy) açılımlarını mümkün kılarak, görünürde bağdaşmayan çıkarların çatışmaksızın uzlaşmayla çözülebilmeye ihtimalleri arttırılabilir (Bostanoğlu, 1999: s. 19-22).

Amerika tarihi, insanoğlunun tarihini kısa bir zaman diliminde bir kere daha özetler ve politik, ekonomik ve sosyal kurumların gelişimini daha yakından gözlerimizin önüne serer. Ayrıca Yeniçağ'a şekil vermiş olan o büyük tarihî güçler ve etkenlerin çoğu, yani emperyalizm, milliyetçilik, göç hareketleri, sanayileşme, bilim, din, demokrasi ve özgürlük hareketleri onun üzerinde de güçlü etkisini göstermiştir. Dahası, bu güçlerin toplum üzerindeki etkisi, Amerikan tarihinde diğer uluslarınkinden daha açık bir şekilde belirmektedir. Amerika, tarihinin kısalığına rağmen bugün dünyada en eski cumhuriyet ve en eski demokrasiye sahiptir. En eski yazılı anayasa yönetimi altında yaşamaktadır. Amerikan tarihi ilgi çeker, çünkü daha başlangıcından itibaren Amerikan halkı özel bir geleceğe aday olduğu bilincini beslemiş, insanlığın istek ve umutları ona bağlanmış ve o, bu geleceği gerçekleştirmekte ve bu umutları haklı çıkarmakta başarısızlığa uğramamıştır. Amerika tarihi eski bir kültürün el değmemiş doğal bir çevreyle temas kurarak meydana getirdiği değişikliklerin tarihidir. Amerika, adeta tarihin ilk altı bin yıllık devresini atlayıvermiş ve tarih sahnesine cesur ve olgun bir şekilde çıkıvermiştir. Çünkü ilk göçmenler, ilkel değil, medeni insanlardı ve oraya yüzyıllık bir kültürü taşımışlardı. Bununla birlikte Yeni Dünya hiçbir zaman Eski Dünyanın sadece batıya uzanmış bir parçasından ibaret değildi. Bu

ülke oraya giden ilk göçmenlerin hayallerinde besledikleri, Kurucu Ataların tasarladıkları bir şey, kısaca tarihte yeni bir şeydi (Commager ve Nevins, 2005: s. 15-16).

Commager ve Nevins'in yukarıdaki ifadeleri, hiç şüphesiz bir etnosantrizm (kültürel ben-merkezcilik) çağrışımı yapmaktadır. Ancak Amerika'nın kendisini nev-i şahsına münhasır gören çok üst perdeden bir aidiyet, sadakat ve ben idraki mevcuttur. Bu dikkate alındığında tarihsel realitelerin yeni Amerikan gerçekliği ve idealleri bağlamında değerlendirilerek ,Amerikan toplumsal dokusu'nun örülmeye çalışıldığı anlaşılabacaktır.

Yerlilerin, Siyahilerin, Hispaniklerin ve diğer göçmen unsurların 'Amerikalılık' ortak paydasına dahil edilmesi Amerikan Devrimi'nin aşamalı süreçleri içerisinde nispeten ve mümkün olduğunca gerçekleşmiştir. Amerika'da 'Melting Pot' (Eritme Kazanı) adı verilen yapıyla -mevcut tüm toplulukların bir potada eritilmesi- sosyo kültürel, sosyo politik ve sosyo ekonomik sistemin inşası ile bir Amerikalılık bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Amerika; altın arayıcıları, baskıdan kaçanlar, Avrupa'daki eski hükümlüler ve din baskısından kurtulup özgür bir şekilde inançlarını yaşamak isteyenler vb. unsurların zorlu fakat mükemmel bir birlik kurma çabalarının adıdır. Avrupa'daki en dinamik ve aktif toplum kesimleri Amerikan Rüyası'nın lokomotifleri olmuştur. Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi gelişmelerinin en parlak bir şekilde tezahür ettiği, ortaya çıktığı mekan (ülke) A.B.D. olmuştur. A.B.D. kendi iç evrimini tamamlamadan dünyanın geri kalan kısımlarıyla politik olarak doğrudan ilişkiye girmemiştir. Ağırlıklı olarak dış ticarete önem vermiştir. 1826 Monro doktrini ile izolasyon (yalnızcılık) politikası gütmüştür. Ekonomik olarak özellikle demir yolunun

Amerika'yı bir baştan bir başa katetmesiyle bir ve büyük, tek Amerika hedefi reel olarak mümkün hale gelmiştir. Tabii ki bu süreç hiç de kolay olmamıştır. Kuzey ve Güney Eyaletleri arasında yıllar süren iç savaş sonucunda 1865'te Amerikan Birliği kurulabilmiştir. Endüstrileşmiş Kuzey ile tarım bakımından güçlü Güney'in birleşmesiyle hem riskler hem de fırsatlar artmıştır. Amerika'nın tarihsel değişim ve gelişim potansiyelini bu zıtlıklar içerisinde bir sinerji ve açılım oluşturabilme kapasitesinde görmek mümkündür.

Avrupa'nın iç mücadele ve çatışmalarına olabildiğince mesafeli duran A.B.D. kendi sosyal ve ekonomik yapısını güçlendirecek bir politik yaklaşım geliştirmiştir. Amerikan politikasına yön veren felsefi düşünce hareketleri de ağırlıklı olarak 'faydacılık' ve 'pragmatizm' olmuştur. Bu düşünceler de Amerikan iç ve dış politikasını 'reel politika' (gerçekçilik) ekseninde dönüştürmüştür. Modernite ile eş zamanlı gelişen demokratik kural, kurum ve değerler bütünü Amerika'yı kendine özgü bir ülke haline getirmiştir. Burada Amerika'nın kendine has toplumsal yapı, ilişki ve kurumlarının çok sesli, çok renkli ve de çok problemliliğine vurgu söz konusudur. Amerika bir güçler dengesi, lobiler demokrasisidir. Hakim olan unsur hiç şüphesiz büyük şirketler, medya grupları ve silah endüstrisidir. Bu noktada Amerikan demokrasisinin iki ayağından biri olan eşitlik noktasında henüz daha gelişme aşamasında olduğu ileri sürülebilmektedir.

Huntington, Anglo-Protestan kültürünü Amerika'nın çekirdek kültürü olarak kabul etmektedir ve A.B.D.'nin ırksal, dinî, etnik, bölgesel ve ekonomik açılardan heterojen yapıyı barındıran bir 'Amerikan Ruhuna' sahip olduğunu vurgulamıştır (Huntington, 2005: s. 59-67).

1961 yılında başkan olan Kennedy, R. Frost'un bir şiirini

göreve başlama töreninde okumuştur. Ona göre, Amerika'nın kuruluşu Allah'ın rızasıyla yeni bir çağı, yeni bir dönemi başlatmıştı (Huntington, 2005: s. 5-6):

*Devrim ve sürgünde gösterdiğimiz cesaret
Kendini özgürlüğün öyküsünde kanıtladı
Geçmişten bugüne, onur üstüne onurla*

Temel karakteristiği sömürgeci Avrupalı güçlerin yeni bir kıtaya yerleşmesi ve kökleşmesi olan A.B.D. tarihi, katı ve sert bir tutumdan yumuşak güç uygulamasına doğru tarihsel bir evrim süreci izlemiştir. Bunda; verilen iç mücadelelerin, çatışmaların ve savaşların da etkisi büyüktür.

Amerikan toplumunda önceleri yerlilere (Kızılderililere), daha sonra ise siyahilere (zencilere) karşı bir öteki, yabancı ve karşıt kutup olarak ırkçı reaksiyonlar hiç eksik olmamıştır.

Amerika'da siyahi hareketin öncülerinden birisi hiç şüphesiz başkent Washington'da 28 Ağustos 1963 yılında 250.000 kişilik bir büyük kitleyi toplayarak tarihî konuşmasını gerçekleştiren Dr. Martin Luther King olmuştur. Martin Luther "I have a dream" (Bir rüyam, idealim var) şiirsel ifadesini söylüyor ve şöyle diyordu: "siyah ve beyaz, Yahudi olan ve olmayan, Protestan ve Katolik, Allah'ın tüm kulları için gerçekleşecek bir eşitlik hayal ediyorum ve herkes için ellerimizi birleştirerek kadim siyahi ruhla şu şarkıyı söyleyelim: Nihayetinde, nihayetinde özgürlük, Allah'a şükürler olsun ki, nihayetinde özgürüz." Bir yıl sonra 35 yaşında Nobel ödülü aldı. Malcom X ile birlikte Martin Luther King Amerikan siyahi hareketine unutulmaz katkılar gerçekleştirdiler. Ancak 1965'te Malcom X, 1968'de ise Luther öldürülecekti (Levine, Hughey 1985: s. 94-95).

A.B.D.'nin sosyal ve politik hayatında da etkili olan milliyetçilik, sosyal bir politika prensibi ya da fikir akımı olarak, millet realitesinden hareket ederek millî menfaati temin amacı ile bir ülkü çerçevesinde toplanmayı belirtmektedir. Milliyetçilik modern toplumun tarihî gelişiminin sonunda ortaya çıkan bir oluşumdur. Milliyetçilik ülkeden ülkeye, o ülkenin koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte, aynı ülkenin tarihî gelişimi içinde de farklı anlamlar almış olabilmektedir (Eroğlu, 1992: s. 25).

Yirminci yüzyılın Amerikan yüzyılı olması sadece Birleşik Devletlerin büyük gücünden kaynaklanmamaktadır, aynı zamanda Amerikan olan herşeyin büyük etkisi ve prestiji bulunmaktadır. Amerikan doları bütün dünyada evrensel para standardı olmuş, Amerikan üniversiteleri küresel araştırma ve çalışma merkezleri haline gelmiş; Amerikan gelenekleri, Amerikan uygulamaları, müziği ve popüler kültürü dünyanın en uzak köşelerinde taklit edilmeye başlanmıştır. Amerika'yı Eski Dünya'dan ayıran, onu emsalsiz kılan özellikler, istisnacılık ve tavizsiz imparatorluk karşıtı olmasıydı (Dikeç, 2009: s. 164).

A.B.D. gibi bir ülkenin dinlerin, kültürlerin ve medeniyetlerin beşiği sayılan Ortadoğu'ya ilgisiz kalması, doğası gereği zaten mümkün olamazdı. A.B.D.'nin aşamalı bir şekilde, yavaş yavaş, Ortadoğu politikasını ürettiği, geliştirdiği ve bu politikayı uygulamaya soktuğu görülmektedir. A.B.D.'nin ekonomik ve ticarî çıkarlarını her zaman ön planda tutması iyi bilinen hususlardandır. Petrolün bulunması ve çıkartılmasıyla birlikte A.B.D.'nin de diğer Avrupa Devletlerinin yolunu izleyerek petrol bakımından zengin Ortadoğu ülkelerine bir açılım yapması kaçınılmazdı. A.B.D.'nin 19. Yüzyılda Osmanlı Devletine ait olan Ortadoğu bölgesinde öncelikle

yumuşak bir güç olarak ortaya çıktığı, 1. Dünya Savaşı'nı takiben varlığını iyice hissettirdiği ve bu sürecin ivmelenerek 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede ağırlığını net bir şekilde ortaya koyduğu bilinmektedir.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin öncülüğünde kurulan Milletler Cemiyeti tam olarak fonksiyonunu icra edememiştir. Hakkaniyetli bir barış ortamı tesis edilememiştir. 1929 Dünya Ekonomik Krizi tüm dünya ile birlikte Amerika'yı da etkilemiştir. Amerika burada da ekonomik alt yapısını güçlendirecek şekilde hareket etmiştir ve 2. Dünya Savaşı'nın sonlarına gelinceye kadar aktif olarak savaşa katılmamıştır. Son anda Japonların 'Pearl Harbor' baskınına karşılık verme ihtiyacı hissetmiş, Hiroşima ve Nagazaki'ye atmış olduğu atom bombalarıyla 2. Dünya Savaşı'nın sonunu getirmiştir. Bununla beraber atom bombasını kitlesel ölçekli yıkıcı bir amaçla ilk defa kullanan olma talihsizliğini de üstlenmiştir.

1. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası kuruluşlar eliyle uluslararası barışın sürdürülmesi konusunda çok büyük beklenti ve ümitler söz konusuydu. Bu pozitif beklentiler ideali bulmaya niyetli iyimserlik havasını güçlendirmiştir. Bu ekole 'idealist ekol' adı verilmiştir. İdealist Ekol ahlakî ilkelere, dürüstlüğe ve devletlerarası hukuka saygı gösterilmesine yer vermiştir. Bu ekol mensuplarında anlaşmazlıktan çok işbirliği esas alınmış ve ulusların ortak endişeleri 'barış, düzen ve istikrar' gibi üç kavram etrafında şekillenmiştir. Ancak bu yaklaşım daha sonra yerini ulusal çıkarlara, güce ve güç dengesine vurgu yapan 'realizm'e bırakmıştır. Realizmin en yaygın savunmasını yapan Morgenthau gerçekçi görüşün temelinde çok rasyonel olduğunu iddia etmiştir (Arı, 1997: s. 12-14).

Bir milletin temelleri o toplumun yapısında gizlidir, insanları bir araya getiren ya da rekabete götüren her tür birliklilik ekonomik, dinî, kültürel ve diğer faaliyetler millî birliği ya da bölünmeyi etkilediğinde siyasal olarak anlamlı bir hale gelir. Amerika'da kölelik sorunu neredeyse milleti yok edecek bir krizi tırmandırdı. Lincoln "kendi içinde bölünmüş bir ev ayakta kalamaz" diyerek kitab-ı mukaddesten alıntı yaptı ve ekledi "inanıyorum ki bu yönetim yarı köle yarı özgür olmaya katlanamaz. Birliğin dağılmasını beklemiyorum, oturduğumuz evin çökmesini beklemiyorum, ancak bu bölünmenin sona ermesini bekliyorum, böylece tümü ile özgür ya da tümüyle köle haline gelinecektir." A.B.D. farklı topraklardan gelen milyonlarca göçmeni bünyesine katmış ve onların çocuklarını ve torunlarını yeni bir tasarımla toparlamıştır. Amerika'daki eritme kazanının Amerikalılığın özü olmasında en büyük pay; her tür dinî pratiği hoş görmesi, bireylere aynı temel hakları tanıması ve yabancıları yurttaşlığa kabul ederek seçme hakkı vermesidir. Bu anayasanın hükümlerinde mevcuttur. Büyüyen bir ekonominin sunduğu fırsatlar konformist eğilimleri içeren ve aynı dilde eğitim veren okullar bu temel inançları kuvvetlendirmiştir (Lipson, 2005: s. 347-348).

Dünyadaki büyük güçlerin yükselişlerinde güçlü bir ekonomi, örgütlü büyük bir ordu, stratejik ve taktik adımları sağlam bir şekilde atılmış esnek bir diplomasinin olduğunu yani kısacası 'iyi bir yönetim'in olduğunu gözlemlemek mümkündür. Amerika'nın uluslararası alanda tam mânâsıyla büyük bir güç olarak ortaya çıkması 2. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu süreçte; Meksika topraklarını alması, California'ya kadar genişlemesi, Latin Amerika'yı kendisine bağlaması, Kanada'yı da kendi hammadde alanı haline

getirmesi gibi birbirinden farklı unsurların rol oynamasının yanı sıra başta üniversiteler olmak üzere kurmuş olduğu güçlü bilim kurumları, 'think tank'lerin teknolojik üstünlüğü, özellikle harp sanayindeki üstünlük ve hiç şüphesiz atom bombası asıl güç veren unsurlar olmuştur. Amerika kuruluşundan itibaren dış politikasını ekonomik çıkarlar üzerine dayandırmıştır, ileri teknoloji ve bu teknolojiyle oluşturduğu askerî ve sivil ürünler ve serbest piyasa ekonomisiyle dünya pazarlarını ele geçirmesi, Amerika'yı çok güçlendirmiştir. Amerika'nın yükselişi bir bakıma ticaret devletinin yükselişidir (Köni, 2007: s. 11-12).

Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (2) – Wilson

Ülkemizde de sıklıkla anılan prensipleriyle tanınan Wilson'un Amerikan Başkanı olduğu dönemi ele alıp işle-mekte yarar bulunmaktadır. 1. Dünya Savaşı'nın öncesinde Amerikan başkanlığına doğru adım adım yürüyen Wilson 20. Yüzyılın kendi adıyla anılan temel ilkesine kaynaklık edecek süreci de ortaya çıkarması bakımından ayrı bir baş-lıkta ele alınmayı hak etmektedir. Sosyal kökeni, özgeçmiş-i ve akademik kariyeriyle dünyanın ve Amerika'nın kriz ve alt üst oluşla yüklü o dönemine kamuoyunun aradığı çare ve çö-zümler için uygun düşen bir isimdi Wilson.

1856 yılında Virginia'da bir presbiteryan 'vaiz'in oğlu' ola-rak dünyaya gelen Thomas Woodrow Wilson Amerika'nın en çalkantılı ve savaşlı dönemlerinden birisinde yetişti. Ba-bası iç savaş patlak verdiğinde Kuzeylilere karşı Güneylileri destekliyordu. Bu destek oğlu Wilson'da da babasına duy-duğu saygıdan dolayı devam edecekti (Ions, 1977: s. 9-10). Wilson kafasında sürekli Amerika için projeler geliştiri-yordu. Ve profesörlükten Beyaz Saray'a uzanan hayalleri adım adım gerçekleştirecekti. Amerika için yeni özgürlük programı ortaya koyuyordu. Bu dönemde Amerika'da ilk kez nüfusun önemli bir bölümü kentlerde yaşamaya başlamıştı. Sorunlar çoktu, acil çözümler gerektiriyordu. 1912'de Wilson A.B.D.

Başkanı oluyordu. 1914 yılında orta ve doğu Avrupa'dan gelen göçmen kabileleri Amerikan şehirlerini istila ediyorlardı. 1913 yılında Wilson Beyaz Saray'a yerleşmişti. 1914-1915 yılları arasında Wilson tarafsız bir politika izledi. Yakın arkadaşı James Bryce'e Prusya militarizminin tehlikesinden bahsediyordu. Bryce komisyon raporunun yayınlanması A.B.D.'de Almanlara karşı olan antipatiyi arttırdı. Demokrat Partinin "Wilson bizi savaşın dışında tuttu" propagandası işe yaramıştı ve Wilson 1916 seçimlerini tekrar kazanıyordu (Ions, 1977: s. 13-63). Aynı zamanda bu dönemin I. Dünya Savaşı'nı kapsadığını hatırlamakta yarar bulunmaktadır.

Wilson savaş boyunca, aslında tarafsızlığını korumak için tüm imkanlarını seferber etti. Ancak Alman Dışişleri Bakanı Alfred Zimmerman'ın Meksico City'deki elçisine gönderdiği gizli mektup İngiltere Dışişleri Bakanlığı ve İstihbarat Birimleri tarafından çözülmüş ve bu mesaj Amerikan Devlet Başkanına da aktarılmıştı. Almanlar Meksika Hükümetine ittifakı ve Birleşik Devletler ile savaşa girme durumunda kaybettikleri Texas, Yeni Meksika (New Mexico) ve Arizona topraklarını geri alabileceklerini teklif etmekteydiler. Wilson bu mektubun kopyasını alınca şok oldu, öfkeleni ve ihanete uğradığını düşündü. Artık Amerikan millî gururu savaştan başka bir seçeneğe prim vermeyecekti. Ve Wilson şu ifadeleriyle savaşa resmen girmiş olacaktı "Savaşı sürdürmek için bir takım olağanüstü şeyler yapmak zorunda kalacağız; halkımızın yaşamı ve alışkanlıklarını engelleyecek şeyler bunlar... Bu yüzden yaşamımız bu iş bitinceye kadar, ne zaman biteceğini de Tanrı bilir, acılarla dolu olacak". Wilson'un bu politikası batıdaki Alman-Amerikan eyaletleri olan Wisconsin ve Nebraska'da büyük üzüntüyle karşılandı. Bir Neb-raskalı kararı Wall Street kapitalistlerinin düzenlediği bir

komplo olarak gördüklerini ifade etti ve “*savaşa ‘altın’ın komutasında giriyoruz ve neredeyse Amerikan bayrağına dolar işareti ekleyeceğiz*” dedi (Ions, 1977: s. 65-75).

Wilson savaş süresince özel yetkilerini kullandı. Halkı mahrumiyetlere ve yokluklara karşı önleyici tedbirlerle idare etmeyi becerbildi. Ve kamuoyunu seferber edebilmek için bir halkla ilişkiler komitesi kuruldu. Bu komitenin başındaki George Cree’in yönetiminde ulusal iradenin güçlenmesine yönelik milyonlarca broşür ve kitap yayınlanmış, pek çok seminer ve söylev düzenlenmişti. Profesörler Almanların ezelden beri kötü insanlar olduklarını ispat çalışmalarında ‘gerçeklerden (!)’ bol bol yararlanıyorlardı. Yeni kurulmakta olan sinema endüstrisinde de bolca propaganda filmleri kullanılıyordu. Sessiz filmlerin mesajı da yazılardaki tumturaklı sözlerle takviye ediliyordu. Bir diğer büyük problem de, 1917’de gerçekleşen Rus Devrimi’ydi. Wilson, Şubat Devrimi’nin Rus soyluları ve bürokratları ile Alman İmparatorluğu arasındaki ittifak imkanını ortadan kaldırdığına inanıyordu. Ve bu devrimin, müttefikleri gerici bir birliğin lekesinden kurtardığını düşünüyordu. Bakanlar kurulu toplantısında Wilson Rusların ‘muhteşem hareketi’nden bahsetmekteydi. Ancak Rusya’daki Amerikan elçisinden gelen haberler Wilson ve danışmanlarının umutlarını söndürecekti (Ions, 1977: s. 77-86).

Yukarıda anlatılan tablo da uluslararası ilişkilerde ilk elden yayılan izlenim ve fikirlerin kamuoyunu yanıltıcı ve manipüle edici özelliğini gayet iyi vurgulamaktadır. Bir düşman kategorisi ortaya çıktığında kamuoyu ve liderliğin zaman içerisinde tutumu kemikleşmekte ve bu durum da kimi zaman önlenmesi güç kayıp ve zararlara yol açabilmektedir. Bu bağlamda dost-düşman kategorilerinin mutlaklaştırılması

ciddi anlamda gerçeklerin kaybına sebep olabilmektedir.

Wilson barış ve savaştan sonraki düzen konusunda verdiği sözleri yerine getirebilmek için bir grup akademisyen ve uzmanı bir araya getirdi. Ve 8 Ocak 1918'de kongrede daha sonra 'on dört nokta' (Türkiye'de Wilson Prensipleri) olarak ünlenecek bir belgeyi de ortaya koymaktaydı. Bu temel noktalar şunlardı (Ions, 1977: s. 88-92):

- 1- Açıkça varılacak barış sözleşmeleri
- 2- Denizlerde kesin seyir özgürlüğü
- 3- Ticarete mümkün olan bütün engellerin kaldırılması
- 4- Ulusal silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına yetecek düzeye indirilmesi
- 5- Her türlü kolonyal taleplerin yeniden düzenlenerek, üzerinde hak iddia edilen uluslara eşit haklar tanınması
- 6- Almanya'nın Rus topraklarını boşaltması
- 7- Almanya'nın Belçika topraklarını boşaltması
- 8- Fransa topraklarının boşaltılması ve Alsace-Lorraine'in Fransa'ya geri verilmesi
- 9- İtalya sınırlarının ulusal hatlar üzerinden yeniden düzenlenmesi
- 10- Avusturya-Macaristan halklarına özerk gelişim olanağı verilmesi
- 11- Romanya, Sırbistan ve Karadağ topraklarının boşaltılması, Sırbistan'a denize serbest çıkış verilmesi ve Balkan ülkelerinin politik ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğünün uluslararası garanti altına alınması
- 12- Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğindeki uluslara özerklik tanınması ve Çanakkale Boğazı'ndan her ülkenin gemilerine serbest geçiş hakkı tanınması

13- Bağımsız Polonya'nın kurulması ve denize çıkışının güvenlik altına alınması

14- Küçük büyük bütün ulusların politik bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü sağlama amacıyla yapılacak özel anlaşmalar yoluyla genel bir birlik kurulması.

Wilson'un kendi kaderini kendi tayin etme hakkı (self-determinasyon hakkı) 20. Yüzyıl tarihini en ciddi ve kökten dönüşüme uğratmış bir prensiptir. Aslında bu prensip bilinen bir ilkeydi ancak Wilson'la birlikte dünya kamuoyuna mal edilmiş oldu. Gerek 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmaya çalışılan Milletler Cemiyeti yapılanmasında, gerekse 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler (BM) felsefesi ve pratiklerinde, milletlerin ve toplulukların bu temel prensibe sarılarak kendi bağımsızlık ve özgürlüklerini kazanma yoluna girdiklerini gözlemlemekteyiz.

Wilson prensipleri maalesef Osmanlı Devleti için ve diğer imparatorluklar için tam bir travmaya ve felakete yol açmıştı. Ancak yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti devletinin çekirdeğini oluşturan T.B.M.M. Kurtuluş Savaşı'nın meşruluk ve haklılık formülasyonunu dünya kamuoyuna sunarken 'self determinasyon' hakkından sıklıkla bahsedecekti. Bu prensip tüm yüzyıl boyunca kurtuluş savaşları ve toplumsal özgürlük mücadelelerinde dillerden hiç düşmeyecekti. Tabii ki gerçek anlamda ve boyutta etki ve sonuçları bir bütün olarak toplumlarda daha sonra ortaya çıkacaktı. Bu gelişmeler de savaşın ve yıkımın bir başka yüzüne işaret edecekti.

Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (3) - Osmanlı'dan Türkiye'ye Karşılıklı İlişkiler

A.B.D., 19. yüzyılın başlarından itibaren önce Osmanlı'nın 'dayılık' biçiminde örgütlediği Cezayir ve Tunus üzerinden Akdeniz'e açılmaya başladı. Ağırıklı unsur önceleri ticaretti. Hatta bu dayılıklara bağlı kimi hadiselerde (bazı korsan faaliyetlerinde) Osmanlı devletine belli bir meblağ ödenerek çözüme gidilmişti. Süreç içerisinde önce İzmir limanına bazı gemiler gelmeye başlamıştı. Bu gelişme zamanla konsolosluklar, misyonerlik faaliyetleri, eğitim ve öğrenim faaliyetlerinde bulunan kolejlerle daha bir ivme kazanacaktı. Bilhassa dinî azınlık kabul edilen unsurlara ilişkin A.B.D.'nin ilgisi iki ülke arasında zaman zaman tatsızlıklara yol açacaktı. Özellikle Ermenilerle ilgili yaklaşımlar problem teşkil edebiliyordu. Hristiyanlık faaliyetleri de kamuoyunda kuşku ile karşılanıyordu. Bu yüzyılda daha çok inişli çıkışlı ve birbirini tanıma ve anlama düzeyinde yürüyen diplomatik münasebetler söz konusuydu denilebilir. Asıl ilgi yoğunlaşması 'petrol' konusundaki gelişmelere paralel olarak enerji piyasası ile beraber açığa çıkacaktı.

Orta Doğu Bölgesi ve özellikle bölgede yer alan Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak ve diğer petrol alanları, uluslararası petrol piyasasının tarihsel gelişimi boyunca en önemli ve gözde petrol üretim alanları olmuştur. Bu bölge, dünya

petrol ihtiyacını büyük ölçüde karşılayabilecek petrol yataklarına sahiptir ve bu alanlar üzerinde sağlanacak hakimiyet tüm piyasanın denetimi anlamına gelecektir. Orta Doğu'da petrolün önemini ilk kavrayanlar W.K.D'arch ile Ermeni asıllı Osmanlı vatandaşı olan K.S.Gülbenkyan'dır. Gülbenkyan 1904 yılında II. Abdülhamit'e petrolle ilgili çok detaylı bir rapor sunmuştur ve Mezopotamya'daki petrol alanlarını kendi özel tasarrufuna almasını tavsiye etmiştir. İngilizler ve Amerikan sermaye çevreleri, Alman Deutsche Bank, W.K.D'arch, Gülbenkyan bu bölgedeki petrol için kıyasıya mücadele vermişlerdir. Deutsche Bank Anadolu demiryolu şirketi vasıtasıyla İstanbul'dan Bağdat'a uzanacak 1500 km uzunluğundaki demiryoluyla, bu demiryolunun her iki yanında bulunan 30 km'lik arazi üzerinde petrol arama imtiyazını elde etmiştir. Bir Amerikan amirali olan Chester A.B.D. Başkanı Roosevelt ve dışişleri bakanı Root'un desteğine sahip olarak, 1908 yılında İstanbul'a gelmiş, Almanların Osmanlı Devletiyle yapmış olduğu, demiryolu yapımı ve demiryolu çevresinde petrol arama imtiyazına benzer bir anlaşma yapmak istemişti. Ancak Meclisi Mebusan bu teklifi, İngiltere ve Almanya'nın yoğun baskısı sonucu bir süre beklettikten sonra reddetmiştir. Daha sonra İngiltere'nin öncülüğünde 1912 yılında Turkish Petroleum Company adını alan bir ortaklık kurulmuştu. Amerika'nın Exxon ve Mobil Şirketleri de ancak 31 Temmuz 1928 tarihinde adı Iraq Petroleum Company'e dönüşecek olan (eski adı Turkish Petroleum Company / T.P.C.) ortaklığa katılacaklardı. Özellikle İngiltere, A.B.D.'yi sürecin dışında tutmaya çalışmıştı. Gülbenkyan'a yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak %5 oranında bir pay verilmesi kararlaştırılmıştı. ABD bu noktaya gelinceye kadar kendisini Mezopotamya petroleri dışında tutmaya çalışan İngiltere'ye karşı 'açık kapı' (yapılan düzenlemelerin; manda yönetimindeki

lkelerde, tüm ülkelerin yurttaşlarına herhangi bir ayrıcalık tanımaksızın eşit muamele yapılmasını ve bu ülkelerde elde edilen ekonomik imtiyazların tekelci bir nitelik kazanmamasını öngörmekteydi) ilkesini savunmuştu (Altuğ, 1983: s. 43-53).

A.B.D.'nin 1908'deki bu talebinin karşılanması petrol konusundaki piyasaya hem alternatif sağlamış olacaktı ve hem de belki A.B.D.'nin Osmanlı Türkiye'sine bakışı daha farklı olabilecekti. Ancak o dönemde hâlâ patron konumunda İngiltere vardır ve devrin idarecileri Almanya ile bir karşıt ağırlık kurarak İngiltere'yi dengeleme çabası içerisinde bir tutum sergilemektedirler. Zaten İngiltere de kendine ait planları Fransa ile beraber uygulama alanına taşıymaktaydı.

1. ve 2. Dünya savaşlarından yorgun çıkan İngiltere yavaş yavaş insiyatifi A.B.D.'nin almasına sıcak bakıyordu. A.B.D.'nin özellikle 2. Dünya savaşındaki net destek ve yardımı sonucu savaş Almanya'nın aleyhine sonuçlanmıştı. A.B.D.'nin ekonomik ve askeri gücü de tüm dünyanın gözünü kamaştırdı ve bu durum soğuk savaşın başrol oyuncusunu belirlemiş oluyordu. İki kutuplu dünya, soğuk savaş dönemi başlamıştı. Türkiye de NATO üzerinden askeri olarak Batı ittifakı içerisinde yer alabilmek için Kore'ye asker gönderecekti. S.S.C.B.'nin kimi talepleri ve üstü kapalı tehditleri de bu süreci kolaylaştıracaktı. Türkiye bu seçimle beraber çok partili demokratik hayata da adım atacaktı ve DP büyük bir farkla  dönem üst üste iktidar olacaktı. Ardından Türkiye hızlı toplumsal değişim ve dönüşüm sürecine girecek ve i ve dış faktörlerin kombinasyonuyla 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül yaşanacaktı. M. Ali Birand 12 Eylül kitabında, J. Carter'ın bir tiyatro oyunu esnasında kendisine iletilen notla beraber 'Your boys have done it.' (Sizin ocuklar o işi hallettiler), 12 Eylül askeri darbesinden haberdar olduğunu belirtir. Ufuk

Güldemir de 'Kanat Operasyonu' kitabında, bu darbenin iki önemli gerekçesini açıklar. Birincisi, Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü üzerindeki Türkiye'deki sivil siyasetçilerin veto-sunu kaldırmak; ikincisi ise U2 uçuşları (ABD, SSCB'yi uydu uçuşları ile Türkiye üzerinden izlemek istiyordu) ile ilgili engeli aşmak. Bunda Bredzinski doktrininin etkisi de söz konusudur: halkı Müslüman olan ülkelerdeki ılımlı İslam'ı destekleyerek Sovyetler Birliğini çevrelemek.

Ancak Türkiye gibi binyılı aşkın devlet tecrübesi olan bir ülkede siyasi ve ekonomik krizleri salt dış faktörlerle açıklamak zihinsel kolaycılığın ve bir ölçüye kadar da tembelliğin sonucudur. İnsani, sosyal ve politik olaylar çok yönlü, görünen ve görünmeyen bir çok bileşenin, maddi ve manevi kültür hayatının değişim ve süreklilik karşısındaki birikim ve donanımının etki-tepki süreçleri ile tezahür etmektedir. Dış faktörlerin jeo-strateji ve jeo-kültür üzerinden etkileri Türkiye halkının yükselen talep ve beklentilerine cevap verebilme derecesinde etkili olabileceği gözden ırak tutulmamalıdır. Yoksa 12 Eylül sonrası ortaya çıkan 'Özal' gerçeğini anlamak mümkün değildir. Elbette Türkiye gibi dünya minyatürü bir ülke yerel, bölgesel ve küresel güç odaklarının her düzey ve platformda dikkatini çekecektir.

Türkiye hukuki, siyasî, sosyal ve kültürel yapı ilişkileri ve uygulamalarıyla hakikaten kendisine mahsus karakteristikleri olan çok farklı bir ülkedir. 12 Eylül sonrası 1983 seçimlerinden sonra iktidara gelen Özal, A.B.D.'ye daha fazla askeri yardım yerine daha fazla ticaret teklifi yaparak Türkiye'nin değişen yüzünü ortaya koymuştur. Ancak dünyadaki yeni muhafazakârlığın yükselen değerleri de artı ve eksileri ile beraber Türkiye'ye yansımaya başlamıştır. İngiltere'de 'demir leydi', Türkiye'de Özal neo-liberal ekonomi politik zihniye-

tin temsilciliğini üstlenmişlerdir. Bu dönemde A.B.D.'nin patronu da eski aktör olan R. Reagan'dır. Toplumun geleneksel dokusu yeni bir bakışla korunup geliştirilmeye çalışılırken ekonominin önündeki engeller kaldırılmakta, serbest piyasa ekonomisi ve birey temelinde insan hakları öne çıkarılmakta idi. Teşebbüs hürriyeti en çok burjuvazi ve elit kesimin işine yarayacaktı. Bir bütün olarak bakıldığında değişim ile devamlılık statüko lehine dengelenmeye çalışılıyordu.

Bu dönemdeki ilginç olaylardan birisi, 1986'da Turgut Özal Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak Amerika'da bulunduğu sırada A.B.D. Başkanı George Bush ile görüşmeye gittiğinde yaşanır. Bush görüşme sırasında "Türkiye'de İncil'in satışını yasaklamışsınız, bu çağda böyle şey olur mu?" der. Özal şaşkınlık içinde böyle bir şeyin olmadığını söylese de Bush ısrar edince "Dönünce araştırıp gerekeni yaparım" diye not alır. Türkiye'ye döndüğünde hadisenin doğru olduğunu ve İncil'in satışının 1985 yılı sonlarında ilginç bir kararla yasaklandığını öğrenir. İncil satışını yapan şirket itiraz etse de o dönemde sonuç alamaz. Turgut Özal henüz daha mahkemeye aylar olmasına rağmen müdahale eder ve yasağı kaldırır (Karataş, 1996: s. 150). Türkiye bir taraftan askeri vesayet altındadır, diğer taraftan demokrasi kendine has kanallarda akıp gitmeye devam etmektedir. Bu ironik ve paradoksal durum Türkiye'nin toplumsal, politik ve ekonomik yapısı ile beraber zihniyet dünyasının eklektizminden kaynaklanmaktadır.

Türkiye - A.B.D. ilişkisinde bir diğer çarpıcı örnek 1990'lı yıllarda artan terör olaylarına bakıştaki farklılıktır. 12 Eylül ihtilalinde CIA Türkiye masası şefliği de yapmış Paul Henze, 1994 yılında A.B.D. Hava Kuvvetleri'nin RAND Araştırma Kuruluşu imzasıyla medyada Demirel'e sunulduğu iddia

edilen raporda S.S.C.B.'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye'nin devlet yapısını gözden geçirmesi ve Türklerin başka sistemleri objektif olarak incelemeleri gerektiğini önermekteydi. Rapor, 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin iç bütünlük kavramı ve siyasetle etnik köken arasındaki ilişkilerinin mevcut halden daha farklı bir pozisyona doğru evrileceğini öne sürmekteydi. Demirel bunu "Batı Sevr istiyor" diye yorumlayacaktı (Akçura, 2009: s. 270-272). Ancak reel politik zaruretler ve kendi siyasi ikbal hesabı 28 Şubat sürecinde aynı Demirel'in küresel güçlerle işbirliğine sıcak bakmasına yol açacaktı.

Türkiye ile Yunanistan arasında T. Çiller'in Başbakanlığı zamanında neredeyse savaşa yol açacak 'Kardak kriz'i ile ilgili Clinton'un Türkçe'ye çevrilmemiş hatıraları ilginçtir. O zamanki A.B.D. başkanı Bill Clinton'ın bu operasyonlarda çok büyük bir katkısı olmuştur. Ve bununla ilgili Bill Clinton'ın anılarında "iki büyük ülkenin ondan fazla kayadan oluşan adalarda, sadece birkaç düzine koyunun yaşadığı bu adalarda savaşa girmeleri düşünülemezdi. Yunan başbakanı Simitis, Demirel ve Çiller'le görüşerek Kıbrıs meselesinin çözümü ile ilgili de Dick Holbrooke'u diplomatik yolla sorunun hallolması için görevlendirdim. Ben Ortadoğu, Bosna, Kuzey İrlanda ile ilgili barışı gerçekleştirip gerçekleştiremediğimi düşünürken en azından Ege'deki bazı koyunları kurtarmış olduğumdan dolayı gülmekten kendi kendimi alıkoyamadım" (Clinton, 2005: s. 305-306). Clinton burada kendi konumuna bir yüceltme ve güzelleme yapmaktadır fakat ne hazindir ki tablo böyle resmedilmektedir.

Kardak kriziyle ilgili ilginç bir bilgi de Yunanlıların bulunmadığı kayalıkla ilgili Büyükelçi İnal Batu'nun "hemen yandaki kayalığa da bizim denizciler çıksın, bayrak diksinler

sonra iki taraf da çekilir” ve bölgenin Deniz Komutanı’nın “diğer kayalığa da biz bayrak dikelim denge sağlayalım” görüşü karşısında Tansu Çiller’in “Gideceksiniz, Yunanlıları kulaklarından tutup atacaksınız...” emrinin yetişkin bürokratlar tarafından dengelenerek bir kaosa yol açmadan Türk-Yunan savaşının derin bir kulisle önlendiğine dair ortaya atılan öneridir (Civaoğlu, 2010). Zaten uluslararası ilişkiler böyle bir şeydir. Herkes kendi tezini sert ve yumuşak güçlerini devreye sokarak ete kemiğe büründürmeye çalışmaktadır.

Dünya’daki ve Türkiye’deki ekonomik finansal kriz ve bunalım bu dönemde giderek derinleşecekti ve kaynak maliyetlerini de arttıracaktı. Kapitalist dünya ekonomisi için en kolay ve kestirme yol olan bankacılık sektörü üzerinden ucuza para ve kredi bulma imkanı giderek tükenme eğilimine girmekte ve yeni kaynak yaratma enstrümanları da yetersiz kalmaktaydı. Borsalardaki hisse senetleri ve değerli evraklar beklenen etkiyi bir türlü gerçekleştiremeyecekti. Bu durumun ana sebebi reel ekonomi ve üretimin yerine spekülasyona dayalı balon teorilerinin devreye sokulmasıydı.

11 Eylül 2001 olayı, başta A.B.D. olmak üzere küresel kapitalist sistemin ekonomik olarak çöküntüye girdiği ve dip yaptığı dönemde meydana geldi. Türkiye’de de iyi yönetilemeyen ekonomi ve birbiriyle anlaşamayan koalisyon iktidarının erken seçim kararı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı döneminde yaptığı hizmetlerle kamuoyunda sevilen ve haksız mahkumiyet kararıyla iyice güçlenen Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının öncülüğünde kurulan AK parti iktidarı ile sonuçlanacaktı. AK parti türlü darbe söylentileri ve iç, dış politik, ekonomik olumsuzluklarla karşı karşıya kalsa da ‘muhafazakar demokrat’ söylemi ve icraatlarıyla

üç dönem üst üste iktidarda kalabilme becerisi gösterecekti. Muhafazakar modernleşme sürecinde AK parti de dış politikada A.B.D. ile ilişkilerinde zaman zaman gerginlik yaşayıp osilasyonlar yapsa da A.B.D. ile stratejik ortaklıktan, başkan Obama'nın 'rol model' olarak ifadelendirip çerçevesini ortaya koyduğu ancak içeriğini bariz bir şekilde tanımlamadığı yeni bir evreye geçilecekti. Her iki ülkenin de seçimleri üst üste kazanan liderlerinin karizmalarının ve karşılıklı anlayış ve güvenlerinin yönlendiği bu süreç yapısal olarak kuvvetli görünmese de işleyiş olarak sürdürülebilir izlenimi vermektedir. Süreç gerilim ve imkanlarıyla beraber yürüyor denilebilir.

Hegemonya Eğilimi ve Türbülans Arasında Cesur Yeni Dünyanın Hikâyesi: A.B.D. Tarihine Bakış (4)

Küreselleşmenin ideolojik boyutları da yadsınamaz bir gerçekliktir. Francis Fukuyama “Tarihin Sonu” adlı makalesinde S.S.C.B.’nin A.B.D. karşısında başarısız olması ve A.B.D.’nin, Batı’nın üstünlüğünün açık bir şekilde ortaya çıkmasından sonra ‘liberalizm’in dışında diğer tüm ideolojilerin devre dışı kaldığını ilan etmekteydi. Tarihin sona erdiğini öne süren Fukuyama liberalizme alternatif hiçbir ideolojinin bulunmadığı kehanetinde bulunmaktaydı. Ona göre Batı dışındaki toplumlar küreselleşme sürecinin pasif unsurlarıydılar (Fukuyama’dan aktaran Gözen, 2004: s. 88).

Samuel Huntington’un ‘Medeniyetler Çatışması’ makalesi ile ortaya koyduğu görüş ise Batı kültürüyle diğer kültürler arasında bir çatışma yaşanacağı, bu yüzden Batı kültürünün diğer kültürlerle mücadele etmesi gerektiği tezini işleyerek, Batı ve diğerleri ayırımını yapmaktaydı. A.B.D. diğer Batı ülkelerinin de desteğini alarak dünyanın farklı bölgelerinde bir medeniyet mücadelesi sürdürmeliydi. A.B.D. Başkanı George Bush I. Körfez Savaşı esnasında A.B.D. öncülüğünde yürütülen Irak’a karşı operasyonun yeni dünya düzeninin kurulmasına zemin oluşturacağını iddia etmişti (Aktaran Gözen, 2004: s. 88-89).

Wallerstein da küreselleşmenin, dünya ekonomik siste-

minin hakim unsurunu oluşturan metropol (merkez) ülkelerin lehine çevre ülkelerin aleyhine geliştiğini söylemekteydi. Kapitalist ülkeler rekabet gücünü ve üstünlüğünü kendi tekellerinde tuttuklarından dolayı sınırların kaldırılmasını ve maksimum serbest piyasa ekonomisinin şartlarının tüm dünyada oluşmasını isterler. Dünya piyasasının küreselleşmesi merkezin ekonomik ve politik egemenliğini pekiştirmeye yarayacaktır (Gözen, 2004: s. 89).

Her üç akademisyenin bakışında aralarında kimi temel farklar olsa bile ortak görülen nokta, küreselleşme bütün problematiğine rağmen bir realitedir ve öncüsü de A.B.D.'dir. Ancak A.B.D. hakikaten dünya kamuoyunun kendisinde vehmettiği bu güce sahip midir? İşte burada Wallerstein çelişkileri net olarak ortaya koymakta ve dünya ekonomi sisteminin zaaf ve yetersizliğini tasvir etmektedir. Huntington daha Amerikan yönelimli (oryantasyonlu) bir söylemle A.B.D.'nin devasa askeri endüstriyel kompleksine yeni rol ve vazife üretmeye çalışmaktadır. Fukuyama her zirvedeki devlet ve medeniyetin yakalandığı narsistik ego savrulmasına kapılarak 'alfa ve omega benim' (başlangıç ve son benim) kehanetinde bulunmaktadır. Amerika bir küresel güç olarak çıktığı zirvede plato yaparak bekleme faslına geçmiş ve kendi konumuyla beraber dünyanın geleceğine dair dikkatli ve temkinli adımlar atma pozisyonundadır.

Brookings Enstitüsü Türkiye Programı direktörü Ömer Taşpınar Avrupa sosyal devlet modelinin küreselleşen dünya ekonomisinde bocalamakta oluşunun, A.B.D.'deki sistemin başarılıymış gibi gösterilmesine yol açtığını halbuki A.B.D.'de de ciddi bir fırsat eşitliği sorunu yaşandığını vurgulamaktadır. A.B.D.'de siyah nüfus genelinde işsizlik %40 dolaylarında ve 40 milyon kişi fakirlik sınırının altında ya-

şamaktadır. Avrupa devletleri ise sosyal devlet modeliyle hem sosyalist devrime bir şekilde yanıt vermiş oldular hem de sosyal patlamaların önüne geçmeyi hedeflediler. A.B.D. kapitalizminin Avrupa tipi bir sosyal devlet kurmaya ihtiyaç duymamasının ana sebebi, geniş bir kıta coğrafyasının sunduğu imkanların çok farklı bir bireysel özgürlük, ekonomik girişimcilik ve macera sevgisi yaratmasıdır. Avrupa’da hâlâ kamu harcamaları yüksek seviyededir ve bu da yüksek vergilerle sağlanmaktadır. Anglo Saxon modelde ise vergi oranları düşüktür ve bu yüzden sermayenin ve hür teşebbüsün önü daima açıktır. Uzun vadede ne olacağı her zaman tartışma konusudur. Keynes’in söylediği gibi “uzun dönemde hepimiz zaten ölmüş olacağız” (Taşpınar, 2006).

Alan Greenspan’ın ‘The Age of Turbulence’ (Türbülans Çağı) adlı eseri 1987’de A.B.D. Başkanı Ronald Reagan’ın kendisini FED’in (Federal Reserve Kurulu) Başkanlığına atmasından 2006’daki istifasına kadar geçen deneyimlerini yansıtmaları bakımından önemlidir. O yaşadığımız çağ, hava boşluğuna düşen uçağın içinde bulunduğu konumu örnek vererek ‘türbülans’ olarak nitelendirmekte ve geleceği de gizemli olarak görmektedir. Ona göre ekonomideki üretim artışı üç ana nedene bağlanabilir. Bunlardan birincisi sermayenin derinliği olarak isimlendirilen tesis ve donanımların sayısıdır. İkincisi işgücü kalitesidir ki bu da eğitim seviyesini yansıtmaktadır. Üçüncüsü ve en önemlisi ise, kurumların yeniden yapılandırılmalarından millî produktivitenin nasıl daha verimli hale getirilebileceği konusundaki yeni fikirlere dek uzanan geniş bir vizyondur. Tüm sektörlerdeki ve kategorilerdeki verimlilik artışını, ürün ve hizmetlerde ortaya çıkacak değer artışını yaratan en önemli faktör yeni fikirlerdir; hammaddenin kalite artışının üretim kalitesine katkısı

sınırlıdır. Bunların olabilmesi için küresel ve esnek piyasaların var olması ve hukuk devletinin korunması gereklidir (Greenspan, 2008: s. 469-471). Dünya ile birlikte A.B.D. de türbülanstan geçmektedir.

Bölgesel Öncü Rolden Küresel Aktörlüğe Uzman Geçiş Sürecinde Almanya

Fransız ihtilali ve arkasından gelen Napolyon Savaşları'yla tüm Avrupa'yla birlikte Almanya da tepetaklak olmuştu ve derin bir şok geçirmekteydi. Dağınık ve gevşek Alman prensliklerinden güçlü ve birlik içerisinde hareket edecek tek bir Almanya acil bir ihtiyaçtı büyük Alman düşünürleri için. Tam bu ara felsefeyle pratik arasında Georg Wilhelm Friedrich Hegel zuhur etti. Almanların artık 'kutsal bir devlet teorisi' ortaya konulacaktı. Hegel'e göre "*...ulusal devlet rasyonel bir öz ve anlık gerçekliği içinde ruhtur. Bir ulusun bilinci kolektif ruhunun gelişmesinin aracıdır. Gerçek devleti bütün işlerinde, savaşlarında ve kurumları harekete geçiren bu ruhtur. Zamanın ruhu iradesini orada gerçekleştirir. Bu irade karşısında öbür ulusal zihinlerin bir hakları yoktur. Dünyaya o ulus egemen olur. Tarih çeşitli millî ruhların dünya egemenliği için çekişmelerinden ibarettir. Her ulus kendine uygun olan ve kendisine ait olan anayasaya zaten sahiptir*" (Hegel'den aktaran Popper,1994: s. 58-59).

Görüldüğü gibi Hegel ulusçuluğun içine liberalizmi değil Platoncu-Prusyacı 'devlete tapma eğilimi'ni getirmişti (Burada Alman milliyetçiliğinin fikir ve felsefe planında Platon'a, askerî ve siyasî planda Prusya'ya dayandığı varsayılmaktadır. Prusya önderliğinde 1871'de Bismarck Alman Birliği'ni Alman idealizminin bir pratik adımı olarak ortaya

koymayı başarmıştır). Fichte ulusun dil temeline dayandığını ortaya koyarken Hegel tarihçi bir ulus kuramını meydana getirdi. Hegel'e göre bir milleti birleştiren şey tarihte ortaya çıkan ruhudur. Onu birleştirense ortak düşmandır, yaptığı savaşların verdiği kader birliği duygusudur; bu aynı zamanda Romantiklerin ortak paydasıdır. Bütün toplumsal varlıklar tarihsel olayların gelişimi, düşünce ve çıkarların birbirlerini etkilemeleri sonucunda tutkularından ve çekilen acılardan doğarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar salt aklın ürünü değildir. Bu düşünceler Hegel'den de daha geriye gider, ama bunları çarpıcı bir şekilde Hegel ortaya koymuştur. “Bir ulus”, demektedir Hegel, “... ancak büyük amaçlarını gerçekleştirmekle meşgul olduğu sırada ahlaklıdır, erdemlidir, hayat doludur ama bir kez bu gerçekleşti mi halkının ruhunun göstereceği aktifliğin artık bir gereği kalmaz... Millet hâlâ savaşta ve barışta çok şeyler başarabilir... ama yaşayan öz varlığının ölmüş olduğu söylenebilir. Ölümü getiren ruh yalnızca alışkanlığa dayanan hayattır... İnsanlar da halklar da böylece doğal olarak ölürlür. Bir halk ancak kendi içinde doğal olarak ölmüşse şiddet kullanılarak öldürülebilir” (Hegel'den aktaran Popper, 1994: s.59-69).

Popper'in 'devlete tapma eğilimi' olarak ifadelendirdiği durum Almanya'nın prensliklere bölünmüş ve birliğini kuramamış olması gerçekliği eşliğinde değerlendirildiğinde abartılı bir önerme olarak görülecektir, insanlar ve geniş kitleler bir kutsiyet halesine büründüremedikleri duruma karşı lakayt ve ilgisiz kalacaklardır. Hegel'in devletin kutsallığına dair vurguları Alman tarihselliğinin ve geleneğinin sınırları içerisinde değerlendirilebilir.

Kültürel bir toplum olarak ulus, Almanya'da kısmen Alman aydınlanmasının neticesi, kısmen de Fransız aydınlan-

masına bir tepkinin sonucuydu. Uzun zamandır Almanlığı dil yönünden savunanlar vardı, bunların en ünlüsü Johann Gottfried Herder'di. Herder 1772'de Berlin'de yayınlanan eseri *'Essay on the Origins of the Language'*te görüşlerini ortaya koydu. Ona göre dil insanın sosyallik ihtiyacının bir mahsulüydü. İnsanlar dil ile toplum halinde yaşıyordu. İnsanlar arasındaki ortak dil eğitim ve genel kültürleşme yollarıyla nesilden nesile aktarılır. Gruplar kendi kimliklerini kuvvetlendirmek için birleştirici bir efsane olarak tarihi kullanarak kendi dillerini geliştirdiler. Bilinçlilik için uzun tarihî geçmiş gerekir. Tarih milliyet inşa etmeye yetmez. Bir milletin inşası diğer grup ya da milletlere göre kendisini tanımlama şeklinde gerçekleşir. Ötekilerden kopuk bir millet tecrid olur ve kendisini de geliştiremez. Milletten millete sürekli bir aktarım gerçekleşir ve her kültürün zirveye çıktığı bir an vardır. Milletler zirveye çıktıktan sonra evrensel kültürün gelişimine sunacakları bir katkı kalmadığı için ortadan kalkarlar. Her devletin bir gelişme, olgunluk ve çöküş dönemi vardır. Ancak bir milletin diğer bir milleti körü körüne taklit etmesi akılsızcadır. Herder'e göre ötekilerden bir şeyler almak millî kültür için faydalı bir şoktur. Ancak bu şok çok büyük olursa öldürür. Herder'in Fransızlarla ilgili *"Onlar diğer halklara budalalıklarını satarken kendileri acaba onlardan ne çaldılar ve hâlâ çalıyorlar"* sözü de ilginçtir. Herder'in Ortaçağ aşkı, eski halk hikâyelerinden esinlenmeyle Alman Romantizm hareketinin ve Alman milliyetçiliğinin kurucu unsurlarından birini teşkil etmekteydi. Herder eğitim ve kültüre yaptığı vurguyla ön plana çıkmıştı. Kültürel toplum kendisine has bir dilden ortaya çıkıyor ve bu şekilde bir dizi kimlik kuruyordu. Eğitim ve kültürleşme (Bildung) bu kimliği de aktarıyordu (Herder'den aktaran James, 1999: s. 47-

51). Herder tarihsici (historcist) akımın temsilcilerinden biri kabul edilmektedir.

Alman milliyetçiliğinin en önemli isimlerinden birisi olan Fichte'nin geç dönem Berlin konuşmalarındaki temel vurgu; insanın bencillik ve kendi çıkarlarını koruma tavırlarına karşılık ahlaklı bir birey inşasına dönüktü. Fichte'ye göre insanlık tarihi; aklın hiçbir engelle karşılaşmadan huzur içinde ve saf halde bulunduğu fakat insanların ondan habersiz olduğu birinci aşamadan aklın insan bilincinde kendini gösterdiği fakat huzurun bozulduğu ikinci aşamaya, ardından kendi yaşadığı çağa geçmiş ve üçüncü aşama olarak tasvir edilmekte olan bu çağı o, saf aklın ve iyi olanın en üst noktada bozulmuş olmasıyla karakterize, 'eksiksiz günahkarlık çağı' olarak nitelendirmiştir. Bu çağda egoizm Fichte'ye göre tavana vurmuştur. Dışsal bir güç olan Fransa ve onun önderi Napolyon kendi amaçlarını zorla kabul ettirmeye çalışmaktadır. Fichte'ye göre bir halkın ya da milletin çektiği ıstırap ve felaketler ancak bu duygu halinin düşünceye, karar vermeye ve eyleme geçmeye başlamasıyla son bulabilecektir. Bireyin kendi çıkarıyla genelin çıkarı arasında kurabileceği ilişki bu kişide bir farkındalık oluşturacak ve toplumun genel refahıyla kendi beninin gelişen refahı arasında bir bütünsellik ilişkisi kurabilecektir. Fichte yeni eğitimin yetiştirdiği öğrencinin daha yüksek bir toplumsal düzen içinde ruhsal yaşamın ezeli-ebedî zincirinde bir halka olduğunu öne sürecektir. Burada Kantçı kozmopolitliğe yapılmış bir vurgu söz konusudur (Ateşoğlu, 2006: s. 140-143).

Fichte, Alman ulusunu yücelterek ahlakî olarak insanlık ideallerini de yükseltebileceğini düşünmüş olabilir ancak onun vurguladığı humanitenin ya da insanlığın taşıyıcılığının kimler tarafından gerçekleştirileceği ortada kalmakta-

dır. Fichte'nin milliyetçilik görüşünde pek çok dinî cihet yer alıyordu. Fichte, Kant'ın izinden gitmekle beraber Hristiyan inancını çarpıtarak dinin ödül ve ceza öğretisini reddetti. Fichte'ye göre gerçek vatanseverlik kişinin ülkesi adına kendini feda etmesi anlamına gelmekteydi. Ve ben duygusundan uzak yaratıcı kavramına sahip bir topluluk da dinin tek meşru formunu oluşturmaktaydı. Fichte'ye göre 'Yeni Almanya' her devletin içinde taşıdığı *"evrensel bir Hristiyan monarşisi ya da en azından böylesi bir birliğin oluşturulması için çaba harcanması arzusunun canlı tutulabilecek hale sahiptir. Fichte, Yahudilere ait seçilmiş millet fikrini sahiplendi, İsrail toplumuna gönderilen peygamberlere öykünmeye çalışarak vatandaşlarının günahkarlığını şiddetle eleştirmekteydi. O, 1806 yılındaki Napolyon yenilgisinin ve halkının Napolyon tarafından aşağılanması, yeniden doğuşu tamamlamak amacıyla yaratıcı tarafından gönderilmiş bir haberci olduğu iddiasındaydı (sadece Almanlar için değil bütün insanlık için). Almanya'ya has kültürel yapı Alman milletine kutsal değerlerin geliştirilmesini sağlamak gibi bir ayrıcalık da tanımıştı.*

'Prusya Okulu' Fransız Devrimi'ne bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Alman birliği ve kimliğinin oluşumu için çalışmıştır. Aydınlanma akımının evrensel söylemine karşıtlık temelinde gelişmiştir. W. von Humboldt (şu anda da Berlin'deki en ünlü üniversitelerden birinin adıdır) devletin ölümsüzlüğü ve kimseye hesap vermemesi gerektiği tezini ortaya attı. Bu çalışmalar 'Urvolk (üstün ırk)' için yapılıyordu. Joseph Arthur de Gobineau'nun siyah, beyaz ve sarı ırklar teorisi 19. Yüzyılda bilimsel bir sınıflandırma olarak kabul edildi. Alman tarihselciliği Doğu Avrupa ülkelerinde de çok etkili oldu.

John Lukacs'a göre 20. Yüzyıl 1914'ten 1989'a kadar yani

75 yıl kadar sürmüştür ve kısa bir yüzyıldır. 19. Yüzyıl, Napolyon Savaşları'nın bitiminden (1815) I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar 99 yıl sürmüştü. 20. Yüzyıl iki dünya savaşı, Rus devrimi, atom bombası, sömürge imparatorluklarının sonu, sosyalist devletlerin kurulması ile karakterizeydi. Uluslararası komunizm yüzyılın sonunda etkisini yitirecekti ve Wilson prensipleri de self-determinasyon hakkıyla birlikte milliyetçiliklerin ortaya çıkmasıyla yüzyıl boyunca etkisini sürdürecekti. 20. Yüzyılın başlıca politik ve sosyal olgusu olan kitle milliyetçiliği idi. Ve bunun en radikal cisimleşmesi ise Hitler'de ortaya çıkmıştı. Eğer Hitler 1940 ve 1941 yıllarındaki başarısını sürdürseydi dünya çok daha farklı bir şekilde biçimlenmiş olacaktı (Lukacs, 1994: s. 1-7). Lukacs, Hitler'in milletini hayatı konusunda Braunau, babası ve Viyana'daki yılları ile ilişkili olarak yanılttığını öne sürmektedir. 'Mein Kampf' adlı eserinde (bu eseri 1924 ve 1925 yılında dikte etmiştir) bu konularda gerçek dışı beyanlarda bulunduğunu öne sürerek 'geçmişini güzelleştirme'ye çalıştığını vurgulamaktadır (Lukacs, 1994: s. 11-15).

Milliyetçiliğin ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesi söz konusudur. Bunun nedeni sadece değişik halkların farklı millî karakterlerinin olmasına bağlanamaz. Karakteristik özellikler de tarih boyunca değişmiştir. Slovak milliyetçiliği Amerikan milliyetçiliğinden, Letonya milliyetçiliği İsveç milliyetçiliğinden farklıdır. Millî duygular çok eski olabildiği halde politik bir güç olarak milliyetçilik yenidir. Bu noktada Hitler'in çok aşırı bir milliyetçi olduğu gözlemlenebilir. Düşüncesinde ırkçı bir unsur olmakla birlikte asıl olarak saldırgan milliyetçilik ön plandaydı. Milliyetçilik aynı zamanda daha az elle tutulabilir bir şeyi, herşeyi haklı göstermeye ve bir bakıma politik ve ideolojik bir din gibi ikame edilmeye

çalışılan 'halk miti'ni sevmektir. Milliyetçilik hem modern hem de popülisttir. Milliyetçilikle yurtseverlik farklı kategorilerdir. Yurtseverlik belirli gelenekleriyle belirli bir toprağı sevmektir. Devlet ve halk kültürleri milliyetçiliğin başlıca unsurlarını oluşturmaktadır. Faşizm ile nasyonal sosyalizm arasındaki farklardan birisi Mussolini'nin devlet kültürünü bireycilik kültürü üzerine çıkarmaya çalışması Hitler'inse devleti halka tabi kılmaya çalışmasıdır. Hitler'in "*Önce Volk (halk) gelmiştir, Reich (devlet) ancak ondan sonra geldi*" sözü buna işaret eder (Lukacs, 1994: s. 146-153).

Milliyetçilik ile milliyet ve millî din arasında her zaman doğrudan ve dolaylı ilişkiler kurmak mümkündür. Bu ilişkiler birbirini destekleyebileceği gibi birbirine zıt ve aksi etkiler de yapabilmektedir. Lukacs "*Zamanımızda dinî inanca en büyük tehdit popülist milliyetçiliktir*" demektedir. Millet dinî ve duygusal sembolleri özellikle birbirleriyle karıştırdıkları zaman dinî inançtan daha önemlidir. Ve milliyetçilik zamanımızın 'tek popüler religio'sudur (religio: bağlayıcı inanç). Breslau Kardinali 1939'da "*Heil Hitler: Bu, bu dünya için geçerlidir; İsa'ya şükürler olsun: Bu da dünya ile cennet arasındaki bağıdır*" derken dinin milliyetçilik içindeki kullanımına bir örnek oluşturmaktadır. Ancak bu dinî inançla milliyetçiliğin uyumsuz olduğunun da canlı bir kanıtıdır (Lukacs, 1994: s. 162-172).

Almanya'nın ekonomik alanda 2. Dünya Savaşından sonra büyük bir hamle gerçekleştirdiği ve sanayi yatırımlarıyla birlikte yeniden yapılanmaya gittiği bilinmektedir. Özellikle A.B.D.'nin Batı Avrupa ülkelerine yaptığı büyük sermaye ve teknoloji transferlerinden faydalanıldı. Almanya'nın ikiye bölünmesi ve Berlin duvarının yapılmasıyla birlikte Batı Almanya'ya olan iş gücü akını durdu ve bunun doğal sonucu

olarak Federal Almanya iş piyasası yabancı işgücüne açılmış oldu. 1973'deki petrol krizine kadar yabancılar Almanya için avantaj kabul edilmekteydi. Bu zamana kadar yabancıların misafir işçi (Gastarbeiter) statüsünde kabul noktasında sosyal ve politik problemler sıkça görülmemişti (Okyavuz, 1999: s. 17-35). Bu yıllardan itibaren ekonomideki durgunlaşmaya paralel olarak süreç içerisinde yavaş yavaş bir yabancı düşmanlığı başlayacaktı.

Almanya 1980'li yıllardan sonra ekonomik performansını zirveye çıkardı. Tüm dünyada Japonya'yla birlikte büyük ekonomik patlama gerçekleştirdi. Aynı zamanda bu ekonomik büyümeyi, kalkınmayı siyasete de AB üzerinden taşıyacaktı. AB'nin öncü ve lokomotif rolünü üstlenen Almanya doğu bloku ülkelerinin yıkılmasından sonra daha da büyük bir hinterland (arkabahçe, background) kazandı. Berlin Duvarının yıkılmasını takip eden süreçte doğu ve batı Almanya birleşti. Almanya'nın 90'lı yıllarda AB'deki motor gücü devam etti. Mark yerini süreç içerisinde Euro'ya bıraktı. Maastricht zirvesinden sonra AB siyasi ve ekonomik açıdan AB parlamentosu ve diğer karar alma organlarıyla birlikte bir "Birleşik Avrupa" gibi hareket etmeye başladı. 90'lı yılların bu iyimser havası 2000'li yılların başından itibaren Almanya'nın kendisine fazladan bir maliyet yüklediği düşüncesiyle olumsuz bir kamuoyu baskısına dönüştü. Dünyadaki genel ekonomik krizin etkileri belli bir ölçüde Almanya'da da hissedilmeye başladı. İşsizlik oranının artması toplumda yabancılara bakış açısını belli bir ölçüde değiştirdi. Almanya başta Yunanistan, Portekiz ve İspanya olmak üzere AB'nin bazı ülkelerindeki ekonomik yatırımlarını tartışmaya başladı. Almanya'da yaşayan yabancılar için öngörülen entegrasyonun, entegrasyon boyutu kadar asimili-

lasyon yönü de farklı kapsam, boyut ve içerikte kamuoyunda dile getirilmeye başlandı.

Almanya 2010 yılını entegrasyon yılı olarak görmüş ve orada yaşayan yabancı kökenliler için köklü çözüm arayışı içerisine girmiştir. Yabancı kökenlilerin entegrasyon, uyum açısından kendilerine göre bir problemi bulunmamaktadır. Çok kültürlü (multi kulti) bir Almanya'da asimilasyona vardırılmayacak bir entegrasyon politikasının yürütülmesi herkes tarafından olumlu karşılanacaktır. Ancak pratik işleyişte politik ve bürokratik güçler tarafından hukuka bağlılık sürdürülmeye çalışılsa da toplumsal bazda bir yabancı düşmanlığının varlığı ve sürekli bir karakter kazanmaya başladığı gözlenmektedir. Özellikle eski doğu Almanya bölgelerinde bu durum ırkçılık boyutuna da varabilmektedir. Bu konuların tümü Alman kamuoyunda siyaset ve ekonomi çevrelerinde, medyada, entelektüel çevrelerde kıyasıya ve yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Alman kökenli olmayan Almanyalılar, ister oranın vatandaşı olsun, ister oturumları bulunsun Almanya için bir kazanımdır ve istenmesi durumunda Alman pratik aklının devreye girmesiyle çok etkin, yararlı ve verimli tabloların oluşmasına sebebiyet vereceklerdir. Halen Almanya'da yaşayıp orada oturumları da bulunmasına rağmen eğitilmiş kalifiye insanların diploma denkliklerinin (Approbation) tanınmamış olmasının hiçbir rasyonel temeli yoktur. Avrupa kültür ve medeniyetinin oluşumuna her açıdan katkı sağlamış böyle bir milletin ve ülkenin evrensel ölçekli bir yönelime girerek sorunların çözümünde yine Alman kökenli Habermas'ın ifadesiyle 'ortak iletişimsel aklı' devreye sokması şart gibi görülmektedir. Aslında sosyal devlet olmanın gerekliliğini olabildiğince başarıyla yürüten bir Almanya'nın liberal hak ve özgürlükler bağlamında da

pozitif imkanlar ve fırsatlar sunması ve geliştirmesi daha mutlu ve müreffeh bir Almanya vizyonu için paradigmatik bir dönüşüm sağlayacaktır. Almanya'nın da yeni bir paradigmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Mevcut paradigmaya göre bir 'problem' ve 'paradigmatik anomali' olarak görülen yabancıların Almanya'daki konumu, Hegelyen diyalektik sentezin katalizör rolünü oynamaktadır. Yani alternatif paradigma'nın oluşumunda anahtar pozisyon 'yabancılar' olmaktadır.

Avrupa, kendi toplumsal yapısını yeni gelişmeler ışığında tartışmaya devam etmektedir. Bir önceki Almanya Cumhurbaşkanı Christian Wulff'un Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi dolayısıyla 3 Ekim 2010 günü yaptığı konuşmasında "İslam, Almanya'nın bir parçasıdır" ifadesini kullanması Alman kamuoyunda yabancılar özellikle Müslümanlar ve Türkler arasında memnuniyetle karşılanırken, Alman asıllı vatandaşlar arasında beklenmedik ölçüde bir tepki almış bulunmaktadır. Focus Dergisi'nin 18 Ekim 2010 tarihli sayısı ilginç bir şekilde kapağında Almanya Cumhurbaşkanı'nın resmine Türk usulü bir bıyık koyulup başına da beyaz bir takke takılarak kamuoyunu manipüle edecek bir tarzda çıkıyordu (Baur, 2010: s. 34). Aynı konuşmada Wulff ünlü Alman düşünürü Goethe'nin 'doğu Batı Divanı' adlı eserinde (West-Östlicher Divan) yer alan şu ifadeleri aktarıyordu: "*Wer sich kennt und andere wird auch hier erkennen: Orient und Occident sind nicht mehr zu trennen*" (Kim ki kendini bilir ve tanırsa ötekisini de anlar ve bilir ve de şu sonuca ulaşır ki Doğu ve Batı aslında birbirinden ayrılmaz bir bütündür) (Goethe, 1994).

Aslında Almanya Cumhurbaşkanı bir arada olmayı güçlendirmenin en başarılı yolu diğerlerine güvenmek ve onlara inanmaktır demek ve dünyadaki her büyük şeyin bir in-

sanın yapması gerekenden fazlasını yapması sonucu oluştuğunu ifade etmekteydi. Barış içinde birlikte bir arada yaşamının ve gerçek bir entegrasyonun yolu zamanında atılacak cesaretli adımlarla kurulabilirdi. Farklılıkları bir zenginlik sebebi olarak kabul edip toplumdaki çatlakları kapatmak ve başkalarına daha kolay bir şekilde ulaşabilmek mümkün olabilecekti.

Doğu-Batı ikilemi aslında yapay bir zihinsel bölümlenme biçiminin örüntüsünden (pattern) kaynaklanmaktadır. Kökeni ta Descartes'in felsefesinde bulunabilecek bir mantık ve zihniyet örgüsü, algılama kolaylığı sağlasa da varoluşsal sorunların birliğe (tevhide) dayalı ontolojik (varoluşsal), epistemolojik (bilgi felsefesi, hikmete dayalı) ve aksiyolojik (etik, değerlere dayalı) bütünlüğünün algılanmasına perde olabilmektedir. Doğu-Batı ayırımının eleştirisini yapanlardan birisi de Hint düşünürlerinden Tagore'dur. Avrupa'nın Asya'dan görünümü de denilebilecek bir bakış açısıyla milliyetçilikleri ve Avrupa'yı eleştirel akıl süzgecinden geçirmeye çalışmıştır.

Batı da Doğu için gereklidir diyen Tagore *"Birbirimizi tamamlıyoruz, zira hayata farklı bakışlarımız bize hakikatin farklı yönlerini veriyor O yüzden, Batı'nın ruhu tarlalarımıza fırtına suretinde gelmiş olsa da, canlı tohumlar, ölümsüz canlı tohumlar ekiyor. Ve biz, Hindistan'da yaşamımıza Batı medeniyetinde kalıcı olan şeyleri emdirebildiğimizde, bu iki büyük dünyanın uzlaşmasını sağlama durumuna geleceğiz"* kanaatindeydi (Tagore, 1999: s. 50). Hint ve Batı kültürünü kendince bir sentezle bütünleştirmeye çalışan Tagore Doğu ve Batı'nın bir bütün teşkil ettiğini ve her ikisinin de birbirini ihtiyacı olduğunu söylemekteydi.

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Almanya'nın bilim,

sanat, kültür, ve teknoloji alanında bölgesel/küresel ölçekli büyük değişimlere öncülük ettiği görülmektedir. Bu gücün ekonomik alanda da bir endüstri devi olarak başta otomotiv sektörü olmak üzere birçok alanda etkisini sürdürdüğü çok açıktır. Ancak ekonomik gücünü siyasi ve insani bağlamda jeostratejik ve jeokültür açısından güçlü bir performansla tanımlayıp ortaya koyması gerekmektedir. Rusya, İngiltere ve Fransa arasında kalan coğrafi konumunu kendi yakın komşularının ötesinde farklı kültürel, ekonomik ve ticari havzalarla geliştirmesi Almanya'nın lehinedir. Öncü rolden küresel aktörlüğe uzanan geçiş sürecinde Almanya bir kısım meydan okuma, risklerle birlikte geniş ölçekli fırsat ve imkanlara sahip görünmektedir.

Fransız İhtilali Üzerine Yeniden Düşünmek

Dünya devrimler tarihi ve literatüründe çok farklı bir yere sahip olan Fransız ihtilali kurulu düzenin, eski rejimin tam bir alt üst oluşla tepeden tabana bir bütün olarak kökten değişimidir. Ortaçağın aristokrasiye ve ruhban sınıfına dayalı mutlakiyetçi krallık rejimi gücünü halktan aldığını öne süren yeni bir öncü elit tarafından bambaşka bir yöne çevrilip götürülecekti. Lord ve vassal arasındaki 'feodal sadakat bağı', bu yeni öncü elitin, yani burjuvazinin önderliğinde Fransız Aydınlanma düşünürlerinin temellendirip modelleştirmeye çalıştıkları yeni bir toplumsal sözleşme ve genel irade kavramları eşliğinde modern çağın rasyonalitesini inşa edecek ve sosyal, politik ve ekonomik düzeni kendi meşruluk ölçütlerine göre sil baştan tasarlamaya çalışacaktı. Ancak bu jakoben tepeden inme devrimin temel iddiaları bütünüyle gerçekleşmeyecek ve Napolyon döneminde Cumhuriyet eski ile yeni arasında bir dengeleme ve toparlanma arayışına girecekti. Bununla beraber Fransız ihtilalinin getirdiği coşku ve heyecan Avrupa'nın bütününde çok etkili olacaktı. Napolyon savaşları bu bağlamda Fransa'nın bu yeni değer ve ideallerini - tabii ki Fransızların lehine olarak- yayıp genişletecekti. Bu kanlı, zorlu süreç etki-tepki hareketleriyle milletlerin ve devletlerin tarihinde kesinti, kırılma ve yeniden bütünleşme ve ayrışmalara yol açacaktı. Avrupa dışındaki dünya da başta komşu ülkeler ve devletler olmak üzere

bu süreçlerin beraberinde getirdiği tehdit, tehlike ve imkanlarla yüzleşmek durumunda kalacaktı.

Fransız aydınlanma düşüncesinin omurgasını Fransız burjuvazisi oluşturmuştur. Fransız burjuvazisi doğal olarak kendi etki ve nüfuz alanını genişletirken dine ve dinî kurumlara belirli bir mesafe koymayı ihmal etmemiştir. O dönemin Avrupa'sının dinî kurumları toplumu belli bir kalıpta tutmayı ve fikirleri belli bir çerçeve içerisine hapsetmeyi temayül haline getirmişti.

Aydınlanmacılar; bir bakıma ticaret vasıtasıyla sekülerleşen, ticarî olanın laik rasyonalitesini toplumsal ve siyasal alana taşımak isteyen burjuvazinin fikri omurgasıdır. Bir burjuva devrimi olan Fransız ihtilali, tüm insanları kucaklaması iddiasıyla 'Temel Hak ve Hürriyetler' metnini ortaya koyarken, kaynak olarak doğal ve ilahî olanı değil akli esas almıştır. Fransız millîciliğinin etnisiteye ya da dine değil de yurttaşlığa ve hukuka atıf yapması da yine aynı türden aklileştirme ile ilgilidir (Bostancı, 1999: s. 87).

Milliyetçiliğin bir amaca yönelik harekete tarih içinde ilham kaynağı olma yeteneği erken dönemlerde sadece din ile eş tutulmaktadır. Fransa'da milliyetçilik, bireylerin Fransız Devrimi'ni dış baskılara karşı korumak için bir araya geldiklerinde ortaya çıktı. Dinin bir birliktelik duygusu sağlama şeklindeki eski rolü yeni milliyetçilik kavramına transfer edildi. Devrimle birlikte milliyetçilik dinî beraberlik içinde yeni bir sınır ve referans çerçevesi temin etmiştir. Fransa milliyetçiliği 16. Louis'nin monarşisiyle kiliseden alınan bürokratik yapılanmaya dayandırılmıştı. Fransız milliyetçiliği çok kanlı bir ortak mücadele, gerilim ve çatışma sonucunda oluştu (Volkan, 1999: s. 34-35).

Din ve milliyetçilik konusu birçok akademisyen ve araştırmacı tarafından işlene gelmiştir. Bunların içerisinde Amerikalı sosyal bilimci Carlton J. H. Hayes 'Milliyetçilik: Bir Din' (Nationalism: A Religion) adlı çalışmasında milliyetçilik olgusunun ortaya çıkışının din olgusuyla iç içe gelişen ama aynı zamanda ondan farklılaşarak süreç içerisinde seküler bir din hüviyetine bürünen bir süreç olduğunu öne sürmektedir. Hayes'e göre modern anlamda milliyetçilik, doğuşuyla birlikte tüm dünyayı etkilemiştir. Milliyet etkisini kültürel ve tarihî güçlerden alır ve milliyetler arasında coğrafi, dil, ırk, din, gelenek ve siyaset gibi farklı unsurlar mevcuttur. Kültürel milliyetçilikle milliyet varlığını sürdürür, ancak siyasî milliyetçilikle millî devlet ortaya çıkar. Eğitimle milliyetçilik aşılır, endoktrine edilir ve milliyetçilik dinle birleşince sadakatın zirvesine erişir. Hükümsüz bırakılan dinin yerine yeni, yarı dinî bir bağlılık ve sadakat türetilmektedir (Hayes, 1995: s. 13-32).

Fransız Devrimi, devletin meşruiyet temelini dinden millete dönüştürerek eski rejimden radikal bir kopuşu temsil etse de din, milliyetçiliği güçlendiren bir unsur olarak kullanılmaya devam etmiştir. Fransız millî kimliği oluşumunda Cumhuriyetçi gelenek ile sağcı ya da muhafazakar gelenek olarak iki temel akımla kendini ortaya çıkartmıştır. Cumhuriyetçi gelenek Fransız milletini ortak değerler üzerine kurulmuş siyasî bir topluluk olarak tarif ederken, muhafazakar gelenek Fransız milletini Katoliklikle özdeşleştirir ve bu nedenle Katoliklik Fransız millî kimliğinin temeli olmalıdır diye düşünür. 1801'de Papa 7. Pius ile Napolyon Bonapart arasında Konkardato imzalanır. Napolyon siyasî kurnazlığı ile Papa'ya istediklerini veren bir anlaşma sunuyor gibi görünürken aslında kilise Fransa'da devletin kontrolü altına

girmiş olmaktadır. Konkardato'da Katoliklik devletin resmî dini ilan edilmeden "Fransa halkının çoğunluğunun dini Katolikliktir" ibaresiyle Katolikliğe ayrıcalıklı bir konum da verilmiş oluyordu. Böylelikle devrim Fransa'sının aşırılıkları da törpülenerek toplumsal dokuyla uyumlu bir değişim eş güdümü, harmonisi sağlanmaya çalışılıyordu. 19. Yüzyılın Fransa'sı 'iki Fransa'nın çatışması' olarak betimlenmektedir. Benzer bir tanımlama iki milletli ülke denilen İngiltere için de yapılmıştır. İngiltere'deki bölünme sosyo-ekonomik nitelikliydi. Fransa'daki 'iki Fransa' sosyo-ekonomik kategoriler değildi. Ancak tam olarak din eksenli bir bölünme de değildi. Cumhuriyetçi kamp katolik karşıtı değildi belki anti-klerikal olarak tanımlanabilirdi ve kilisenin siyasal ve toplumsal hayattaki tekeline karşıydı. Ernest Renan bu durumu 1854'te yazdığı bir yazısında Eski Ahid'deki Rebeka'ya benzetmektedir. Rebeka'nın rahminde iki bebek vardır ve birbirlerini sürekli boğazlamaya çalışırlar. Cumhuriyetçi-milliyetçilerin Katoliklere en sert eleştirileri Fransızların 1870-1871'de Almanlar karşısında aldıkları ağır yenilginin hemen sonrasına rastlamaktadır. Cumhuriyetçiler eğitimde reform istemekte tarih öğretiminin iyileştirilmesi, fen dersleri saatlerinin artırılması ve en önemlisi kilisenin eğitim üzerindeki tekelinin kırılmasını istemekteydiler. 1880'lerin eğitimde laikliği getiren 'Ferry Yasaları' tam da bu atmosfer içerisinde ortaya çıkmaktaydı. 1871 yenilgisi muhafazakar milliyetçiler üzerinde de derin bir travmaya neden oldu ve onlara göre bu bir ilahî cezaydı ve imana geri dönülmeliydi. 1902-1904 döneminde Emile Combes liderliğindeki Fransız hükümetiyle Vatikan arasında ortaya çıkan bir dizi anlaşmazlık '1905 Kilise-Devlet Ayrılığı Yasası'na yol açacaktı. Bu yasadaki laiklik modeli üç ana ilkedен oluşmaktaydı. Birincisi kurumsal

ayrışmaydı. Devlet tarafından tanınmış dinler kurumsal iç yapılarını korurlarken hukukî açıdan birer dernek olarak kabul edilmekteydiler. İkincisi dinin kurumsal meşruluğunun ortadan kalkmasıydı. Üçüncüsü din ve vicdan özgürlüğüydü ki devletin tüm inançlara saygı duyması anlamına gelmekteydi. Bu yasayla birlikte 1801'de Vatikan'da imzalanan Konkardato'nun hükmü ortadan kalkmıştı. 19. Yüzyıl boyunca Cumhuriyetçi-milliyetçi ekol 'çoğulculuk' (pluralizm) söylemini esas almıştı. Katoliklerin ezici çoğunluğu oluşturduğu bir ülkede çoğulculuk söyleminin benimsenmesinde problem vardı. Bununla Cumhuriyetçi-milliyetçiler kültürel olarak var olmayı siyasî olarak yaratmaya çalışıyorlardı. Muhafazakar milliyetçiler ise her toplumun ve devletin iyiliği için dinin olmazsa olmaz bir şart olduğuna inanmaktaydılar. Onların ideali sivil toplumla dinî toplumun birleşmesiydi ve ahlakî büyüklük, zenginlik ve milletin güvenliği Tanrı'dan gelmekteydi (Çitak, 2006: s. 145-155).

1905 Yasası'ndan sonra Fransa'da din-devlet ilişkilerine yaşanabilir bir çözüm getirme yönünde bir dizi müzakere ve uzlaşma ortaya çıkmıştır. Laiklik ilkesi 1946 ve 1958 anayasalarında kabul edilmiş ve Katolik kimliğini temel alan bir Fransız milleti anlayışı yerine Katoliklik toplumsal olarak saygı duyulması gereken bir olgu olarak kabul edilmiştir (Çitak, 2006: s. 160).

Türkiye'deki milliyetçilik tartışmalarının tarihsel seyrine baktığımız zaman Devlet/Cumhuriyet/Vatandaşlık temelinde Fransa'ya, özellikle Cumhuriyet dönemindeki devrimler ve sonrasındaki açılımlar açısından büyük bir benzerlik gözlenmektedir. Hatta laiklik ilkesinin Türkiye'de Fransa'dan daha erken bir dönemde anayasa maddesi haline dönüşmesi söz konusu olmuştur (1937). Jakoben yöntemin ve elitist

yaklaşımların belirleyiciliği de Fransa'ya koşut (paralel) ilerleyen olgulardır. Ancak Türkiye'de felsefe ve toplumsal kültür, ideolojik planda Alman milliyetçi ekolüne daha yakın bir seyir izlemiş, birey ve sivil toplum oluşumu ve milletin teşekkülü bu doğrultuda ilerlemiştir. Belki bu Türkiye'nin kendisine has özel statüsünün hiçbir diğer millettten doğrudan doğruya birşey aktarmama (kimi zaman şaşırtıcı taklit örnekleri görülse bile) ve sadece bakıp görüp kendi ihtiyacına göre kendi iç evrimini gerçekleştirmesi realitesine uygun bir tavır olarak da düşünülebilir. Çünkü aynı zamanda Türkiye, İngiltere ve A.B.D. ve hemen kuzeydeki büyük komşusu Rusya ile de çok yönlü ilişkilerini sürdürmekte ve etrafındaki Müslüman ülkelerle de münasebetlerini kesmemektedir. Kuramsal olarak eklektik ve senteze dayalı bir düşünüşü toplumsal varoluşun sürdürülebilirliği bakımından kaçınılmaz kılan bu jeostratejik ve jeokültürel havza, pratik yönelimler ve icraat bakımından 'su-i generis' (kendine özgü) bir yol ve metod geliştirebilmiştir. Dünden bugüne gelişen demokrasi, insan hakları, özgürlükler eksenindeki tartışmalar ile küreselleşme olgusuna Türkiye'nin dünya sisteminde hem etkilenen hem de onu etkileyen 'biricik' (unique) ve 'otantik' (sahici) konumunu da dikkate almak gerekir. Ancak Türkiye'nin biricik ve otantik konumu kendi özgün aidiyet odağı ve referans çerçevesi bağlamında İslam kültür ve medeniyet havzasına ait köklü ve güçlü bir örneklik oluşunda aranmalıdır. Dünya üzerindeki "Adalet ve Hakkaniyet çemberi"nin tevhid eksenli paradigması bunu gerektirmektedir. Tanzimat'la başlayıp Cumhuriyet döneminde doruk noktasına ulaşan modernleşme çabalarını kimi zaman aşırı uç noktalara kaymış olsa bile İslam Düşünce geleneğindeki "Tecdit (Yenilenme) ve Islah (Reform) hareketleri" çerçeve-

sinde ele almak yerinde olacaktır.

Elbette ister ihtilal denilsin ister devrim adı verilsin olağüstü kriz dönemlerinin zirve yaptığı bu dönemleri daha iyi anlayabilmek için tarihsel ve toplumsal şartları göz önünde tutmak gerekir. Öncesi ve sonrasıyla gidişatı etkileyen sayısız faktörün birbirini etkilemesiyle ortaya çıkan rasyonel ve duygusal, emosyonel atmosfer de belirleyici bir rol oynar hal ve gidişatın ortaya çıkışında. Milletler arası güç dengeleri, çıkar çatışmaları, politik ve askeri mücadeleler de kendilerini ince ideolojik maskelerle gizleyerek durumun vehametini kurtarmaya ve aşırılıklarını törpüleyerek normalleştirmeye çalışabilir. Mevcut paradigmanın yetersiz kaldığı, insanların ve toplumun talep ve beklentilerini karşılayamaz hale getirildiği ya da buna inandırılıp şartlandırıldığı yoğun propaganda savaşlarının eşlik ettiği 'devrim zamanları' sıcak ve ateşli devresi geçtikten sonra egemen çevrelerin yeni formülasyonlarla kendi varlık ve hegemonyalarını koruyacak bir uzlaşma ile sonlanabilir. Kitlelerin hafızasını kısa süreli korku ve tedhişle bastırıp sindirmek mümkünse de 'bastırılanın geri dönüşü' denilen süreç bilinç ve bilinç altı seviyesinde işlemeye devam eder. Bu yüzden devrim-karşı devrim sarmalında gerçekleşen kaos ve anarşi ortamı er ya da geç halkın derinden gelen huzur ve barış ihtiyacıyla 'toplumsal ortak aklın' devreye girmesiyle uzlaşma yahut karşılıklı tanıma ve kabul ile belli bir olgunluk aşamasına gelir. Bu süreçler tek bir örnek model üzerinden işlemez. Bireysel ve toplumsal yapının karakteristik özellikleri, ekonomi politik yapı, sahiplenilen dünya görüşü ve inançlar, elitin pozisyon alışı sürecin biçimlenişinde etkilidir. Asıl belirleyici olan da siyaset kurumunun olay ve gelişmeleri, değişim ve dönüşümün hızını öngörülü ve tutarlı yaklaşımlarla kamuoyuna mal edebilme

kapasitesidir. Aslında kıran kırana mücadelede nirengi noktası da siyaset üretiminin realite ve ideallerle harmonisidir. Türkçe'deki 'konuya Fransız kalmak' tabiri de konu ile ilgili kuram, teori ve bilgiye sahip olmadan salt pratikler ve uygulamalarla meşgul olmak anlamındadır. Yani işin künhüne vakıf olmadan ahkam kesmeye çalışmamak gerekir. Fransız ihtilaline Fransız kalmamakta yarar bulunmaktadır.

Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Kiev ve Moskova Knezliğinden (Prenslüğünden) Çarlık Rusya'sına (1)

Rusya'nın devlet olarak doğuşu ve yükselişi yaklaşık bin yılı aşan bir sürede gerçekleşen siyasî, askerî, dinî, kültürel ve ekonomik etkileşim ağına çok yönlü faktörlerin eşlik ettiği birikimsel süreçte ortaya çıkmıştır. Hemen her toplumda olduğu gibi tarihsel etnik köken vurgusu milatla beraber söz konusu edilse de Avarlar, Hunlar ve Hazarlardan sonra etkilere giren Slav kökenli topluluklardan olan Rus beldelelerinden özellikle Kiev, Vikingler'in saldırılarının etkisiyle beraber MS 862 yılında Rusya'nın çekirdeğini oluşturmuştur. "Ruspik" adından kaynağını aldığı ileri sürülen Rus ismi "kayıkçı, kürekçi ve denizci" anlamına gelmektedir. Rusya, Batı ile Doğu'nun bir karışımı, hibrid reaksiyonu halini alıncaya dek Batı Avrupa, Bizans ve Türk dünyası ile ilişkilerini sürdürecekti. Özellikle dinî ve ticari bağlamda Batı ve Bizans'la yoğun bir münasebet kuracaktı. MS 982 yılında Hristiyanlığın resmen kabul edilmesiyle beraber Ortodoksluk etkisine dahil olacaktı. 1054 yılından itibaren ikiye bölünen Hristiyan dünyasında Katolik Papa'nın ortodoksları şeytan ilan etmesiyle beraber Rusya Batı'dan gelen Germen Tötonik şövalyeleri başta olmak üzere işgale uğrayacaktı. Bu süreçte Kiev yerine daha ormanlık ve uzak bir sınır kasabası olan

Moskova Knezliği (prenslığı, boyu) 12. yüzyıldan itibaren ön plana çıkacaktı. Moğol işgali ve saldırılarından sonra kurulan Altınordu devletinde imtiyazlı konuma geçen Moskova Knezliği ticari, dinî, siyasî ve sosyal sebeplerle etki alanını giderek genişletecekti. Tüm bu süreçlerde ‘orman’ (yerleşik) konumundaki Ruslar göçebe Moğol ve Türk akınlarına karşı pasif durumda ve adeta kuşatılmış vaziyettedir. Timur’un saldırıları ile iyice zayıflayan Altınordu devletinin yıkılması ile birlikte tarihsel eşik aşılabacak ve Moskova Asya’nın emperyal jeopolitik rekabet ve nüfuz alanının giderek güçlenen merkez üssü haline gelecekti. Ünlü Rus coğrafyacısı G. W. Vernadsky, Avrasya’daki jeopolitik mücadeleyi ‘orman’ (yerleşik slavlar) ile ‘step’ (göçebe Türkler) arasındaki bir durum olarak görmüştür. Ruslar’ın kültürel ve jeopolitik gelişimi birinci binyıldan 16. asra değin ‘aktif göçebe Türk ilerlemesi’ ile ‘Slavlar’ın pasif savunması’ tarafından belirlenmiştir. Bu durum 16. yüzyıldan itibaren Rusların aktif yayılmacılığı ve Türklerin savunmada kaldığı bir pozisyona dönüşmüştür (Aktaran Yetişgin, 2007, s. 671-680). Togan’a göre, Ruslar, “din yoluyla cebir temsil siyasetini kullanan” bir yayılma ve genişleme siyasetini uygulamışlardır. Katolik Batı’da Kilise’nin dünyevi yönetime ortak olma biçimindeki kral ve prenslerle olan mücadelesi Ortodoksluk’ta hanedana saygılı ve pasif bir tavırla destek biçiminde tezahür etmiştir.

Müslüman Türklerin 1453’te İstanbul’u alması Rus tarihinin gerçek kırılma noktasıdır. Bu tarihten sonra bilhassa Hristiyan dünyasının siyasî ve dinî temsil pozisyonunu Rus devlet ve din adamları kendilerinde görmeye başladılar. Süreç içerisinde Rusların kullandığı Çar lakabı da Sezar anlamına gelmekteydi. Bizans imparatorunun Vladimir’e hediye ettiği tacı kullanan 3. İvan (1462-1505) zamanında, Papa’nın

teşvikiyle Bizans hanedan soyundan bir prenses olan Zoe Palaeologina ile gerçekleştirilen evlilikle Ruslar Bizans tahtı ile ilgili hak iddiasında bulunmaya başladılar. İri yapılı olduğu için kendisine 'Bizans fil'i 'Elephanten Byzentine' adı verilen Sophia, Papa'nın hayalinin tam aksine katoliklik yerine ortodoksluğu seçmiş ve bu şekilde Bizans hanedanlık gelenekleri de Moskova'ya taşınmış ve şehir Doğu Roma'nın son kalesi İstanbul'un havasına büründürülmüştür (Yetişgin, 2007: s. 682). Bizans'ın gerçek varisi olma iddiası ile kendisini Üçüncü Roma olarak görme eğilimine giren Rus Çarları dinî, coğrafi, ticarî, ekonomik ve politik sebeplerle daha farklı bir strateji izlemeye başladılar. Daha ekilebilir tarım arazilerine kavuşma, sıcak denizlere ve iklimlere ulaşma çabaları da bu süreci hızlandırdı. Ancak en önemli unsurlardan birisi de yüzyıllarca işgale uğramanın getirdiği jeo-stratejik engel ve açmazları 'güvenlik dairesi ve kuşağını' en uç noktalara taşıyarak kendi yaşam alanını alabildiğine genişletmekti. Özgür ve eşit prensliklerin zaman içerisinde Çar etrafında mutlakiyetçi bir yönetime dönüşmesi ile beraber ihtiyaç duyulan düzen ve askerî teşkilat da teşekkül ettirilecekti.

1533-1584 yılları arasında Çar olan 4. İvan zamanında Orta Volga (İdil) bölgesinde bir Müslüman Hanlığı'nın merkezi olan Kazan ele geçirildi. Bundan sonraki safha da tüm 17. yüzyıl boyunca Don, Dinyeper ve Volga nehirlerinin münir ve bereketli vadileri de Rus kontrolüne geçti. Rus genişlemesi Amur akarsuyunda Çin'deki Manchu hanedanlığı tarafından iki yüzyıl boyunca durduruldu. 18. yüzyılın ortalarında Ruslar Bering Boğazı'nı geçerek Alaska'ya girdiler ve Kaliforniya'ya doğru ilerlemeye başladılar. Bu genişleme A.B.D.'nin doğu ucunda bağımsızlığını kazanıp tüm kıtaya hakim olma çabaları sonucunda durdurulacaktır. Ruslar

Batı'ya doğru İsveç ve Polonyalılarla yaptıkları mücadelelerde galip gelerek Baltık Denizi'ne çıkmayı da başardılar. 18. Yüzyılda I. Petro (Peter) ve Büyük Katerina'nın (1762-1796) hükümdarlıkları devrinde Rusya Batılılaşma çabaları ile birlikte Batı'ya doğru genişlemeye başladı. Uralarda bir silah endüstrisi kuruldu ve başkent Batı'ya St. Petersburg'a alındı. Çar I. Petro'nun "Büyük Kuzey Savaşı" (1700-1721) sonunda Letonya ve Estonya İsveç'ten alındı. 1725'te Çar öldüğünde Rusya artık büyük bir Avrupa devleti olmuştu. Çariçe Katerina'nın Osmanlılar'a karşı giriştiği 1768-1774 ve 1787-1792 savaşları sonunda, Rusya Karadeniz'in kuzeyine de iyice yerleşti. Bu genişlemelerle beraber bu yüzyılın sonunda Baltık'tan Karadeniz'e ve oradan da Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan Avrasya bölgesinde, 20. yüzyılın ikinci yarısının "süper gücü" Rusya'nın temelleri atılmış oluyordu (Sander: 2009, s. 116-119)

Aşağı yukarı 1000 yıllık bir süreç içerisinde Kiev ve Moskova knezliğinden (prenslüğinden) yola çıkarak oluşturulmaya başlanılan Rusya realitesi 16. yüzyıldan itibaren Çarlık Rusya'sıyla iyice güçlenmiştir. Çarlık Rusya'sının doğuya, batıya ve güneye açılımları sonucunda dünyadaki güç dengeleri içerisinde hatırı sayılır, gözardı edilemez bir askerî, politik formasyona dönüşümü ile beraber Rusya 18. ve 19. yüzyılın büyük devletlerinden biri haline dönüşecektir. Bu devlet 20. yüzyıldaki ideolojik değişim ve sosyo-politik devrim ile beraber 20. yüzyılın ikinci yarısındaki iki süper güçten birisi olacaktır. Çarlık Rusya'sında Pan-İslavizm'in ayrı bir etkisi ve önemi sözkonusu olmuştu.

Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Pan-İslavizm Bağlamında Bir Bakış (2)

Slavlar'a bir bütün olarak bakıldığında Polonyalıların, Çek ve Slovakya'luların Kuzey Slav'ları; Rus'ların Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar ile beraber Doğu Slavlarını; Sırp, Hırvat ve Slovenlerin de Güney Slav'larını ("Yugoslavya" adı buradan gelmektedir) oluşturduğu bilinmektedir. Aslında Slav'ların birliği düşüncesi salt Slav kaynaklı bir düşünce de değildir. Zaten bahsi geçen Slav unsurları farklı dinî, sosyal, siyasî ve kültürel nedenlerle birbirine çok da benzeyen bir yapı ve ilişkiler sistemine sahip görünmemektedir.

Avrupa'daki bir başka ilginç milliyetçilik düşüncesi ve oluşumu da Pan-İslavizm'dir. Fransız İhtilali'nin ve Napolyon Savaşları'nın neticesi olarak doğu ve merkezi Avrupa aydınlarının zihinlerinde şekillenen milliyetçi unsurların emperyalist ve milletler üstü eğilimlerle karışmasının sonucunda ortaya çıkan bir harekettir. Dinî, tarihî, siyasî ayrılıklara rağmen bazı halkların arasında dil bağlantısından kaynaklanan bir yakınlık olduğu düşüncesi mevcut teorilerle birleşerek bu hareketin biçimlenmesine tesir etti. Ernst Moritz Arndt ve Fichte'nin temsil ettiği Alman Dil Birliği Hareketi ve Herder'in ana dilin ferdin ahlakî ve zihnî hayatını tayin eden hakim bir faktör olduğu düşüncesi Slavlara da yansımaktaydı. Herder, "*Slavlar yüksek ahlakî değerlerle*

birleşmişlerdir ve bu birleşme onları geleceğin Avrupa'sında 'efendi' yapacak olan ortak ve zafer dolu bir kadere götürecektir" diyerek Slavları yüreklendirmekteydi. Herder az gelişmiş Slav köylülerini Latin ve Germenlerle karşılaştırdı; Slav folkloruna ve tarihine ilgi duydu ve bulgularını ortaya koydu. Slavların Almanca veyahut Fransızca öğrenmek için kendi dillerini terk etmemeleri gerektiğini tavsiye etti. Herder, *"bir halkı dilinden mahrum etmek o halkı çocuklarına vereceği servetten mahrum etmektir"* diyordu (Kohn, 1983: s. 15-16).

Herder'in bu yaklaşımları dil, millet, milliyet ve milliyetçilik oluşumunun arkasındaki itici güçlere ve motivasyon kaynaklarına işaret etmektedir. Herder sadece Alman milliyetçiliğine değil, Slav milliyetçiliğine ve doğal olarak Rus milliyetçiliğine de ilham kaynağı olmuş düşünürlerden birisidir. Ancak çok açıktır ki bunu Kıta Avrupa'sında ve doğu Avrupa'daki Alman etki alanının ve hayat sahasının (Lebensraum) genişlemesi için yapmaktadır. Böylelikle Fransızların siyasî, emperyalist nüfuz ve etki alanı dengelenecektir.

"Pan-İslavizm" kelimesini ilk defa 1826 yılında bir Slav yazar, dil bilgini Latince bir eserde kullandı. Rusya'nın modernleşme çabalarıyla birlikte gelişip güçlenmesi diğer Slav halklar nezdindeki itibarını da arttırmaktaydı. Kendi vatanının faydası uğruna bir Polonyalı prens olan Adam Czartoryski 1807'de *"Rusya, bütün İslavlara, bir federasyon gerçekleştirme yolundaki büyük gayeyi ilham etmelidir"* demiştir. Birkaç yıl sonra küçük bir grup Birleşik Slavlar Cemiyeti'ni kurdu. Slavların önce şekli sonra fiilî birleşmesini istiyorlardı, bir amblem arandı. Sekiz Slav milletini temsil edecek bir sekizgen tesbit edildi. (Rus, Polonya, Slovak, Çek, Sırp-Hırvat, Bulgar, Lusatien ve Sloven) Dört Slav denizini temsil etmek için dört gemi demiri konuldu. (Karadeniz, Akdeniz,

Dalmaçya ve Kutup Denizi) Slavların kardeşlik ve birliği ve hürriyeti için ölüne cesaretle gideceklerine dair yemin ettiler. Ancak her bir Slav toplumu farklı bir dinî mezhep (Ortodoks, Katolik, Protestan...) ve farklı bir tarihsel ve dilsel kökene dayanmaktaydı. Polonyalılar Roma Katolikliğini temsil ederken, Ruslar Ortodoksluğun hamiliğine soyunuyorlardı. Rusya mahallenin ağabeyi konumundaydı. 19. Asırdaki milliyetçilik ve liberalizm prensipleri kültürel bir milliyetçilik şeklinde bütün bir yüzyıl boyunca tesirini icra etti (Kohn, 1983: s. 17-21).

Slav milliyetçiliğine ilginç bir örnek de güneyden verilebilir. Özellikle tarihsel tecrübeden kaynaklanan faktörlerden dolayı eski Yugoslavya bu konuda çarpıcı bir konuma sahiptir. Milletler, milliyetçilikler ve etnik milliyetçiliklere bakıldığı zaman geçmişe doğru bir zaman tüneline yolculukla kültüre, inanca, geleneğe ve ortak hatıralara ait her şey nesneleştirilebilir, metalaştırılabilir. İncanın cennetiyle cehennemi birbirine karıştırılabilir ve modern bir cehennem için eski bir yakıt bulunabilir. 28 Haziran 1389'daki Kosova yenilgisi Sırpların zihninde paylaşılmış soyut bir anıt olarak geliştirildi. Bir Sırp halk öyküsü Kosova savaşı meydanındaki çiçeklerin Sırbistan için ağladıklarını söylemektedir. Prens Lazar, Miloş ve Kosova'nın tüm şehitleri birer aziz mertebesine çıkarılmış ve halkın içinde yaşayan birer kahramanlık imgesine dönüştürülmüştü. 1989'da Kosova Savaşı'nın 600. yılında Miloseviç ve arkadaşları Lazar'ın bedeninden arta kalanları sürgünden kurtarmaya karar verdiler ve bir tabuta koydular. Ve bu tabutu her Sırp köyü ve kasabasında gezdirdiler. Her yerde yas tutan siyah elbiseler giymiş büyük kalabalıklar tabutu karşıladılar. 28 Haziran 1989'da Miloseviç'i bir helikopter Karatavuk tarlasına (Kosova savaşı meydanı)

getirdi. Miloseviç geleneksel kıyafetleri içinde danseden kızların olduğu platforma çıktı ve topluluğun çılgınca gösterdiği aşırı sevgiyi tek bir mesajla daha da arttırdı: “İslam Sırpları bir daha asla zaptedemeyecek” (Volkan, 1999: s. 81-86).

Osmanlı Devleti’ndeki siyaset arayışlarına komşu ülke ve kültürlerdeki değişimler bağlamında bakmak yararlı bir kısım analizler sunabilir. Şerif Mardin’e göre, Abdülhamid’in İslamcılık siyaseti doğru ve iyi anlaşılammıştır. İslamcılık siyaseti; Abdülhamid’den önce şekillenmeye başlamış ve bilhassa Ruslar’ın ilerleyişine karşı Almanlar tarafından da desteklenen, 1870’ten sonra Avrupa’da kristalleşmeye başlayan sosyal darwinizmin uzantılarından biri kabul edilebilecek ‘Pan-Milliyetçiliklerine’ sekonder olarak ortaya çıkmıştır. Rusya’nın Kırım Harbi’nde (1853-1856) yenilmesi Pan-İslavizm’in bir Rus ideali olarak gelişmesini de beraberinde getirmiştir. II. Abdülhamid özellikle Rus Savaşı’ndan sonra ülkesinde aydınlar arasında yeniden rağbet kazanan İslamiyet’i devreye sokarak bu eğilimi organize etmiştir. Padişahın her türlü milliyetçiliğin aleyhinde olduğu görüşü doğru değildir. Zaten bu devir milliyetçilik akımının Türkiye’de de teşekkül etmeye başladığı bir devirdir. O daha çok milliyet bağının yerine Müslümanlığın geçebileceği fikriyle hareket etmeye çalışmıştır. Bir İslamcı olarak bilinen Namık Kemal yazılarında bazen Osmanlı kelimesi yerine onunla eş anlamlı Türk kelimesini de kullanmıştır (Mardin, 1997: s. 91-97). Hakikaten Pan-İslamist faaliyetleri çevre ülkelerdeki ve özellikle yakın komşulardaki oluşum ve değişimlerin paralelinde ele almak ekonomi politik eksenle beraber sosyo-politik yapıyı da doğru okumak bakımından yerinde olacaktır.

Avrasya'nın Jeopolitik Alan Hakimiyeti Sürecinde Rusya: Sovyet (Ekim) Devrimi ve Sonrası (3)

19. Yüzyıl Avrupa'da devrimler yüzyılıdır. Anglo-Sakson dünyada liberal özgürlükler ve parlamenter meşruluk arayışı temelinde gelişen anayasal kurumları önceleyen birey ve seçim odaklı partili siyasi ve sosyal mücadele Kıta Avrupası'nda daha sosyal karakterli bir kimlik ve karakter içinde kendini açığa vuruyordu. Özellikle Karl Marx ve F. Engels'in başını çektiği kapitalist sınıf çatışması ve mücadelesi tezi felsefi içeriğiyle de özellikle işçi sınıfı kavramıyla çalışanlar arasında büyük dikkat çekiyordu. Her ne kadar Marx kapitalist burjuvazinin öncü rolünün Sosyalizm'e ve ileride sınıfsız topluma geçişte çelişkilerine rağmen diyalektik olarak ilerici bir rol olduğunu vurgulasa da temelinde sosyalist dünya görüşü ve ardından geliştirilecek ileri adımlarla komünizm safhasının geleceği kehanetinde bulunuyordu. Ona göre Hegel'in amuda kalkmış vaziyette duran diyalektik yaklaşımı tez-antitez ve sentez aşamaları bakımından doğru olsa da merkeze tarihi materyalizmi ve sınıf çatışmasını oturtmadığı için doğru değildi. Bilimsel sosyalizmden başka bir yol kurtuluş getiremezdi ve halkların kurtuluşu devrimle mümkün olabilirdi. Bu gelişme de ancak kapitalist sanayi devrimi bakımından en ileri konumda olan ve güçlü işçi hareketleri ile sosyal tabanı bulunan İngiltere ya da Almanya'dan başka bir yerde gerçekleşemezdi. Marx'ın bu öngörüsü tutmadı. Sosyalist

devrim süreci teorinin aksine hiç beklenmeyen bir yerde Rusya'da ortaya çıkacaktı. Tepeden inme Bolşevik İhtilali'nin elbette sosyal, ekonomik, politik, kültürel pek çok sebebi vardı. Ancak Çarlık Rusyası'nın 1. Dünya Savaşı sırasında dış dünyadan yardım alamaması bunda asıl faktör oldu. İngilizler 'Çanakkale Geçilmez' destanını yazan Osmanlı Devleti tarafından durduruldular. Rusya içindeki yozlaşma ve işlemeyen, çürümüş sosyo-politik sistem de devrimin alt yapısını hazırladı. 1905 Rus-Japon Savaşı'ndaki yenilgi de Çarlık Rusyası'na olan güveni iyice sarsmıştı. Toplumdaki tatminsizlikler ve beklentilerin birikimsel etkisi yeni bir duruma yol açmıştı. Krizleri ve çözümsüzlükleri toptan halledecek iddialı, köktenci bir ideoloji halkın kolayca olmasa da zaman içerisinde sempatisini kazanacaktı. Tüm sorumluluk ve yanlışlık maziye, geçmişe (eski düzene ve yöneticilerine, destekçilerine) yüklenecek ve gelecek alabildiğine parlak ve aydınlık olacaktı. Sıfırdan, yoktan yepyeni bir dünya kurulacak ve tüm yoldaşlar o dünyada yerlerini alacaktı.

Rusya'da devrimi gerçekleştiren kadro ve başlarındaki Vladimir İlyiç Lenin çok farklı bir kişilik yapısına sahipti. Gözü kara kişiliği, ateşli hitabeti, örgütçülüğü ve kendi kafasındaki ideolojiye olan tartışmasız bağlılığı ve inancıyla yeni bir yol ve çıkış arayan Rus halkı için umut oluşturdu. Uluslararası sosyalist çevrelerin ve azınlıkların desteğini de eşitlik, kardeşlik, ekmek, barış ve özgürlük söylemleri ile beraber kazanmaya başladı. Kapitalist dünyaya ve Çarlık Rusyası'nın haksızlık ve eşitsizliklerine karşı bir panzehir gibi göründü. Yeni ve farklı şeyler söylüyor adeta yeryüzü cennetini müjdeliyordu.

Carlton J. H. Hayes'e göre 1917 Bolşevik Devrimi ile Lenin yarı dinî fanatikliğiyle Hristiyan kiliselerini yıktı ve ateizmi resmî devlet inancı yaptı. Milliyetçilik konusunu da Milli-

yetler Komiserliği kurarak Joseph Stalin'e emanet etti. Lenin 1924 yılında ölünce cesedi bir Hristiyan azizi gibi Kızıl Meydan'daki cam bir mozoleye konuldu. Stalin Gürcü milliyetine mensuptu, komünizme bağlılıkla birlikte Rusya'nın hakimiyeti altındaki Rus olmayan milletlere özel bir saygıyı birleştirdi. Devleti yüceltti ve aşırı bir milliyetçinin arzulayacağı kadar otoriter ve despotik bir hale getirdi. 1949 yılında 60. doğum günü münasebetiyle portreleri eski Hristiyan ikonlarının yanına asıldı ve tam bir ilahlaştırma şeklinde zirveye çıkarıldı. Dört yıl sonra ölünce Lenin'in yanına yatırıldı. Rus komünizmini milliyetçilik aşısıyla güçlendirdi (Hayes, 1995: s. 34-35).

S.S.C.B.'nin kurulmasıyla birlikte Ruslar Batı dünyasını emperyalizm ile itham edip yerli milliyetçilikleri kışkırtmışlardır. Uzak Doğu, Orta ve Yakın Doğu, Afrika ve Latin Amerika'da hürriyetine kavuşturulan bu milliyetler egemenliğin Moskova'da olacağı S.S.C.B.'nin çevresinde yer almışlardır. Ruslar seçilmiş bir halk, Moskova da geleceğin Roma'sı olarak gözler önündedir. Milliyetçilik Hayes'e göre komünizmden daha geniş çaplı ve daha evrensel bir etkidir. Milliyetçilik hem popüler hem de sürükleyici bir din duygusu uyandırmakta kabiliyetlidir. Din duygusu sadece yaşayan büyük dinlerde değil, çağdaş sosyalizmde ve modern milliyetçilikte de ortaya çıkmaktadır. İlk çıktığı biçimiyle milliyetçilik kabileciliğin bir ifadesiydi. Sonradan zayıflayarak yerini daha geniş sadakatlere bıraktı. Yeniden dirilişi ise modern zamanlarda ve Batı dünyasında tam anlamıyla filizlenip yeşermesi ve başka yerlere ekilmesi ise ağırlıklı olarak 20. yüzyılda gerçekleşmiştir (Hayes, 1995: s. 36-37). Özellikle Lenin, kapitalizmin kendi iç çelişkilerini diğer çevre ülkelere ihraç ederek kendi durumunu önceleyen yapısına vurgu yapmıştı. Kapitalist ülkeler emperyalizm

yoluyla üçüncü dünyanın ve ezilen halkların kaynaklarını alabildiğine sömürerek onların hammadde ve zenginlik kaynaklarını bir 'artı değer' olarak kendi ülkelerine transfer ediyorlardı. Lenin'in bu tesbiti, analizi ve eleştirisi S.S.C.B. döneminde aynen Sovyetler için 'sosyal emperyalizm' biçiminde kendilerine yöneltilecekti. Özellikle Stalin ve sonrası iki kutuplu soğuk savaş dönemindeki dünya tablosu 'sosyalist dünya' ve 'kapitalist dünya' arasında sömürü ve hakimiyet doktrini bakımından sadece yöntem farkı olduğu sıklıkla gündeme getirilecekti. Danışıklı dövüş yapıldığı ve her şeyin kapalı kapılar ardından gizli antlaşmalar yoluyla yürütüldüğü varsayımı çok sayıda taraftar bulacaktı.

Güçlü ordu ile beraber yürütülen yenilenme ve modernleşme çabaları Rusları arzuladıkları hedefe giderek yaklaştıracak ve 20. yüzyılın iki süper gücünden birisi olan S.S.C.B.'nin alt yapısı hazırlanacaktı. Sovyet ideolojisi ve hakimiyet doktrini Rusların çevre halklar ve topluluklar üzerindeki manivela, taşıyıcı fonksiyonunu icra edecekti. Barış, özgürlük ve sömürüye karşı duruşla kendi propagandasını yapan yeni Emperyal misyon '*katı olan her şey buharlaşıyor*' ifadesinin ironik ve acı dolu tebessümü ile etkisini 1980'li yıllardan itibaren özellikle Afganistan işgalinin ardından yitirmeye başlayacaktı. Ancak uyum yeteneği çok yüksek olan Rus siyasî eliti bu durumdan şok dalgalarına rağmen yeni bir formülasyon ve yol haritası ile çıkmayı başaracaktı. Özellikle J. Carter ve sonrasında A.B.D. Başkanı olan R. Reagan zamanında 'Yıldız savaşları' projesiyle A.B.D., S.S.C.B.'yi sürekli büyüyen ve kontrolü giderek zorlaşan askeri harcamalara yönlendirmişti. Z. Bredzinski 'Büyük Çöküş' kitabında uzun uzadıya biraz da tek taraflı olarak bu süreci anlatır. Ancak doğru olan bir şey vardır ki, S.S.C.B. Batı dünyasının serbest piyasa ekonomisi karşısında üretimde rekabet edememeye

başlamıştır. İdeolojik sebeplerle dayatılan tek tipçi, buyurgan, merkezî planlamacı yaklaşımlar bürokratik oligarşik yapının birey ve sivil toplum esnekliğinden yoksun katı ve sert tutumları nedeniyle 'sosyalizmin vaad ettiklerini' hayata geçirememiştir. M. Gorbaçov'un 'glasnost ve perestroyka' (açıklık ve yeniden yapılanma) politikaları da beklenen etkiyi gerçekleştirilememiştir. Büyük bir malî iflasın eşliğine gelen Sovyetler başta Doğu Almanya olmak üzere Batı dünyasının ve özellikle Federal Almanya'nın taleplerini ekonomik gerekçelerle kabul etmek durumunda kalmıştı. Ekonomik, askerî, siyasî ve sosyal yönlerden çatırdayan Doğu Bloku ağır şok dalgalarını atlatabilmek için yeni arayışlara giriyordu. İlk olarak Kızılordu'nun geri çekilmesi ve Rusya'nın kendi savunması öncelikli yeni bir anlayışı ve konsepti devreye sokulacaktı. B. Yeltsin'in Kızılordu'nun karşısında tankların üzerine çıkan resmi hafızalardan silinmeyecekti.

Rusya'daki dinî topluluklar ve bunların içerisinde de müslümanlar her zaman merak konusu olmuştur. Eski S.S.C.B. şimdiki B.D.T.'de (Bağımsız Devletler Topluluğu) Müslüman topluluklar ve halklar mevcuttur. 45.5 milyondan daha fazla nüfusla azımsanamayacak bir Müslüman kitle bu geniş coğrafyada yaşamaktadır. Bu nüfus etnik kültürel ve bölgesel bakımdan istisnai bir kitle teşkil etmektedir. Batıda Polonya'dan doğuda Çin sınırlarına, kuzeyde Sibiryadan güneyde Orta Asya ve Kafkasyaya kadar uzanan bu bölgedeki Müslümanların etnik, dinî ve millî bakımdan yekpare bir bütünlük teşkil etmediği heterojen bir yapı ve görünüm içinde oldukları gözlenmektedir. Dil, kültür ve sosyal bakımdan çok büyük çeşitlilikler gösteren eski Sovyet Müslümanları müstakil, homojen bir grup oluşturmamaktadır (Akiner, 1995: s. 9-II).

Tarihsel süreç içerisinde Orta Asya'nın ve Türk dünya-

sının İslamiyet'e girmeleri ve zamanla Müslümanlaşmaları aşama aşama gerçekleşmiştir. İslamiyet'in yayılmasında 8. asırla birlikte giderek güçlenen tasavvuf çok büyük rol oynadı. Merv ve Buhara çok önemli birer mistik merkez oldular. Buradaki tasavvuf önderleri arasında Yusuf Hemedanî (ö. 1140), Ahmet Yesevî (12. Yüzyıl ortaları), Necmeddin el-Kübra (1145-1121) ve Bahaüddin Nakşibend (1318-89) yer almaktadır. Ahmet Yesevî ve ona bağlı talebeleri sayısız gezgin 'babalar', 'atalar' ve 'ışanlar' sayesinde ki, İslamiyet Maverünnehir, Volga bölgesi, Anadolu ve Azerbaycan Türkleri arasında kökleşti. Burada kullanılan "ışan" tabiri Farsça onlar kelimesinin saygı ifade eden biçimidir. Baba, ata ve ışan eş manada kullanılır. Özellikle ışan tipik bir Orta Asya terimidir (Akiner, 1995: s. 12-13).

15. Yüzyıldan itibaren tasavvuf popüler bir kitle hareketi haline dönüşmüştür. Bir evliya kültürü (kabulü) ortaya çıkıp gelişti ve giderek kuvvetlendi. Bu coğrafyadaki birçok toplulukta tasavvuf hayatın temel dokusu haline geldi. Mahalli düzeydeki mürşit, aynı zamanda doktorluk, muallimlik ve genel danışmanlık görevlerini de yürütmekteydi. Bununla beraber sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın merkezini oluşturmaktaydı. Tasavvufun toplum içerisinde bu şekilde dallanıp budaklanması dış baskılara karşı direnişte çok önemli rol oynadı. Özellikle Rusların yayılcı siyasetinde ve işgal girişimlerinde tasavvuf önderleri bu hareketlere karşı direniş göstermişler ve mücadele etmişlerdir. Tarih-te yerini almış bu büyük mutasavvıflardan bazıları şunlardır: Şeyh Mansur (18. Yüzyıl sonları), Kafkasya'da İmam Şamil (1834-59), Türkmenistan-Göktepe'de Kurban Murat (1881), Özbekistan-Andican'da Şeyh Madali (1898). Sovyet döneminde de tasavvuf liderleri yapılan zulüm ve haksızlıklara karşı aktif rol oynamışlardır, örnek olarak 1920'de

Dağıstan'da Uzun Hacı ve İmam Necmettin verilebilir (Akiner, 1995: s. 14).

19. Yüzyılda Orta Asya'ya giden Schuyler ve Vambery gibi seyyahlar Orta Asya'da hakiki bir dinî hayatın yokluğundan bahsedebiliyorlardı. Fakat yerel halkın derin kültürel katmanlarında din varlığını sürdürmekteydi. Eski Sovyetler Birliği'ndeki dinî yeniden canlanmayı Sovyet ideolojisinin halklar üzerindeki 'demir perde' etkisinde aramak gerekir. Bu doğal olmayan ve yerel halkların kültürleri üzerinde dondurucu bir etki yapan süreç, dünyadaki iç ve dış politik ve ekonomik gelişmelerle birlikte dinin yeniden dirilişi şeklinde bir algılamaya yol açtı (Akiner, 1995: s. 20).

Eski Sovyetlerde milliyet ve vatandaşlık farklı anlamlarda kullanılmıştır. Milliyet etnik kimlik ile ilgilidir ve politik bir anlam taşımaz. Sovyetler Birliği'nde milliyeti, etnik kimliği ifade eden iki kelime söz konusudur: narodnost ve natsional'nost. Natsional'nost, bir 'natsiya'ya bağlı olma niteliğidir. Natsiya ise "*ortak bir dil, toprak, ekonomik hayat ve psikolojik yapı üzerinde gelişen bir milletin istikrarlı toplumdur*" diye tanımlanabilir. Narodnost ise "*sosyal gelişmenin daha önceki eski bir aşamasını*" temsil eder; o da ortak bir dil ve toprak üzerinde teşkil olunmuştur ancak ortak bir ekonomik ve kültürel hayat mevcut değildir. 1926'da Narodnost olarak sınıflandırılan etnik gruplar tam gelişmiş bir natsional'nost kabul edilmediklerinden daha büyük gruplara dahil edilmişlerdir. Böylelikle bir Özbek, Sovyet vatandaşdır ve aynı zamanda Özbek milliyetine sahiptir (Akiner, 1995: s. 23). Görüldüğü üzere ulus-devlet milliyetçiliği (natsional'nost) ve etnik milliyetçilik (narodnost) kategorilerinin alt yapısı Sovyetler Birliği'nde daha kuruluş safhasında potansiyel olarak mevcuttu denilebilir. Evrim teorisinin bir 'sosyal darwinizm' olarak (...büyük balık küçük

balığı yer...) yaklaşımı -ineden inceye tasarlanmış politik ve sosyal mühendisliklerle- modernleşme süreçlerinde çok ciddi etki ve sonuçlara yol açmıştır.

S.S.C.B.'nin dinleri bastıran ve tarih dışı bir olgu olarak gören yaklaşımı ideolojik propaganda makinesinin gücünü kaybetmesiyle birlikte etkisini kaybedecekti. Bilim ve felsefe alanında 'açık toplum ve dostları' kazanmıştı. Büyük anlatılara dayalı 'bilimsel sosyalizm' anlayışı albenisini tarihsel ve toplumsal şartların elverişsizliğiyle yüz yüze gelecekti. Toplumun ve tarihin bir öznesi olarak insan yeniden gündeme gelecekti. Pozitivist tarihselci yaklaşımlar erimeye başlayacaktı. Batı'nın ünlü dergi ve gazetelerinde, K. Marx'ın, "*Özür dilerim, yanılmışım*" karikatürleri boy gösterecekti. Aslında olay bütünüyle bu şekilde değildi. Sosyalizm'in krizi ile beraber Kapitalizm'in de krizden geçtiği çok açıktı. Ancak insan teklerini, bireyi ve özgürlükleri yeterince ciddiye almayan, esnek olmayan katı sistemler meydan okumalara karşı uygun cevaplar veremiyorlardı. Kültür'ün derin katmanlarına itilen din, milliyet ve aidiyet gibi kimlik konuları insanî, rasyonel ve duygusal boyutlarıyla sosyal bilimcilere 'anakronizm' dedirtecek biçimde yeniden açığa çıkıyordu. Evet 'katı olan her şey buharlaşıyordu' gerçekten. İdeolojilerin fildişi kuleleri birer birer yıkılıyordu.

Putin döneminde ise Rusya bir taraftan kaybedilen prestiji yeniden kazanmak, ekonomiyi üretken hale getirmek, orduyu güçlendirmek ve merkezî otoriteyi sağlamlaştırmak gibi hedefleri sağlamakla meşgulken, içte ve dışta özellikle 'demokrasi ve insan hakları' açısından çok ciddi eleştirilerle başa çıkmak zorunda. Türk dünyası ve Kafkaslar'a daha ekonomik temelde ve özellikle enerji politikaları bağlamında bakmaya devam etse de artık hiç bir şey eskisi gibi değil elbette. Hızla değişen dünyada Leningrad yeniden St.

Petersburg olurken Rus devletinin ileri gelenleri Din'e karşı geliştirilen tavırların özeleştirisini yaparak konumlarını yeniden tarihsel hafızalarıyla bütünlük kurarak geliştirmeye çalışmaktadırlar. Kafkaslar'daki sert tutumlarını da gözden geçirmekte ve özellikle Türkiye ile ilişkilerini Cumhuriyet'in ilk yıllarında olduğu gibi iyi komşuluk ve üçüncü ülkelere karşı jeopolitik çıkarlar bağlamında değerlendirmektedirler. Ancak tarihî jeopolitik rekabet süreçleri 'Kuzeydeki Büyük Komşu' ile 'Güneydeki Güçlü Komşu' arasında bir güven bunalımına dönüştürülmemelidir. İnsanlar ve toplumlar maddî ve manevî potansiyellerini, güç kaynaklarını paralel bir eşgüdüm süreci ile 'kazan kazan' (win - win) stratejisiyle de gerçekleştirebilirler. Rusya'nın geleceği de insanlığın geleceği de büyüme ve genişlemeden çok bilgi, teknoloji ve insanlık değerlerinin ve erdemini paylaşımından geçiyor.

İngiltere: Milletlerin Zenginliği'nden Devrimlerin ve Evrimlerin Anaforuna

I. Kapitalizmin Gelişimine ve Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" Kitabına Yeniden Bakmak

Batı dünyasının modern çağla birlikte kapitalizmin yükseleşme geçmesi sayesinde dünyanın hakim gücü haline gelme eğilimine girdiği akademik çevrelerde sıklıkla öne sürülür. Ve bu hemen her yerde genel kabul görmüş bir düşüncedir. Elbette kapitalin merkezileşmesi olgusu çok yönlü işleyen bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel unsurların karşılıklı etki-tepki süreçleriyle zaman içerisinde siyasal çatısını da oluşturarak kendi varlığını tahkim edip güçlendirdi. Değerler ve idealler bakımından her zaman eleştirildi. Ancak işleyen ve gelişen sistemin meta ve nema paylaşımı başta düşünür ve aydınlar olmak üzere hemen her kesimi kapitalizmin tabiatına ilişkin konularda dikkatli bir dil ve söylem kullanmaya itti. Kapitalin ticari kapitalizm, sanayi kapitalizmi ve finans kapitalizmi aşamasına gelmesi neredeyse beş asrı aşan bir süreçte tahakkuk etti. Bunun insan-toplum ilişkileri başta olmak üzere kişi-kurum ve devlet özelinden bölgesel ve global etkileri oldu. Tüm bu gelişmelerin tipik olarak yaşandığı ülkelerden birisi İngiltere idi. Çelişki ve çatışma unsurları ile birlikte yeni sosyal düzen arayışlarının doruk noktasına ulaştığı İngiltere ve çevresi bu makalede özellikle kapitalin etki ve güç unsurları bağlamında ve Adam

Smith'in "Milletler'in Zenginliği" kitabı çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Kapitalizmin çıkışı Wallerstein'in çözümlemesine göre, ilk kez gerçekten küresel boyutta olan siyasî olmaktan çok ekonomik güce dayanan oldukça farklı bir düzene kapitalist dünya ekonomisine yol gösterir. XVI. ve XVII. Yüzyıllara kadar geriye giden kapitalist dünya ekonomisinin ortaya çıkışı siyasal bir merkezden çok ticaret ve üretim bağlantılarıyla bütünleşmiştir. Aslında çok çeşitli siyasal merkezler yani ulus-devletler vardır. Modern dünya sistemi; çekirdek, yarı çevre ve çevre olarak üç unsura ayrılır. Ama bunların bölgesel olarak asıl merkezleri zaman içinde bazı yer değişiklikleri gösterir (Giddens, 1998: s. 70). Yine Wallerstein'a göre, küreselleşme denilen olgu XVI. Yüzyıldan itibaren güçlenmeye başlayan kapitalist ekonomi sisteminden köken almaktadır. Önce Avrupa'da ortaya çıkan bu sistem giderek aşamalı bir şekilde tüm dünyaya yayılarak kendine uygun bir iş bölümü oluşturmuş ve tüm ülkeler bu kapsam altında merkez, kenar ve yarı kenar biçiminde gruplara ayrılmışlardır (Aktaran Gözen, 2004: s. 85).

A. Smith'in 'Milletlerin Zenginliği' kitabı yazıldığı zamandan günümüze kadar bu alanda etkisi çok derin olmuş kaynak bir eserdir. Smith o dönemdeki Avrupa siyasetinin işleri tam bir özgürlük içinde bırakmayarak serbest rekabetin önüne geçerek eşitsizliklere yol açtığını söylemektedir. Buna örnek olarak uzun çıraklık süresi ve çıraklık yasalarını verir. Evli adam kolay kolay bir yerleşme hakkı edinmemekte ve çırak da evlenememektedir. Bekar adam da sonradan evlenirse mahalleden dışarı gönderilir. Bunlar doğal özgürlüğü ve adaleti göz göre göre çiğnemektir (Smith, 2009: s. 131-157). Adam Smith altın ve gümüş gibi değerli madenlerin ya-

rarlılık, güzellik ve azlık niteliklerinden dolayı bu metallerin yüksek fiyatlarının söz konusu olduğunu ve diğer mallarla değişimde o yüzden bunların kullandığını söylemekteydi (Smith, 2009: s. 192-193). Varlıklı Avrupa ülkelerinde ticarete ve sanayide büyük sermayeler kullanılmakta, bu da büyüme ve gelişmeyi ve üretim güçlerini daha sofistike hale getirmektedir (Smith, 2009: s. 363). Sermayeler iktisatla çoğalmaktadır. Bu sermayeler tutumluluk ve iktisatla artar, israf ve yönetim zaafiyetiyle azalır. Gerçekte iş ve çalışma tutumluluğun biriktirdiği merayı oluşturmaktadır (Smith, 2009: s. 366).

Smith Amerika'nın keşfinden önce 1/10 olan altın-gümüş arasındaki değer oranının bundan itibaren Avrupa'da 1/15'e yükseldiğini söylemektedir. Smith'e göre kırlarda çiftçilerin ürettiği ürün fazlalığı, daha organize ve iş bölümü güçlü kentlerde oluşan pazarlarda ticaretin gelişimine yol açmıştır (Smith, 2009: s. 408-409). Smith kamu yönetimindeki israfın ve üretime katılmayanların çoğalmasının milletlerin gerilemesine yol açacağını söylemektedir. Smith ilginç bir şekilde Venedik, Ceneviz ve Pisa gemiciliğinin olağanüstü teşvikine yol açarak Haçlı Seferleri'nin İtalyan gemiciliğini güçlendirdiğini vurgulamaktadır (Smith, 2009: s. 435-436).

Adam Smith'in 'Milletlerin Zenginliği' adlı eserinde ortaya koyduğu görüşler ile İbn-i Haldun'un ondan birkaç yüzyıl önce ortaya attığı görüşleri ilginç paralellikler arz etmektedir. Adam Smith, Avrupa milletleri arasında var olan kimi temel kurallarla milletlere kendi çıkarlarının, diğer komşu milletleri yoksul düşürmekten geçtiği öğretilmiştir der.

Adam Smith ülkeye para kazandırmanın en kestirme yolu olarak ihracatı vurgulamaktadır (Smith, 2009: s. 558). Kimsesiz bir ülkeye ya da yerlilerin topraklarına el koyan bir

milletin sömürgecilerinin zenginlik ve güçlenme yönünde daha tez yol alacağını belirtmektedir (Smith, 2009: s. 616). Tekelleşme toprağın işletilip bayındır kılınmasının önüne geçeceği gibi ilk anda ticaretin kar oranını arttırsa bile sermayenin artışına engel olacağı için ülkenin gelirlerini eksiltmeye sebep olur (Smith, 2009: s. 673-674). Adam Smith bireylerin kişisel çıkar ve hırslarının normal şartlar altında onları sermayelerini topluluğa en faydalı olacak işlere doğru yönelttiğini öne sürmektedir (Smith, 2009: s. 696). Her ülkeyi zengin etmek isteyen merkantilist sistemin ileri sürdüğü iki büyük mekanizma ihracatın özendirilip, ithalata ket vurulmasıdır (Smith, 2009: s. 710). Özgürlük üretim faktörlerine de etki etmekte ve tarihte her zaman görülen keşif ve icatların ancak özgür insanlarla gerçekleştirilmesi söz konusu olmaktadır. Montesquieu, Macar madenlerinin kendi civarlarındaki Türk madenlerinden daha zengin olmadıkları halde daha az masrafla ve daha çok karla işletildiklerini ileri sürmektedir. Buna sebep de Türk madenlerini köleler işletmektedir ve makine olarak da her zaman Türklerin aklına o kölelerin kollarını kullanmak gelmiştir. Macar madenlerinde ise birçok makine kullanan özgür insanlar bulunmaktadır (Smith, 2009: s. 759-760).

Adam Smith toplumları; avcılık ve balıkçılığa dayalı vahşi toplumlar, göçebe çobanlığa dayalı barbar toplumlar, tarım ile bahçeciliğe dayalı toplumlar ve kapitalist toplumlar olarak sınıflandırmıştır. Toplulukların daha ilerlemiş bir seviyeye ulaşması sanayinin gelişmesi ve savaş sanatındaki ilerleme gibi iki temel unsura dayalıdır. Uygur topluluklar ordularını oluşturma ve organizasyon noktasında farklı özelliklere sahiptirler. Smith'e göre çobanlığa dayalı Arap toplumunda Hz. Muhammed zamanındaki başarı, dinsel coşkunluğun

getirdiği bir anlık kendinden geçmeyle ilişkilidir. Her mülki yönetim her zaman bir ast-üst ilişkisine dayalıdır. Kişisel yetenekler akıl, bilgi ve tecrübe üstünlüğü, yaşın ileriliği, servetin gücü ve soy-sop üstünlüğü çobanlardan oluşan toplumlarda belirleyici olmaktadır (Smith, 2009: s. 767-804).

Smith, Avrupa toplumlarına ait analizlerinde daha dikkatli ve gerçekçi yaklaşırken Doğulu geleneğe bakışında Avrupa'daki sterotiplerden (kalıplaşmış değer yargıları) ve etno-santrizmden (kültürel ben-merkezcilikten) kurtulamamaktadır.

Smith, ana yolların, köprülerin, kanalların ve limanların yapılması bir ülkedeki ticaretin ve ekonominin gelişmesine pozitif etki eder görüşündedir. Dış ticaret için mevzuat önemlidir ve aksi bir yasal düzenleme yapılmadıkça kurulu düzen ağır basar. Britanya'nın 'Türkiye ortaklığına girişteki' engelleyici yasaların düzeltilmesiyle Türkiye ticareti daha da gelişmiştir. Tekelci ayrılığa sahip olsalar bile kötü yönettikleri için onlarca şirket batmaktadır (Smith, 2009: s. 805-844).

Kapitalin gelişimiyle Endüstri Devrimi arasında tarihsel süreç ve gelişim bakımından doğrudan bir ilişki vardır. Tarımda atın koşum takımı ve öküzün sabanının bulunmasından sonra gerçekleştirilen artı ürün birikmeye başlamıştı. Bu artı ürün zaman içerisinde İngiltere'de 'çitleme hareketi' örneğinde görüldüğü gibi köylülerin topraktan ve tarlalardan uzaklaştırılmasına yol açmıştı. Kendisine yetecek olandan daha fazla ürün üreten çiftçiler ve toprağa bağlılıktan kopan serfler (köleler) yeni bir toplumsal sınıfın kökenine giden yolun başlangıcını temsil etmekteydiler. Feodalite'nin Lord-Vassal ilişkisi giderek zayıflamakta ve Avrupa'da ortaçağın, toplumu baskı ve denetim altında tutan din algılaması

reform hareketleriyle değişmekte, insan odaklı yeni bir dünya tasavvuru hümanizm ve rönesans hareketleriyle bilim, sanat ve kültür alanında kendini göstermekteydi. Avrupa'dan daha önce altına ve hazinelere ulaşma ümidiyle yola çıkan eski haydut ve korsanlar İnkâ kalıntılarından elde edilen altını Avrupa'ya transfer ediyorlardı (Sander, 2009: s. 70-78). Tarımın ticarileşmesi giderek XV. ve XVI. Yüzyıllarda merkantilizmin temelini teşkil edecekti. Hammadde ithali ve mamul madde satmaya dayalı gümrük uygulamasıyla ulusdevletin çerçevesi belirlenmeye başlamıştı. Yeni yükselen kent hayatıyla birlikte zenginleşen ve geleneğin bağlayıcılığında çok akli ve yeniliğin heyecanına açık müteşebbis insan tipi olan burjuvazi Avrupa'nın lokomotif ve motor gücü haline gelecekti (Sander, 2009: s. 70-91).

XVI. Yüzyılın ikinci yarısında tüm malların fiyatlarında yaklaşık iki kat bir artış oldu. Bu kent merkezli ekonomik sistemden ulus merkezli ekonomik sisteme geçişin kısacası büyük ekonomik dönüşümün bir neticesiydi. Sürekli enflasyonda din savaşları, toplumsal kesimlerin yaşantılarındaki kötümserlik, hükümetlerin vergileri sürekli arttırmaları ve ekonomik anarşinin payı vardı. Amerika'dan Avrupa'ya aktarılan madenlerin de etkisi büyüktü. 1650 yılında buğdayın fiyatı Paris pazarında 1500'dekine göre 15 kat daha fazlaydı. Tarım ürünlerinin fiyatları yükseldi ve bazı hükümetler paranın değerini düşürdüler. Kısa vadeli gelir artışı olsa da uzun vadede enflasyon körüklenmiş oldu. XVI. Yüzyılın bu mâlî bunalımı anayasal krizlere de neden oldu. Bu krizlerin sonucunda XVII. Yüzyılda İngiltere'de parlamento zafer kazanırken, öteki Avrupa ülkelerinde kraliyet despotizmeleri (mutlakiyetçi rejimler) kuruldu. Merkantilizmle hayatî olan hammaddelerin dışında ithalatı yasaklayarak ve mamul

maddelerin ihracatını arttırarak ticaret dengesini lehlerine çeviren Fransa, İngiltere, Hollanda, Portekiz ve İspanya'nın Amerika'daki ve doğudaki tekeli XVII. Yüzyıldan itibaren kırmış oldular. Bu gelişme dünyadaki güçlü sömürge imparatorluklarının kurulmasıyla perçinlendi. 1600'de İngiltere Doğu Hindistan şirketini, Hollanda ve Fransa da benzeri şirketlerini kurdular. Tüm bu gelişmelerle biriken zenginlik Avrupa tarihinin en temel siyasî birimi haline gelecek olan ulus-devleti ortaya çıkardı. XVI.Yüzyılda dünya ekonomisindeki ve siyasetindeki bu gelişmeler ulus-devlet ölçekli ekonomik düzenlemenin başarısını göstermekteydi. Biriken zenginlik ulusal ordunun kurulmasına da olanak tanıyordu. Kısacası ekonomik ve askerî imkânlar ulus-devletin kurulmasını kolaylaştırmıştır (Sander, 2009: s. 92-94).

XVIII. ve XIX. Yüzyılın ekonomik gelişimi de düz çizgisel bir seyir izlememiş, refah ve bunalım dönemleri birbirini takip etmiştir. Yükselme ve alçalmalar ekonomik hayatı olduğu kadar siyasî ve sosyal hayatı da etkilemiştir. İş ve ekonomideki dalgalanmalar incelendiğinde 1760'dan sonra Britanya ekonomisi 1763, 1773, 1784, 1793, 1803, 1810, 1815, 1825, 1836, 1847, 1857, 1866, 1873, 1883 ve 1893 yıllarında depresyona girdi. Bunların bazılarında bir savaşın başlaması veya sona ermesi de eşlik etmekteydi. Yaklaşık 10 yıllık bir devrede bunalım geliyordu. 1893'ten 1914'e sıkıntılar daha da arttı. I.Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik yönden alçalma 1920, 1929 ve 1937 yıllarında da devam etti. Çok değişik ve farklı açıklama modelleri geliştirilmeye çalışıldı. Girişimcinin psikolojisi ritmik dalgalanmaların esas nedeni ve açıklamanın belkemiğidir, görüşü ilginçti. Tabii başka yerlerde buna eklenmelidir, deniliyordu. Düzelen ticaret aşırı iyimserliği doğururdu, aşırı iyimserlik depresyona yol açan

şartları doğururdu, o kötümserliği ortaya çıkarırdı, onun da çocuğu aşırı iyimserlikti ki, bu da başlangıç noktasına geri dönüş demekti (Heaton, 1985: s. 263-266).

Tarım üretiminde ekonomi, iklim değişimlerine duyarlıydı. Yükselen sanayi ürünleriyle birlikte sermayenin harcanması ve yatırımın yapılması büyük miktarda emek ve malzemeye gereksinim ortaya çıkarıyordu. Harcamalar bitince, teçhizat oluşunca talepte daralma ortaya çıkıyordu. Bu yüzden İngiltere, Avrupa ve Amerikada ulaşım sektöründe ardından dayanıklı tüketim mallarında üç ya da dört yatırım dalgasına ihtiyaç duyulmaktaydı. Sermayenin getirisinin düşük olduğu dönem, emeğin getirisinin iyi olduğu dönemdi. Kötü yıllarda işçi örgütlenmeleri zayıflıyordu (Heaton, 1985: s. 266-278).

Piyasada değişim amacıyla üretimin hâkim olduğu kapitalist toplumlar tam anlamıyla tüketim toplumları haline gelmiştir, insanların nesneyi, metayı dönüştürmesi ve bu dönüştürme faaliyetinin artması, giderek nesnelere hâkim olduğu bir topluma neden olmuştur. Pazarın egemenliği nesnelere kendi başına sunulması, ihtiyaçların çeşitlendirilmesi, üretimin yeniden pompalanması, tüketimin sürekli kamçılanması kapitalizmin üretim, bölüşüm ve tüketim döngüsü oluşturmasına yol açmıştır (Ercan, 1998: s. 122-133). Kapitalizm sürekli olarak kendisini yeniden üretmekle toplumsal çelişki ve çatışmaları kendisinin güçlenebilmesi yönünde bir insiyatife dönüştürebilme kapasitesine sahip olabilmektedir. Amerikan kapitalizminde Wright Mills'in işaret ettiği gibi yönetici seçkinler süreç içerisinde servet sahiplerine katılmakta ve üst kapitalist sınıfın hayat çizgisinde bir kesinti oluşmamaktadır (Mills, 1974: s. 202-203).

Kapitalist gelişim modeli, siyasal merkezle toplumsal

yapı arasındaki maddî altyapıyla manevî kültürel unsurları eş anlî olarak mobilize edebilmektedir. Bu mobilizasyonda ulus-devletin kabiliyet ve kapasitesi önemli rol oynar. Ulus-devletin yetenek ve yeterliliği ile o ülkenin burjuvazisinin güç, imkân ve kapasitesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu az gelişmişlik olgusunu anlamakta yardımcı olur. Sanayi devrimini tamamlamamış ülkelerdeki az gelişmiş toplumsal yapılar kendilerine doğal olarak daha farklı referans ve aidiyet çerçeveleri ararlar. Bu o ülkelerdeki ideolojik düşünüş ve tutumların da esin kaynağını oluşturabilir. Reel üretimin az olduğu, maddî kaynakların seferber edilemediği, manevî kültürel kaynakların toplumsal bir kalkınmaya dönüştürülemediği bu ülkelerde ideolojiler sağdan sola ya da soldan sağa geniş okuma alanları sağlayarak tartışmanın zeminini kaydırmaya yol açar. Bu, şu anda başta üçüncü dünya olmak üzere dünyanın birçok yerinde yaşanan trajedinin ta kendisidir.

XVIII. Yüzyılın sonlarına kadar ekonomik hayat büyük ölçüde küçük el sanatları, tarım ve ticarete dayanmaktaydı. Üretimin esas kaynağı olan toprak da, siyasi güç de aristokrasinin elindeydi. Yeni buluşların üretime uygulanması ve en mühimi olan buhar gücüyle çalışan makinenin keşfedilmesi makineleşmiş bir endüstriyi doğurdu. Ve bu da Avrupa'da sermaye birikimini arttırdı. XVIII. Yüzyıldan başlayıp XIX. Yüzyılın ortalarına kadar süren Endüstri Devrimi'nin ilk aşaması demir ve kömürün asıl enerji kaynağı ve hammaddeyi oluşturduğu makineleşme çağı olarak nitelendirilebilir. Avrupa tarım işçilerinin oluşturduğu bir toplumsal yapıdan, fabrikalarda eşya üreten nüfusa doğru bir değişim sürecine girdi. Fabrikaların temel enerji kaynağı olan kömür, ekonominin her sahasında asıl güç kaynağı oldu. İngiltere'nin zen-

gin kömür kaynaklarını bulması öteki devletler nezdinde bir üstünlüğe sebebiyet verdi. XIX. Yüzyılın ortalarında İngiltere yılda yarım milyon ton kömürle tüm dünya ülkelerinin beş katı daha fazla üretim yapıyordu. Endüstri Devrimi'nin birinci aşamasında buhar, demir ve kömürün bir araya getirilmesi 'demiryolu çağı'nı açtı. Kömür yalnızca demiryollarında hareket eden trenleri işletmekle kalmadı, aynı zamanda demiryolları da kömürü daha önce götürülemeyen birçok yere götürmeye başladı. 1850'de İngiltere 26.000 km uzunluğunda demir yoluna sahipti (Sander, 2009: s. 208-211).

İngiltere özelindeki bu değişim süreci sancı ve krizleriyle beraber başta Avrupa olmak üzere tüm dünyaya yayılıp genişleyecekti. Bu değişim ve dönüşüm sürecinin bir yeryüzü cenneti idealinden daha çok 20. yüzyılda yaşanan iki büyük savaşta net bir şekilde görüldüğü üzere yeryüzünü çok daha karmaşık ve problemlili hale getirdiği çok açıktır. Şimdilerde daha açık bir şekilde anlaşılıp eleştirilmeye başlanan bu trendin başlangıçta daha özgür ve adil bir dünya tasavvuru iddiasıyla siyasi ve ideolojik olarak ve hatta bir dereceye kadar akademik olarak ta desteklendiği unutulmamalıdır. Modernite bağlamında üretim sistemine getirdiği yeniliklerin psiko-sosyal yapıya ve siyasi düzene yansımaları öngörüldüğü ve iddia edildiği şekilde gerçekleşmedi. Dünyada mevcut verili durumdaki kriz ve meydan okumaların daha iyi anlaşılabilmesi için kapitalizmin gelişiminin tarihsel boyutlarıyla ele alınması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

II. Devrimlerin ve Evrimlerin Anaforundan Geriye Kalan Resim

Neolitik Devrim'den Endüstri Devrimi'ne dek geçen süreç tarım devrimi olarak anılmaktaydı. Endüstri Devrimi

kendi içinde birçok alt evreyi içermekle birlikte bilişim teknolojilerindeki devrimle birlikte yeni bir noktaya erişti. Her devrim süreci kendi içerisinde doğal bir evrimleşmeyi de içermektedir.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde pozitif anlamda ilerleme yönünde kazanımlarla birlikte beşeri problem, gerilim, çatışma yüklü kimi sıkıntılar da ortaya çıkmıştı. Sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçiş süreci de benzer iyimserlik süreçleriyle beraber kimi belirsizlik ve farklılıkları da içermektedir. Bu yeni süreçte sanayi toplumu tartışmalarının yeni teknolojik gelişmelere uyarlanmış biçimde sürdüğü düşünülebilir. Aydınlanma düşüncesinin akılcılık, deneycilik, bireycilik, eşitlik, ilerleme, demokrasi vb. kavramları belli bir evrim geçirerek varlığını sürdürmektedir. Toplumsal üretimle birlikte toplumsal yönetimin nasıl olacağı “işbölümü ve rasyonalizasyon” bağlamında ele alınıp tartışılmaktadır. Enformasyon toplumu tartışmalarında teknolojiyle birlikte “insani değerler” ön planda yer almaktadır (Avcı, 1999: s. 39-52).

İsveç parlamentosunun bir kadın üyesi “*Karl Marks bugün yaşasaydı, Das Kapital’i (Sermaye) değil, Die Information’u (Enformasyon) yazardı*” diyerek çağımızda iletişimin öneme işaret etmiştir (Avcı, 1999: s. 118). Tarım toplumundan sanayi toplumuna ‘sanayi devrimi’ ile geçilmişti. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna da ‘enformasyon devrimi’ ile geçilmektedir. İçinde bulunduğumuz sanayi ötesi çağ ‘küreselleşme’ olgusunu da beraberinde getirmiştir. Çok yönlü ve karmaşık bir süreç olan küreselleşme ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda olanca hızıyla devam etmektedir. Küreselleşme ile birlikte paradoksal olarak yerelleşme de aleniyet kazanmaya başlamıştır (Dursun, 1998: s. 67-72). Küreselleş-

me yerelleşmeye bir yönden tehdit gibi görünürken diğer yandan yerel kültürlerin canlanıp dinamizmini artırmaya, dinsel ve geleneksel değerlerin dönüşümüne de yol açabilmektedir (Dursun, 1998: s. 73).

Genel olarak bakıldığı zaman insanların dünyayı belli bir kalıp içerisinde algılayıp daha sonra bu kalıba ya da modele göre olayları ve gelişmeleri yorumlayacakları bir zihinsel harita üzerinden düşünüp değerlendirdikleri görülmektedir. Bu kalıp, model ve paradigmanın tarihsel, toplumsal farklı kaynakları olabilmektedir, insanlar hangi zihniyet dünyasına eklenmişlerse ona göre tutum ve davranış geliştirebilmektedirler.

Yerel ve küresel bağlamda küreselleşme ve etniklik arasındaki ilişkiyi diyalektik olarak tartışan Hall, Britanya ve İngiliz örneğini verirken 'İngiliz bakışı'nın özelliğine dikkat çekmektedir. İngiliz bakışı kendisini merkeze yerleştirir, Britanya'ya ait sömürgeleşmiş ötekiye kendi marjinallikleri içerisine koyar, yani onları periferide görür. İngiliz bakışı her şeyi görür ama gördüğü şeylere bakanın kendisi olduğunu kavramakta başarısızdır. Sadece sömürgeleşmiş öteki değil herkesi konumlandırması İngiliz kimliğinin en etkili boyutudur, İngilizler Fransızları, sıcakkanlı Akdenizlileri, tutkulu ve yaralı Rus ruhunu bilmektedirler. Kendi kimliklerini olumsuzun dar bakışının zıttı olarak inşa etmektedirler. Bu bağlamda İngilizlik küresel süreçlerin genişlemesinde belirli bir tarihsel döneme işaret etmektedir. Ve bu bakış açısıyla başlıbaşına bir tür etnik aidiyet görünümü sergilemektedir ve diğer tüm etnik unsurların yerini tayin eden bir belirleyici pozisyonundadır. Kendisini tamamen doğal, tabii olarak sunar; yoğun, homojen ve bölünmezdir; İngiliz doğmuştur ve her zaman İngiliz kalacaktır. Kimlikler sabit referans nokta-

ları gibi görünmektedir. Oysaki dünyada her şey dönmekte ve değişmektedir. Yeni birikim, üretim ve tüketim rejimleri küresel ekonomide yeni lider uluslar ortaya çıkardıkça Britanya'nın ön sıradaki konumu da altlara düşmektedir. Bu, finansal yapının ve sermayenin çok uluslu üretimle birlikte farklılaşması ve aynı zamanda uluslararası karşılıklı bağımlılığın artmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı karşılıklı bağımlılık süreci ekolojik alanda da kendini açığa vurmaktadır. (Çernobil hâdisesinin dünyadaki birçok ülkeye vermiş olduğu zarar örneğinde görüldüğü üzere) Thatcherizm (Yeni Muhafazakârlık) İngiliz kimliğini yeniden inşa edebilmek bakımından Falkland macerasına girişmiş; maziyi ortak mit ve semboller üzerinden yeniden yaşamaya çalışmıştır. Bu ideoloji ağzını açar açmaz hemen sorar: "Bizden biri misin?" (Hall, 1998: s. 39-46). Hall'a göre ulus-devlet zayıf duruma düştüğünde daha az inandırıcı ve daha güçsüz bir konuma geldiğinde buna karşılık iki tür tavır ortaya koyar, bir taraftan ulus-devlet üstü bir yapılanmaya doğru giderken diğer tarafta ulus-devlet altı (yerel) yönelimleri de devreye sokar. Yani aynı anda hem küresel hem de yerel olunmaktadır (Hall, 1998: s. 47). Eskiden yüz farklı tarih tek bir tarihe Commonwealth tarihine toplanırken Britanya İmparatorluğu birlik ve beraberlik mitine dayanmaktaydı. Herkes tek bir sisteme bağlıydı ve buna katkıda bulunmak zorundaydı. O zaman sistem bu farklılıkların yok sayılması üzerine kuruluydu. Ancak şimdilerde merkez zayıflamaya başlayınca farklılıklar ortaya çıkmaya ve ayrılmaya başladı. Farklılık ve çeşitlilik güç kazandı. Etnikliğin yeniden keşfi denilebilecek süreçle insanlar kendi evlerinin, ailelerinin ve kendi mahsüllerinin fotoğraflarını çekmeye başladılar, insanlar geçmişi fotoğraflamak için memleketlerine dönmeye

ve içinde buldukları hemen her şeyi kendi yerel zamanlarından bahisle konuşmaya başladılar (Hall, 1998: s. 58-59).

Küreselleşme ekonomik bakış açısıyla değerlendirilecek olursa ekonomik faaliyetlerin dünya ölçeğinde yeni bir entegrasyonuna tekabül etmektedir. Bu kavram aynı zamanda yeni bir zihniyeti de ortaya çıkarmaktadır. Ve birbirine zıt iki değişim trendi, eğilimi eş zamanlı olarak yaşanmaktadır. Toplumların dünya üzerinde ekonomik olarak yeniden entegre olmasıyla birlikte siyasi olarak toplumların parçalanması gibi iki trendden (eğilimden) bahsetmek mümkündür. Bir bakıma ekonomik entegrasyon arttıkça siyasi parçalanmaların da çoğaldığı gözlemlenmektedir. Asıl olan yeni bir üretim paradigması, teknolojik bir paradigmanın ortaya çıkmasıdır (Katırcıoğlu, 1997: s. 15-16). İngiltere ve dünyanın diğer güçleri başta olmak üzere bütün ülkeler kendi öncü oldukları ve başlattıkları süreç ve mekanizmaların bir süre sonra etki alanına girerek bir türbülans yaşamaktadırlar. Siyasi, sosyal ve ekonomik alanların hemen hemen tümünde gözlenebilen bu olgu “bumerang etkisi”yle açıklanabilir.

“Üzerinde Güneş Batmayan Bir İmparatorluk” varsayımından günümüze kalanlar nelerdir? Özellikle İngilizlerin son iki yüzyılda Hindistan alt kıtasından başlayarak genişlettikleri kolonyalizm faaliyetleri başta Ortadoğu olmak üzere tüm İslam ülkelerine doğrudan ve dolaylı etkide bulundu. İngiltere için öncelikli amaç kendi üretim çarklarını rahatça döndürebilecek insan ve enerji kaynaklarına ulaşmaktı. Bu sadece İslam dünyasına yönelik faaliyetlerinde böyle değildi elbette. Amerika ve diğer kıta ve ülkeler yönelik çalışmalarında da ince ve ustalıkla bir diplomasi eşliğinde güçlü bir askeri yapının hüküm sürdüğü ekonomik imtiyazlar alanları oluşturmak diğer güçlü Batılı devletlerde de örneğine rast-

landığı üzere birincil hedefti. Hedef ülkeye dönük olarak gerçekleştirilen oryantalizm yaklaşımı işin suyunun çıkması için düşünülmüş analitik görüş çerçevesi ve kitleler için yatıştırıcı ve ön alıcı bir gevşetme egzersiziydi adeta. Uzun vadeli bütün propaganda faaliyetlerinde görülen yumuşak güç kullanımında ve diplomasi faaliyetinde modern dönemin tartışılmaz öncüsü de İngiltere olmuştur. Devletli ve devletsiz bütün milletlerin ve halkların geniş bir envanterini çıkarmak, lider tipolojisi dahil olmak üzere aydın reflekslerine varıncaya dek ayrıntılı ve özenli bilimsel ve kültürel çalışmalar yapmak bu süreçte merkezi bir rol oynamıştır.

20. Yüzyıl sonrasını bir anlamda post-kolonyalizm sonrası ya da post-İngiltere dönemi olarak görmek olanaklıdır. İngiltere uluslararası politik mirasını ABD'ye devretmiş gibi görünmektedir. Geçmişten önemli dersler çıkaran İngiltere üçüncü yol arayışında olduğu gibi kendisini her bakımdan bir çok alanda yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır. Demokrasiyle birlikte hala sembolik te olsa varolan kraliyetin başta Ortadoğu olmak üzere en doğal müttefikleri monarşi ile yönetilen otoriter ülkeler olmaktadır. Geniş halk kitlelerine din ve gelenek üzerinden hükmeden bu enerji zengini ülkeler özgürlükten çok güvenlik odaklı bir tarzı kendi siyasetlerinin eksen değeri haline getirmişlerdir. İlginç noktalardan birisi ise petrol ve enerji zengini ülkelerde istisnalar hariç tutulacak olursa ordular güçlü değildir ve asker sayısı azdır. Güçlü orduya sahip asker sayısı fazla olan ülkelerde ise enerji zenginliği söz konusu değil gibidir. Ortadoğu petrol ve enerji arzı ve güvenliği hala şu ya da bu şekilde global sistem tarafından sağlanmaktadır. İngiltere'nin bölgedeki biricik ve özel konumu azalan performansı ile birlikte ABD ve diğer müttefiklerle de paylaşılarak devam etmektedir.

Küreselleşen dünyada İslam'ın yeri konusunda çok farklı düzeylerde tartışmalar yapılmaktadır. Bu konuda Asaf Hüseyin ekonomik, siyasal ve kültürel küreselleşme süreçlerinden bahsetmektedir. Ekonomik küreselleşmede IMF ve Dünya Bankası'nın kontrolü eşliğinde kapitalin uluslar arası ölçekte esneklik ve seyyalietinin artması söz konusudur. Siyasal küreselleşmeyle dünyanın siyasal açıdan kontrolü, kültürel küreselleşme bağlamında da dünyaya yeni bir aidiyet, belki dünya vatandaşlığı türünden yeni bir referans bulunmaya çalışılmaktadır. Dünya güvenliği ve küreselleşme sözü Müslümanların İslam'ın evrenselliğini unutmasından kaynaklanan albenili kavramlar olagelmıştır. İslam'ın özelleştirilmiş, modernleştirilmiş, ulusallaştırılmış ve ticarileştirilmiş boyutları kimi Ortadoğu ülkelerinde uygulama sahası bulabilmiştir. İslam'ın kendi kaynaklarına dönerek yeniden tarih içerisindeki doğal gelişimine erişebilmesi için dekonstrüksiyon ve rekonstrüksiyona ihtiyaç bulunmaktadır. Dekonstrüksiyonla Müslümanların baskıcı tiranlıklardan kurtulması ve kendi kaderini tayin hakkını kullanarak tarihi değiştirmesi umulmaktadır. Rekonstrüksiyonla da bir zamanlar sahip olunan enerji, yaratıcılık ve üretkenliğe, kimliğe sahip çıkılarak, yeniden kavuşulması hedeflenmektedir (Hüseyin, 1996: s. 80-90).

İngiltere ve dünya ile beraber İslam ülkeleri de (en başta Türkiye olmak üzere) arayışlarını sürdürmekte ve daha etkili olabilmenin yollarını bulmaya çalışmaktadırlar. Bu arayışın yüz güldürücü sonuçlara ulaşabilmesi için eleştirel aklın bilgi, sevgi ve güven unsurlarıyla birlikte her düzeyde devreye girmesi gerekmektedir. N. Chomsky'nin dediği gibi *"The smart way to keep people passive and obedient is to strictly limit the spectrum of acceptable opinion, but allow very lively*

debate within that spectrum (İnsanları pasif ve itaatkar kılmanın en akıllı yolu, kabul edilebilir fikir yelpazesini çok sıkı sınırlandırıp, bu sınırlandırılmış çerçeve içerisinde de oldukça canlı tartıştırmakla olur)”. Bunun gerçekleşebilmesi için, kapitalizm de bu eleştirinin dışında tutulmamalıdır. Dünya üzerinde artık dikey, hiyerarşik yönlendirmeler dönemlerini tamamlamış ve karşılıklı bağımlılık denen süreç başlamıştır. Artık klasik anlamda büyük güçlerden ve “dominant power”dan bahsetmek mümkün değildir. Ancak kapitalin, sermaye gücünün diğer türev ve uzantılarıyla birlikte hegemonyası azalmış değildir. Bütün bir dünya ile birlikte tüm aktörlerin yeni bir insanlık değerler demeti ve seti oluşturmak için şafak saydıkları bir geçiş sürecindeyiz.

Küresel Güçlerin Kritik Siyasal Rejimleri Terbiyede Yeni Yöntemi: Bir İş Olarak Devrim

Birey, topluluk, toplum ve ülkelerin psikolojik profilleri ve sosyolojik analizleri ihtiyaca göre artık kolaylıkla izlenebilmekte ve belirlenen hedef ve stratejilere göre anında karşılıklar çıkartılıp operasyonlar yapılabilecek imkan ve kapasiteye ulaşabilmektedir. Peki bu hakikaten bir mit ve efsane midir, yoksa sadece bir korkuluk ve kulak çekme işlemi için pompalanan “bak ayağını denk almazsan sonraki adımlarla tiyatronun sonuna doğru gidilebilir” izlenimi oluşturmak üzere yürütülen istikrarsızlaştırma hareketi midir? Yoksa durum daha derin ilişkiler ağının gün yüzüne çıkan basit ve sıradan görünümlü gizli gündemlerinin bir dışa vurumu mudur?

Aslında sorun sizin sosyal ve siyasal kültürünüzün ulusal ve küresel ölçekli derin katmanların müdahale ve uyarılarına, stimuluslarına ne şekilde cevap verdiğiniz hatta daha önemlisi böyle bir kapasitenizin olup olmadığı ile ilgilidir. Bir de iktidara gelme biçiminiz ve iktidara yerleşme ve oturma şekliniz ve orada kalışınınızın garantisi olarak neyi öncelikle ettiğiniz ve neye dayandığınız daha hayati bir rol oynayabilecektir. Başlangıçtaki görece ortak çıkar ve işbirliği kaynaklı zayıf birliktelik ağları örgüt ve organizasyon temelinde yeni sonuç ve tecrübelerle konu olamıyorsa dağılma ve çözülme sürecine girilebilecektir. Sizi güce, iktidara taşıyan kudretin

ipotekli bir partneri kabulü ister istemez rehin alınma durumunu deşifre edecektir. Eğer durum böyle değilse problem daha vahim ve m¼cadele daha sert ve etin geçecek demektir.

Peki herşey plan ve strateji doğrultusunda tereyağından kıl çeker gibi kolayca gerçekleşecek cinsten durum ve gelişmelerle mi sınırlıdır? Direniş unsurları ve güçlerinin başarı şansı ne gibi faktörlere bağlıdır? Muhalefetin yapısı, örgütl¼l¼ę¼, kendi doğal tabanını temsil kabiliyeti ve toplumdaki gayr-ı memnunların hali ve yaşam düzeyleri, geleceğe dön¼k beklenti, endişe ve korku düzeyleri ne vaziyettedir? Özellikle hızlı değişim ve dön¼ş¼mlerle alt üst oluşlar yaşayan gençliğin algısı çok önemli ve belirleyici denebilecek bir pozisyonadadır. Yeni sosyolojik aktörler ve faktörlerin kombinasyonu bambaşka ittifak arayışlarını ve yönelişlerini tetikleyebilir. Bu yüzden yeni sayılabilecek bilgi üretimlerini göz ardı etmeden bu bilgilerin de güdümlene ve şartlandırılmaya dön¼k yeni fikr-i sabiteler, inançlar oluşturmayı amaç edinmiş olabileceği asla ihmal edilmemelidir.

İdeal boşluğu, sosyal kategorik ideal tiplerin anlamsız hale geliş/getiriliş değer, kural, norm ve düzen bağlamında yaşanan kaos ve tatsizlikler yeni kuşakların hayata dair anlam ve referans dünyalarındaki kayıp ve kaymalar en çok dikkat ve özeni hak eden konu başlıklarıdır. Tüm bunlarla başa çıkabilecek siyasi akıl, sağduyu ve deneyim kilit mevkide fonksiyon icra etmektedir. Toplumda karşılığı olan meşrulukla beraber halk ve insan kaynağını iç ve dış dünya kamuoyuna en güzel bir kıvam ve olgunlukta sunabilecek ekonomik, askeri gücünüz, istihbarat/iletişim-medya kapasiteniz, psiko-sosyal dinamikleriniz, demokratik polis kuvvetiniz, diplomatik manevra yeteneğiniz geleceğin

biçimlendirilmesinde etkili olacaktır. Kaos teorilerine karşı oluşturulan kosmos paradigmasının kabulü ve benimsenme yüzdesi gidişatın temel parametresidir. Ancak tüm bunlar sizin siyasal ve sosyal projenizin halk ve Hak katında miadını doldurmuş olması durumunda bir işe yaramayacaktır. Değişim ve dönüşümlerde en esaslı unsur hiç şüphesiz inanç, vicdan ve vizyon bileşkesinde tezahür eden sadakat, aidiyet ve sahiplenme derecesidir. Yani maddi etkenlerden daha etkili psikolojik- manevi donanımınız ve ustalık birikiminizdir. Tüm bunlar özel ve nazik durumlardır ancak özel kişiliklerin ince ayarlı tutum ve reflekslerinin devreye girmesiyle aşılabilir. Tabii eğer çözüm gerçekten gerekli ve isteniyorsa ve de hak ediliyorsa bu mümkün hale gelebilir. Konu insan ve toplum olunca ezbere şablonlardan, klişe açıklamalardan uzak durmak lazımdır. Karşılaşılan örnek olay ve olgu ilk ya da son tecrübe olabilir mantığıyla ama ürkmeden, korkmadan “kelebek etkisi“ ve “belirsizlik ilkesi”ni hesaba katarak çok boyutlu analizle sağlam bir terkip ve formülasyonla meseleyi toparlayıp götürmekte yarar bulunmaktadır.

Bir sosyo-politik sistemin test ve tecrübeye konu edilmesi O'nun strüktürel analizi için biçilmiş kaftandır. Dışarıdan gelebilecek müdahaleler rüzgar etkisine benzer, içeride yangın yoksa sonuç vermez.

Yarıncı Diplomasi

Bilim ile sanat, ideal ile pratik arasında meselelerin barışçı bir yolla ustalıkla bir şekilde çözümü, siyasette kriz ve çatışmaların önce yatıştırılması ardından da diyalog ve işbirliği zemini oluşturularak uyuşma, anlaşma ve mümkünse antlaşma hedefinin gerçekleştirilmesi için adım adım tasarlanarak insanlığın ve toplumların gelişimine katkı sunması olarak öngörülen ‘diplomasi’ en hayati etkinlik ve icraat alanlarının başında gelmektedir. Karakteri itibarıyla çoğu zaman kapalı kapılar arkasında ve masa başı pazarlık süreci ile yapıldığı için hem merak uyandıran hem de soru işaretlerini hep akla getiren çok yönlü bir uluslararası aktivite diplomasi. Güç dengelerini, çıkar çatışmalarını hatırdan uzak tutmaksızın birliktelik ve bütünlük imaj ve realitesiyle aşma becerisine dair bir dizi nefes kesen hikâyeye ve kurgulama süreci aynı zamanda. Gerçek durumun kendisinden daha önemli hale getirilen sunumun ve senaryonun albenisiyle askeri ve ekonomik gücün dominant yapısının müzakerelerle yumuşatılmaya çalışıldığı diplomasi zor bir ortamda, kaygan bir zeminde ve kırılmalı ilişkiler çerçevesinde tıpkı kayak aktivitesinde olduğu gibi yol almaya, ilerlemeye çalışır. Resmi heyetler görüşmeleri sürdürse bile çoğu zaman önceden uzun bir mesai ile hazırlanan ajandalarla sonuca gidilmeye çalışılır.

Diplomasinin savaşlarla beraber ortaya çıkmış olması

tarihteki örneklerin sıklıkla bu yönde tezahür etmesinden kaynaklanır. Savaş ya da barış her ortamda diplomasi reel politika faaliyetlerinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Milletlerin ve halkların inanç, kültür, hayat tarzı ve alışkanlıkları da diplomatik manevra kabiliyetleriyle doğrudan alakalıdır. Karşılıklı algı ve kabul tarzı önemli olduğu için etkileme, elektrikleştirme ve sakinleştirme rollerinin bütünü devreye sokulur. Ülkelerin siyasi ve idari yapısı tarihin akışı içerisinde kendilerine has bir diplomatik tekâmül geçirmiştir. Modern ulus-devlet yapısının ortaya çıkışına dek sürekli ve kurumsal diplomasi faaliyetinden çok, ihtiyaç ve şartlara göre biçimlendirilen 'ad hoc' (geçici) bir faaliyet alanı olarak görülmüştür denilebilir. Ticari, ilmi, kültürel, dini ve askeri faaliyetlerin tabiatı diplomasiyi zorunlu kılarken uzun zaman bu faaliyetlerin açıkça yapılmaması ve tanınmaması diplomasiğin gizemli bir casusluk faaliyeti şeklinde görülmesine yol açmıştır. Bu bağlamda devletlerin örtülü aktivitelerinde beşinci kol faaliyetleri olarak olumsuz bir izlenime kaynaklık etmiştir. Tabii bu daha çok Avrupa ülkelerindeki diplomasiğin seyir rotasıdır. Özellikle Onyıllık, Otuzuncu ve Yüzyıllık savaşları adı verilen ve daha çok dini görünümüne bürünmüş Hristiyanlık içi mücadeleler Avrupa tarihinde her bakımdan çok etkili olmuştur. 1648 Westfalya Barışı'ndan sonra daha da önemli bir konuma yükselen diplomasi tarihsel süreç içerisinde giderek daha vazgeçilmez bir mahiyete bürünmüştür. Rönesans ve Reform hareketlerinden sonra Merkantilizm ve Bilim, Sanat ve Endüstri alanındaki ivmelenmelerle beraber siyasi, sosyal, ekonomik devrimler ve alt üst oluşlar yaşayan dünyada 1789 Fransız İhtilali ve takip eden hadiseler başta olmak üzere diğer tüm gelişmeler diplomasiyi kaçınılmaz kılmıştır. 1815 Viyana Kongresi'nde ortaya çıkan 'Avrupa

Uyumu' bunun tipik göstergesidir.

Doğu'da ve özellikle Osmanlı Devleti'nde durum Batı'dakinden farklıdır. Daha geleneksel bir yaşam biçimi ve özellikle 16. Yüzyılın sonlarına dek mutlak üstünlüğün getirdiği tatmin diplomasiyi daha çok başta Venedik, Ceneviz gibi şehir devletlerine, diğer Avrupa prensliklerine ve elbette Papa'lığa mahsus bir faaliyet gibi düşündürmüştür. Ayrıca güven duygusunun tam olarak olmayışı ve diplomasi'nin temsilcisi konumundaki kimselerin kişilik yapılarına dair ön kabuller de mesafeli duruşta etkili olmuştur. Bir de kendi kendine yeten 'ufukların efendisi bir devlet' olmanın getirdiği ihtişama dini inançların yorumlanma biçimindeki etkiler de eklenince 1790'lara gelinceye dek elçilikler açma ihtiyacı mecburiyet seviyesinde hissedilmemiştir.

Çalkantılı 19. asır ve kapitalizmin ulus-devletlerde oluşturduğu sömürgeler yoluyla maliyetleri azaltma yönündeki baskı ve gerilimlerin ortaya çıkardığı 1. ve 2. Dünya Savaşları, diplomasi'nin de topyekün değişimine yol açmıştır. Dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş kayıp ve yıkımlar, kitlesel ölçekli ölüm ve yok oluşlar Batı Medeniyetinin 'Yeryüzü Cenneti' iddiası yerine yeryüzü cehennemini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte önce 'Milletler Cemiyeti', ardından 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler'in kuruluş aşamalarında diplomasi çok önemli rol oynamıştır ve iyice gelişmiştir. Ancak bir ülkenin diplomasisi o ülkenin ekonomik ve askeri gücünden ayrı düşünülmeceği için ülkelerin yeni dünya düzenindeki etkileri doğal olarak güçleriyle orantılı oldu. Hatta çoğu zaman siyaset zaafılarıyla ve büyük güçlerin bencillikleri ve çıkarlarını öncelemelerinden dolayı orantısız bir temsil yaşandı. 2. Dünya Savaşı sonrasındaki 'nükleer dehşet dengesi' ve iki kutuplu dünya ve 'süper güç-

lerin' kendi aralarındaki gerilimli dansları da dünyanın geri kalan ülkelerinin bu büyük tiyatroyu şaşkınlıkla seyretmeyle yetinmesine yol açtı. Modernite, demokrasi, kapitalizm ve sosyalizm ülkelerin kendi güç eksenlerini tahkim etmede bir araç olarak kullanıldı. Havuç ve sopa taktikleriyle (Barış ve huzur, ya da savaş ve çatışmanın devreye sokulmasıyla) küçük ülkeler akort edilirken, ekonomik ve sosyal kalkınma gibi programlarla ülkelerin kamuoylarındaki ateş düşürülmeye çalışılıyordu. Bu dönemlerde ıstırabın hafifletilebilmesi için diplomatik kanallar açık tutuluyor ancak netice değişmiyordu. Soğuk Savaş kendini ve dünyayı türlü uluslararası ekonomik, askeri ve sosyal kurumlarla rehabilite eder gibi görünüyordu.

Soğuk Savaşın sembol kişiliklerinden H. Kissinger yazmış olduğu 'diplomasi' kitabında bu dönemdeki Amerika'nın Sovyetlere karşı kazanmış olduğu zaferi uzun uzun açıklarken ihtiyatlı bir iyimserlik içerisindedir. Bu başarı tek bir yönetimin başarısı değildir. Şahsiyetler ve fırsatlar rastlantı sonucu birbirine yakınlaşmışlar ve Amerikan ideolojisine kazandırılan diplomatik esneklikle sonuç alınabilmiştir. Ona göre soğuk savaş sonrası dünyada artık herşeye egemen bir ideoloji yoktur ve tek bir jeo-stratejik çatışma da söz konusu değildir. Yani artık çatışma eksenleri çoğalmıştır. Ve Amerika kendi ulusal çıkarının tanımını yapmalıdır. Uluslararası sistemler, tehdit altında yaşarlar. Her dünya düzeni devamlı olmak ümidini, sonsuzluk arzusunu taşır. Her yüzyıla beraber kurulan uluslararası sistemin ömrü giderek azalmaktadır. Wilson idealizmi (başta self-determinasyon hakkı olmak üzere) Amerikan dış politikasına ne ölçüde rehber olabilir? Amerika'nın konumu 'primus inter pares' (eşitler arasında birinci) konumuna evrilebilir. Kissinger'ın

şu tesbiti de ilginçtir: “Amerikan dış politikasının moral ve stratejik elemanları arasındaki hassas denge soyut olarak belirlenemez. Fakat akıl, bu ikisi arasında bir denge kurulmasını gerektirir... Hiçbir ülke bütün tercihlerini dünyanın geri kalan insanlarına kabul ettirme kapasitesine sahip değildir; öncelikler oluşturulmalıdır...”.

1815 Viyana kongresi sonucu oluşturulan uluslararası sistem nisbeten en uzun barış sürecini gerçekleştirirken aynı zamanda dış politikayı beraberinde geliştirmişti. 2. Dünya Savaşı sonucunda iyice güçlenen ‘Uluslararası İlişkiler’ yaklaşımı başta A.B.D.’deki kuram, kavram, yöntem ve uygulamalardan güç kazanarak iyice serpilip palazlandı. Günümüzde ‘diplomasi’ kurumu ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik parametreler bakımından yani varlık, bilgi ve değer unsurları açısından kendisini her açıdan yeniden inşa ve ihya etmek durumundadır, pozisyonundadır. Ekonomi öncelikli, askeri yönelimli reel politik tercihlerin arabulucusu bir diplomasi-nin kendisini meşrulaştırabilmesi imkan ve kapasitesi eskiye nispetle çok azalmıştır. Hem global ve hem de yerel ölçekte ihtiyaç duyulan diplomatik vizyonun odak noktası insan ve insani-etik değerler olmak zorundadır. Bunun için “küresel (global) asabiye modeli”nin anlaşılması yeni bir umut ışığı olacaktır. Yeni Diplomasi çalışmalarının başarısı kadim dünyadan global dünyaya bir entellektüel ve insani ve vicdani köprü kuracak misyonla mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİYASİ KÜLTÜRÜN ÖZGÜN RENKLERİ

Milliyetçilik Meselesine ‘İlmî ve Dinî Pencereden’ Köklü Bir Bakış: Bediüzzaman Saîd-i Nursî -1-

Osmanlı'nın son devrinden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve çok partili hayata geçişin ilk evresine dek görüş, düşünce, fikir ve aksiyonuyla kamuoyunun biçimlenmesinde çok ciddi etki ve sonuçlara yol açmış bir İslam âlimi olan Said-i Nursi (Bediüzzaman) milliyetçilik hadisesine müsbet ve menfi milliyetçilik bağlamında bakmıştır. Müsbet milliyetçilik kapsamında Arap, Türk, Kürt, Arnavut, Çerkez ve Lazların hepsinin Müslüman olması cihetiyle İslamiyetin onları milliyetlerine dokunmadan tek bir millet haline getirmeye muvaffak olduğunu vurgulamıştır. Menfi milliyetçiliğe örnek olarak Emevilerin İslam Dünyasını parçalamasını vermiştir. Unsurların kaynaşmasıyla beraber bir milletin dili ile olan münasebetini de tabii görmüş, ve asl olanın Hakka hizmet olduğunu ifade etmiştir. İrkçılığın zararlarına değinmiş, gerçek Türk ve Türkçülüğün İslam'ın içinde eriyen Türklük olduğunu ifade etmiştir. Türklerin her yerde Müslüman olduğunu, İslam'dan çıkanların Türklükten de uzaklaştığını belirtmiştir. Bitlisli olması dolayısıyla bölge insanlarına da yakın alâka göstermiş, Türk-Kürt kardeşliğinin tesisi ve güçlendirilmesi için çaba harcamıştır. Müslüman Türklerin İslamiyet'e yaptıkları hizmeti her zaman her yerde vurgulamıştır (Mürsel, 1995: s. 231-249). Hakiki İslam kardeşliğinin

den uzaklaşılması durumunda büyük bir fitne, fesat ve anarşinin çıkacağına işaret etmiştir.

Müsbet ve menfi milliyetçilik konusunda Said-i Nursi şöyle demektedir: “Unsurîyetin intibahı (uyanması) ya müsbettir ki, şefkat-ı cinsiyeye ile istinase (kaynaşmaya) gelir ki, tearüfle (tanışma) teavüne (yardımlaşmaya) sebeptir. Veya menfidir ki hırs-ı ırki ile intibaha gelir ki, tekanürle (karşılıklı birbirini yok sayma) teanüdün (inatlaşma) sebebidir, İslamiyet bunu reddeder” (Nursi, 1977: s. 13). Yine “Hutbe-i Şamiye” adlı eserinde “Bir adamın kıymeti himmeti nisbetindedir. Kimin himmeti milleti ise o kimse tek başına bir millettir” (Nursi, 1960: s. 51). Metin Karabaşoğlu, Bediüzzaman’ın müsbet olarak değerlendirdiği şeyin herhangi bir ulusa ait belirli bir milliyetçilik anlayışı olmadığını ve bu bağlamda asıl vurgulanan şeyin “kudsi İslamiyet milliyeti” olduğunu öne sürmektedir. O, samimi duygularla milleti sevmenin ahlaki gelişime sebep olacağını vurgulamakla birlikte müsbet milliyet tasnifini yaparken eserlerinin hiçbir yerinde müsbet milliyetçilikten bahsetmemektedir. Yine Karabaşoğlu’na göre Said-i Nursi’nin mahkemelerde kullanmış olduğu üsluba bakarak yahut hükümet yöneticileriyle temaslarında kullandığı söylemden yola çıkarak Risale-i Nur’ların telifini Türklük, devletin bekası veya asayişin temini gibi sebeplerle açıklamak ve yorumlamak belli bir anlama problemini ortaya çıkarmaktadır. Bu ifadelerin konjonktürel olarak herkese anlayacağı dilden konuşma çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Karabaşoğlu, 1995: s. 3-7).

31 Mart Olayı’nda tahrik edilmek istenilen İstanbul’da yaşayan Kürtleri şu sözleriyle uyarmış ve aydınlatmıştır: “İstanbul’da yirmi bine yakın hemşehrilerimi, bazı particiler onları iğfal ile (aldatarak) Kürdistan’ı lekedar etmelerinden

korktum. Ve hamalların umum yerlerini ve kahvelerini gezdim. Geçen sene anlayacakları suretle onlara telkin ettim. Şu mealde: “istibdat, zulüm ve tahakkümdür. Meşrutiyet, adalet ve şeriattir. Padişah, Peygamberimizin emrine itaat etse ve yoluna gitse halifedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa, Peygambere tabi olmayıp zulüm edenler, padişah da olsalar haydutturular. Bizim düşmanımız cehalet, zaruret, ihtilaftır. Bu üç düşmana karşı sanat, marifet, ittifak silahıyla cihad edeceğiz. Ve bizi bir cihette teyakkuza (uyanıklığa) ve terakkiye sevkeden hakiki kardaşlarımız Türklerle ve komşularımızla dost olup el ele vereceğiz. Zira husumette fenalık var, husumete vaktimiz yoktur. Hükümetin işine karışmayacağız. Zira, hikmet-i hükümeti bilmiyoruz” (Nursi, 1978: s. 14). 31 Mart Olayı’yla ilgili kendisine yöneltilen “Hangi Kürt aşiretine mensupsun?” şeklindeki bir soruya: ‘Ben Osmanlıyım; benim Kürtlüğüm, doğduğum ve büyüdüğüm yerin halkına verilen isim dolayısıyladır.’ dediği öne sürülmektedir. (Kutay, 1978: s.42).

Bu sözlerinden de Said-i Nursi’nin daima yapıcı, ıslah edici bir tavır içerisinde kendi kimliğini ve kişiliğini inkar etmeksizin ortak iyinin, ortak aklın ve ortak vicdanın temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla ilişkili olarak Şerif Mardin de Said-i Nursi ile ilgili yazmış olduğu eserinde “... Modern Türkiye’deki karşıtlarının bir Kürt milliyetçisi olduğu yolunda kendisine yönelttikleri suçlamaları haklı gösterecek hiçbir şey yoktur.” demektedir (Mardin, 1993: s. 141).

Milliyetçilik Meselesine ‘İlmî ve Dinî Pencereden’ Köklü Bir Bakış: Bediüzzaman Saîd-i Nursî -2-

Mesnevi-i Nuriye’de Said Nursi’nin ilk mecliste yapmış olduğu konuşma genel hatlarıyla verilmektedir: “Bu Müslüman milletin cemaatleri, kendisi namazsız da kalsa fasık da olsa, kendilerini idare edenleri dindar görmek isterler. Doğunun genelinde halkın yeni gelen memurlara sordukları ilk soru onların namaz kılıp kılmadıkları ile ilgilidir. Eğer namaz kılıyor ise ona karşı mutlak bir güven hissi duyarlar. Aksi halde pek itibar etmezler. Bir zaman Beytüşşebab aşiretlerinde isyan vardı. Gittim, sordum: ‘Sebep nedir?’, Dediler ki; ‘Kaymakamımız namaz kılmıyordu, içki içiyordu. Öyle dinsizlere nasıl itaat edeceğiz?’ Halbuki bu sözleri söyleyenler de namazsız hatta eşkıya idiler. Peygamberlerin çoğunlukla Doğu’dan, filozofların da Batı’dan çıkmış olması göstermektedir ki, Doğu’yu ayağa kaldıracak din ve kalptir, akıl ve felsefe değil. Doğu’daki insanların sizin hareketinize karşı besledikleri olumlu hisleri iyi değerlendiriniz ve o insanların yapısına uygun politikalar izleyiniz. Yoksa, çabanız ya boşa gider ya da geçici ve yüzeysel kalır. Öte yandan düşmanınız olan Avrupalılar, dine karşı alâkasızlığınızdan bugün de faydalanmaktadırlar. İslam’ın yüceltilmesi ve milletin selameti adına bu alâkasızlıktan vazgeçmelisiniz, ittihatçılar bütün gayretlerine rağmen, din konusundaki ihmallerinden dolayı, milletin nefret ve tenkidini üzerlerine çektiler” (Nursi,

1991: s. 90-91). Haldun Çancı'ya göre, "Said Nursi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da ilk açıldığı günlerde, meclis kürsüsünden bir konuşma yapması için davet edilir ve devleti kuran kadroya hitaben Doğu ve Güneydoğu insanlarına karşı tutumun ne olması gerektiğine dair bir takım "tavsiyeler"de bulunur. Bu "tavsiyeler" aynı zamanda Türk ve Kürt halklarının hangi "ortak nokta"da buluşmaları gerektiğinin de Nursi'ye göre izahı anlamına gelmektedir" (Çancı, 1998: s. 254). Said-i Nursi'ye göre Kürt ve Türk kesimleri için sorunların çözümünde, "ortak noktanın ve önemli açılımın" odak noktasını din teşkil edecektir (Çancı, 1998: s. 257).

Said-i Nursi ve takipçilerinin hemen her zaman vurguladıkları müsbet hareket yaklaşımı da önemlidir. Bu konuda Nursi: "Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir. Menfi hareket değildir. Rıza-yı İlahi'ye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır, vazife-i İlahiyeye karışmamaktır. Bizler asayiş muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz" der (Nursi, 1990: s. 241) ve ekler: "Bütün hayatımda bütün kuvvetimle asayiş muhafazaya çalıştım. Bu kuvvet dahile değil, ancak harici tecavüze karşı istimal edilebilir. Vazifemiz, dahildeki asayiş bütün kuvvetimizle yardım etmektir. Cihad-ı maneviyenin en büyük şartı da; vazife-i İlahiyeye karışmamaktır ki bizim vazifemiz hizmettir, netice Cenab-ı Hakka aittir; biz vazifemizi yapmakla mecbur ve mükellefiz." (Nursi, 1990: s. 242).

Said-i Nursi hayatı süresince ve vefatından sonra da Türkiye kamuoyunu çok ciddi ve derinden etkilemiş bir düşünce ve aksiyon adamıdır. Onun talebelerinden Abdulkadir Badıllı 'Bediüzzaman Said-i Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayatı' adlı eserinde ondan alıntıyla "Şahsın üslub-u beyanı, şahsın timsal-i şahsiyetidir. Ben ise gördüğünüz ve işittiğiniz gibi, halli müşkil bir muammayım.." derken Said-i Nursi'nin hay-

ranlık uyandıran sıradışı, özgün bir kişiliğe ve sade, iffetli, pürüzsüz, masum bir hayata sahip olduğunu belirtmektedir (Badıllı, 1990:s. 11-19).

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde çok etkili bir dergi olan Sebil-ür-Reşad'ın unutulmaz ismi Eşref Edip Said-i Nursi ile ilgili "... Maksud ma'lum!... Ona siyasi bir isnadda bulunarak efkar-ı umumiye nazarında onu lekelemek... Evet Merhum, Türkün, can, vatan ve din kardeşi olan Kürd soyundandır. Büyük mücahid Salahaddin-i Eyyübi'nin soyuna mensubdur..." ifadeleriyle onun Kürtçülükle suçlanmasına cevap vermektedir (aktaran Badıllı, 1990: s. 40). Nitekim küçük kardeşi Molla Abdülmecid Efendi de "ilmen ve dinen Türk milletinin yüksekliğini dünyaya ilan eden Said bir Kürttür" diyerek yukarıdaki görüşe destek olmaktadır (aktaran Badıllı, 1990: s. 41). Badıllı birçok kaynak, kişi ve belge araştırmasından yola çıkarak Said-i Nursi'nin kendini Türk milletinin de dışında görmeyen Seyyid asıllı (Peygamber soyuna dayanan) Kürt bir alim olduğunu ifade etmektedir ve zaten Said-i Nursi'ye göre de "Risale-i Nur talebeleri bir cihette Al-i Beytten sayılabilir" (Badıllı, 1990: s. 35-43). Said-i Nursi'nin bugünkü takipçileri arasında yer alan Mehmet Kırkinci'ye göre o akılla kalbi, imanla mantığı aynı anda harekete geçirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda İslam âlimleri arasında da kendisine has bir konuma sahiptir (Kırkinci, 1993: s. 67).

Günümüz toplumsal şartları etnik kökeni gereğinden fazla öne çıkaran bir aşırı milliyetçilik vurgusuna sahip gibi görünmektedir. Ancak tarihte ve muhtemelen gelecekte millet oluş ve birlikte oluşun etnik kökenden çok daha öte ortak irade, inanç ve akıl temeline dayanacağını söylemek mümkündür. Bu noktada da Bediüzzaman Said-i Nursi karizmatik kişiliğiyle ve eserleriyle Türk, Kürt ve Arap kardeş-

liğinin hamurunu yoğurmuştur. Belki de bunları birbirinden ayırmanın abesle iştigal olduğunu kendi hayatıyla hatırlatmaktadır.

Sağımız ve Solumuz Bizim İki Yanımız: Üstad Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet -1

Türkiye’de milliyetçilik-İslamcılık tartışmalarında 1940’lı yıllardan itibaren en çok ses getiren ve kamuoyuna mal olmuş karizmatik düşünürlerden biri hiç şüphesiz Necip Fazıl Kısakürek’tir. Kısakürek Türkçe’ye hakimiyeti, batı dünyasına vukufiyeti, tarih ve felsefe bilgisi ve özellikle de İslam tasavvufu konusundaki yaklaşımlarıyla her zaman vitrinde olmuş bir isimdir. Onun ‘Büyük Doğu’ ideali ve davası olarak ortaya koymaya çalıştığı yaklaşımları ilginçtir. Ona göre problemlerin kaynağında ‘öz kök’ alâkasızlığı vardır ve hakikat eğer hakikatse mutlaka her yeri kaplayacaktır. Doğu-batı ayırımı ilk defa Yunanlı Heredot tarafından kullanılmıştır. Heredot’a göre insanlık sadece Yunanlıydı ve kendisini yıkmaya gelen herkes ve her şey barbardı. Necip Fazıl’a göre Doğu’ya aslî renk ve hakîkatini getirmiş olan büyük tecel-
linin baş hissedarları bütünlükleriyle Arap, Fars, Türk ve parçalarıyla Hint ve Çin’dir. Doğu’nun Batı’ya karşı en üstün temsil devleti Osmanlı İmparatorluğu’dur (Kısakürek, 1986: s. 13-44).

Necip Fazıl’a göre Doğu’nun buhranının ana sebebi tefekkür kıtlığıdır. Bir zamanlar Osmanlı önderliğinde şahlanan ve Batı içlerine kadar ilerleyen Doğu yine onun zaafiyeti nedeniyle gerilemiş ve çökmüştür. Çözüm yine Türkiye’den ve Türklerden gelecektir. Doğu’nun buhranı Fars ve Bizans gelenekleriyle İslam’ın, dinin bulandırılmasından kaynak-

lanmıştır. Batı dünyasının 15. ve 16. Yüzyıllarda eriştiği aklın imkanlarını kullanma ayrıcalığına, İslam dünyası 9. asırdan itibaren erişmesine rağmen ve bunun en olgun ahengini Osmanlı Devleti'nde bulmasına rağmen gerçek bir kazanım ve sistemleştirme boyutuna eriştirememiştir. Doğu'nun ruhu maddesini bulamayınca Batı'nın erdiği madde kuvveti süreç içerisinde onu yıkmıştır (Kısakürek, 1986: s. 45-69). Bir başka eserde yeniden çözümün yakalanabilmesi için garplıya ait Rönesans hamlesindeki sır ve hikmetin çözülmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Kısakürek, 1985: s. 256).

Kısakürek'e göre tarihsel süreç içerisinde ekonomik anlamda büyük sermayenin ya da emperyalizmin tuzağına düşmekten doğan bağımlılık biçimleri söz konusu olmuştur. Bütün medeniyet unsur ve araçlarını Batılılar üretecekler, Doğulular ise sadece ahmak tüketici sıfatıyla bunları kullanacak, tarlalarını Batılı hesabına ekip biçecek, hammaddelelerini onun emrine verecektir (Kısakürek, 1986: s. 73-74).

Rönesans'tan bu yana madde üzerindeki hakimiyetini sağlamlaştıran Batı dünyası da manevî bir düzenden ahlak ve inanç esaslarından mahrumdur. Nazizim, Komünizm, Faşizm, Liberalizm tecrübeleri Batı'nın sorunlarına çözüm getirememiş; Rusya'nın nazarî maddeciliği yerini A.B.D.'nin amelî maddeciliğine bırakmış fakat netice değişmemiştir (Kısakürek, 1986: s. 34-54). Necip Fazıl çizgisiyle vatan şairi Mehmet Akif Ersoy'un çizgisi belli noktalarda örtüşmektedir. Nitekim Mehmet Akif Ersoy "*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı*" beyitiyle İslamî duruşunu ortaya koymaktadır (Doğan, 1989: s. 23-24). Necip Fazıl da "*Biz kainat görüşünün müsbet bilgiler görüşünün İslam'da bulunduğu inanıyoruz*" demektedir (Kısakürek, 1986: s. 96). Türkiye'de belki de romantik milliyetçiliğin en esaslı aktörlerinden biri hiç şüphesiz

Necip Fazıl Kısakürek olmuştur. Necip Fazıl'ın şu ifadesi Türkiye'deki milliyetçiliğin esin kaynaklarını göstermesi bakımından çarpıcıdır: *“Müslüman-Türk! Seni, göğü toprağa ve cevheri elmaslık kömüre bağlayan bu sıfatın nuru içinde, aşkla selamlarım! Şu anda hava, madde gözüyle burada açık ve her yerde kapalı olabilir. Ama mutlaka bilinmelidir ki, Müslüman-Türk, bugün kendi devlet çerçevesi içinde, üzerinden güneş geçmeyen tek ülkeyi belirtiyor!”* (Kısakürek, 2009: s.106).

Necip Fazıl 1970'li yıllarda milliyetçi-sağ çevrelerde etkili olan ülkücü-akıncı gerilimine kendince bir çözüm de sunmakta, daha çok akıncıların yer aldığı Millî Türk Talebe Birliği'ni beyin ve kalp merkezi, Ülkücüler Topluluğu'nu da enerji ve hamle potansiyeli olarak değerlendirmektedir. Bu iki güç millî dava için bir araya getirilmelidir. Ona göre ülkücü-akıncı çatışması gereksiz ve yersizdir (Kısakürek, 2009: s. 48-56).

Türkiye'de milliyetçilik/vatanseverlik hemen her çevrede az ya da çok dinî boyut, renk ve unsurlara yaslanarak ortaya çıkmaktadır. Bu da doğal bir durumdur. Türkiye'nin toplumsal yapısı -belki çok derin bir ontolojik güvenlik ihtiyacıyla- İslam'dan ayrı düşünülemez varsayımı, toplumun büyük bir kesiminin bilinçaltı dokusunu oluşturmaktadır.

Lise 2. Sınıf'ta okurken, yanlış hatırlamıyorsam Mayıs ayı idi, Üstad Necip Fazıl'ı Ebediyete uğurladığımız vakit. O'nun Kabrini daha sonra Eyüp'te ziyaret ettiğimizde ve hemen yanbaşındaki Kaşgari dergahına gittiğimizde pırıl pırıl rengârenk duygu atmosferi içindeydik. Hele bir de Ankara-Bağlum'da, O'nun *“otuz üç yıl saatim işlemiş ben durmuşum/gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum”* ve *“Bana bir kerecik yakan gözlerle baktınız/ruhuma en büyük temel çivisini çaktınız”* diye nitelediği Seyyid Abdülhakim

Arvasi (rh.a) hazretlerini ziyaret ettiğimizdeki manevi tablo göz'den gönül'e akan sonsuz hayat ırmağının ve le inen nur'un ruh ve mn köküyle vuslat diyebileceğimiz bir 'atlas sedirinde mavera dede' tezahürü idi. Allah sonsuz rahmetiyle ve nuruyla daimi olarak kuşatsın.

Sağımız ve Solumuz Bizim İki Yanımız: Üstad Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet

-2

Türkiye’de Necip Fazıl ile birlikte kamuoyunda şiiriyle toplumu ve siyaseti en çok etkilemiş düşünür ve şairlerden biri de hiç şüphesiz Nazım Hikmet’tir. Nazım Hikmet’in Osmanlı’nın son döneminden Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna ve çok partili hayata geçiş dönemine dek uzanan inişli çıkışlı, hapisler ve sürgünlerle dolu bir yaşamı vardır. Hikmet’in ‘Memleketimden İnsan Manzaraları’nda Osmanlı’nın son dönemiyle ilgili tesbiti şuydu: *“Taşkıyla ve civarındaki yerler Osmanlı, Arnavut, Rum, Ermeni, Musevi, Bulgar kanlarıyla sulandı... Vatan aşkı ve hürriyet için... Hayretle sordu Asri Yusuf Türk yok muymuş be? Osmanlı diyor ya... ikisi bir mi?”* (Hikmet, 2010: s. 1259). Bu şiirinde Osmanlı ve Türk ifadelerinin kamuoyunda birbirlerinin yerlerine kullanılabildiğini gösteren bir belirti vardır. Yine ‘Kuvayı Milliye’ şiirinde şöyle seslenmekteydi (Hikmet, 2010: s. 545-551):

“Biz ki İstanbul şehriyiz, seferberliği görmüşüz. Kafkas, Galiçya, Çanakkale, Filistin, vagon ticareti, tifüs ve İspanyol nezlesi bir de İttihatçılar... Biz ki İstanbul şehriyiz ki güzeldir, dörtyanımız mavi mavi dağdır, denizdir... Erzurum’un kışı zorludur balam, tandırında tezek yakar Erzurum buz tutar yiğitlerin bıyığı... Erzurum’da ondörtgün sürdü kongre orda

bütün mazlum milletlerden bahsedildi ve emperyalizme karşı dövüşlerinden onların... buna rağmen 'bütün aksamı vatan bir küldür' denildi, kabul olunmaz denildi manda ve himaye... Sivas mandayı kabul etmedi fakat hey gidi deli gönlüm dedi. Akıllı, mutlu, sabırlı deli gönlüm, ya istiklal ya ölüm dedi."

Hikmet, 'Berkley' şiirinde "Madem ki kendi fikrindir yüzen gemi, madem ki kendi fikrindir umman, ne zaman var, ne mekan! Ne senin haricinde bir vücut, ne senden evvel kimse mevcut, ne senden sonra kainat baki, bir sen bir de Allah hakiki" diyordu (Hikmet, 2010: s. 68). Nazım Hikmet yaşadığı dünyanın sorunlarına duyarlı toplumcu bir şairimizdi, yaşadığı, gördü, hissetti ve bunları kağıda döktü.

Hikmet'in 'Orası' şiiri de milliyetçiliklere ilişkin açılım ve zenginlik sağlayacak ölçüde anlamlıdır ve önem taşımaktadır (Hikmet, 2010: s. 1663):

*Sayın halkları bütün ırkların,
Endonezyalı, Almanı, Eskimosu,
Sudanlı, Çinlisi, Türkü, Ermenisi,
Yahudisi, Arabı, Lehlisi, Rusu,
Meksikalı, Norveçlisi, Kırgızı,
Abhazyalı, Hintlisi, Kürdü, Fransız,ı,
Farsı, Liberyalı, İngiliz,ı,
Amerikalı: ak, kara, kırmızı,
Tükenir mi saymakla
ve adını duymadıklarım,
hepinizi, hepinizi,
yerlere kadar eğilerek selamlarım.
Saygıyla, şefkatle, bahtiyar, severim sizi.
Ne birbirinizden üstün
ne birbirinizden aşağı,
gönlümün tahtında yan yana oturursunuz.*

Nazım Hikmet'in, 1990'lı yıllarda ilginç bir şekilde, belki de kaderin bir cilvesi olarak Alparslan Türkeş'in de dillendirdiği, en meşhur şiirlerinden bir tanesi de yine, Kuvayı Milliye'deki şu dizelerdi (Hikmet, 2010: s. 612):

*Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket bizim
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benziyen toprak,
bu cehennem, bu Cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...
Yaşamak, bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim...*

Ekim 2009'da demokratik açılımla ilgili ve diğer birçok konuyla ilgili iç ve dış politik meselelere giren Başbakan Erdoğan Türkiye'nin toplumsal ve kültürel köklerine ilişkin geniş bir mutabakat arayışıyla şöyle demekteydi (Akçura, 2009: s. 321-324):

... Hacı Bektaş'ı, Pir Sultan'ı, Hacı Bayram Veli'yi çıkartmaya kalkarsanız, onları görmezden gelerseniz bu ülke öksüz kalır, yetim kalır, köksüz kalır. Yunus Emre'siz bir Türkiye dilsiz kalır. Mevlana'sız bir Türkiye ruhsuz kalır... Nasıl Mehmet Akif'siz bir Türkiye tahayyül edilemezse, Nazım Hikmet'siz bir Türkiye de eksik sayılır. Seversiniz sevmezsiniz, beğenirsiniz beğenmezsiniz, ama Ahmedî Hani'siz, Bitlisli Said-i Nursî'siz bir Türkiye'nin maneviyatı noksan kalır. Biz, bu ülkenin tüm renkleriyle, bütün çiçekleriyle, bütün kokularıyla,

dağları, taşları, ırmaklarıyla Türkiye'yiz. Biz bu terbiyeyi, bu adabı 'Yaradılanı severiz, Yaradandan ötürü' diyen Yunus'tan aldık. Çanakkale'de düşmanına dahi kahve ikram edebilmeyi başarmış Mehmetçik'ten şehitlerimizden, gazilerimizden aldık. Bu ülkenin hamurunda ötekileştirmek yoktur. Geçmişte yanlışlarımız varsa, bunları bir tarafa koyalım. Bir milatla yeniden yola koyulalım.

Türkçe'nin en güzel İstanbul şiiirlerinden birini yazan Necip Fazıl da yine Türkçe'ye millî, sosyal ve beynelmilel konularda şiiirleriyle muazzam bir zenginlik ve duyarlılık kazandıran Nazım Hikmet de Anadolu toprağının çocuklarıdır. Farklı ideolojiler insanlardaki vatan ve millet sevgisini ortadan kaldırmamaktadır. Dolayısıyla hiç kimsenin vatan ve millet adına kendinden menkul milliyetçilik-ulusalcılık yarışına girme hakkı sözkonusu edilmemelidir. Hele hele vatan ve millet adına nice çamlar devirip kendisinden olmayanları hain damgasıyla damgalamak belki de memleketimizin bir türlü düzelmez, iflah olmaz sosyal hastalıklarının ve hakiki bir toplumsal barış kuramayışımızın temel sebepleridir.

Elbette Nazım Hikmet'in de yurtdışında sürgünde bulunduğu dönemde kimi zaman maksadını aşan kimi zaman gurbet hastalığına verilebilecek bazı aleyhte söylemleri olmuş olabilir. Bu düşünürleri kendi tarihsel ve toplumsal şartları içerisinde değerlendirmek en uygun yaklaşım olsa gerektir. Sınıf çatışmalarını ve kapitalizme ait eleştirileri Nazım'la birlikte okurken tarih, coğrafya, kültür, inanç ve kimliği dair okumaları Necip Fazıl'la birlikte yapmak daha heyecanlı ve derinlikli bir pozisyon sağlayabilecektir. Herkes dilediği şekilde bu düşünürlerden, sanatçılardan yararlanma yollarını kendisi keşfedebilir. Kaldı ki, bu insanları da tartışılmaz ve eleştirilmez bir noktada görmemek onlardan daha güzel

bir şekilde faydalanabilmenin yoludur. Akli ve gönlü yüce her bir insan teki insanlığın kadrü kıymetini yükseltebilir. Burada önemli olan etik insanî boyutun içerisinde kalarak çağları aşan bir duruşa sahip olabilmektir.

D. Ali Taşçı'nın "Allah'ın Bir Kulu Nazım Hikmet" yazısı ilginç anekdotlarla doludur. Nazım Hikmet'in bu yazıda yer verilen şu şiiri dikkat çekicidir:

*Ebede set çeken zulmeti deldim
Aşkı içten duydum, arşa yükseldim
Kalpten temizlendim, huzura geldim
Ben de müridinim işte Mevlânâ*

Taşçı yine yazısında Nazım'ın inanç yönünü ortaya koyan yaşanmış bir olayı aktarır. Nazım, Romanya'da 1957 yılında Kadir Gecesi'nde, Prof. Dr. Mustafa Mehmet adlı bir Türk tarihçisinden kendisini eşi Vera ile birlikte Cami'ye götürmesini ister. Oradaki programı büyük bir dikkat ve huşu ile dinler. Tarihçi Mustafa Mehmet komünist olarak bilinen bu şairimizin durumuna hayret eder ve sanki içinde birşeyler vardı, diye ekler. Yine Nazım'ı 1951 yılında bir motorla Karadenize kaçırın Yazar Refik Erduran, Nazım ezan okunduğunda gözleri dolan adamdı, diyor. Taşçı da Moskova'da çalışan bir vatandaşımızın Nazım'ın mezarının kibleye dönük olduğunu vurguladığını söylemektedir (Taşçı, 2013).

Nazım Hikmet kısmını kendisinin 1920'li yıllarda yazdığı şu dörtlükle tamamlayalım:

*Gel ey imanlı gençlik,
Gel ey beklenen gençlik,
Gel ki senin imanınla azmine
Anadolu'da ümit bağlayanlar var...*

İnsanların hikâyelerini dinlerken, insani bir temelde yaklaşım göstermek, meselelerin çözümüne katkı sağlayacaktır.

Siyasette Diriliş Ekolü Mimarı Bir Mülkiyeli: Üstad Sezai Karakoç

Kamuoyu O'nu daha çok Cumhurbaşkanlığının kendisine takdim ettiği hediye için törene gitmemesiyle tanısı da 1960'lı yıllardan itibaren kültür, sanat ve siyaset çevrelerinde kendisine has 'diriliş' söylemiyle tanınmaya başlayan ve dile, kültüre medeniyet ölçekli bir derinlik ve zenginlik kazandıran özgün düşünürlerimizden birisi hiç şüphesiz Sezai Karakoç'tur. Bizim nesli de etkileyen şiirleri ve bilhassa Ankara'daki öğrenci evlerinin hoş sohbet akşamlarının vazgeçilmezlerinden birisi olan 'Mona Rosa' şiiri o dönemde henüz yayınlanmasa da elden ele dolaşan müsveddeleriyle klasikler arasında yer alan tat ve lezzetiyle gönlümüzde otağ kurmuştu. Doğu'dan Batı'ya doğru akan bir Dicle nehri dense abartı sayılmamalı O'nun için. Kişisel olarak iletişimden uzak duran münzevi derviş tabiatı daha çok kitaplarından yararlanılması sonucunu beraberinde getirdi denilebilir. Sevenleri bu yüzden kendisine uzaktan muhabbetle selam vermeyi daha çok tercih ettiler belki de.

Karakoç'un tarih ve medeniyetimize özgün bakışı ve idealleri onun eserlerinde günyüzüne çıkmaktadır. İç ve dış faktörlerin bileşkesi olarak Osmanlı Türkiyesi'nde çok yönlü bir yıkım, çözülme ve dağılma risk ve belirsizliklerine karşı 19. Yüzyılda ortaya çıkan değişme ve yenilenme eğilimi millî bünyeye uygun bir kültür ve medeniyet aşısı olmaksızın daha çok 'benliğin yitirilmesi' boyutunda olmasa da çok

ciddî travma ve katastrofik gelişmelerle şekillenmeye doğru yüz tutmuştu. Dış tesirler Osmanlı Devleti'nin en mahrem (hassas) alanlarına kadar nüfuz etmeye başlamıştı (Karakoç, 2007: s. 9-10).

Karakoç İslam Dünyası'ndaki uzun duraklama devrinden sonra hilalin yeniden kımıldanmaya başladığını Türk ve İslam Dünyası'nda yeni bir dirilişin ortaya çıktığını söylemektedir (Karakoç, 1980: s. 11-17). Karakoç "*tarihin mimarı iken hammaddesi olduk*" demekte ve her milletin ruhunda gizli bir anayasanın var olduğunu ve yazılı anayasaların millet ruhudaki bu anayasaya yaklaştıkça başarılı, ondan uzaklaştıkça başarısız olduğunu öne sürmektedir. Milletın ruhuna göre anayasaları ya halk değiştirir ya da onlar eninde sonunda değişmeye mahkumdur. İngilizlerin ve Rusların gittikleri ülkelerde dikte ettikleri anayasalar zaman içinde hükümsüz kalmış ve ortadan kalkmışlardır (Karakoç, 1980: s. 462-464).

II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin en zor ve karışık (muhtaralı) devrinde, iç ve dış sayısız sorunlar, tehditler ve tehlikeler anaforunda kendisinden önceki padişah amcası Abdülaziz'in deneyimlerinden de dersler çıkartarak otuzüç yıl süren bir saltanata sahip oldu. Karakoç'a göre, Bismarck zeka ve planına sahip olan Abdülhamid, onun pençesine sahip değildi. Pençeden kasıt 'aydınlar kadrosu'ydu. Gerek bürokrasi gerekse ulema arasında ve yeni yetişen aydınlar çevresinde, eski-yeni kuşak çatışması ve hatta kavgası vardı. Abdülhamid, yaşlı kadroyla devleti yönetirken genç kadroyu oyalayarak vakit kazanmaya ve bu esnada kendisine göre memleketi kurtaracak yeni bir nesil (kendi ideallerine bağımlı) ortaya çıkarmaya çalışıyordu (Karakoç, 2007: s.13-14).

Roma'nın kalıntısı, hakikî kuvvetlerini yitirip hile, entrika, zulüm ve sefahat doktrini halini alan Bizans; yepyeni bir medeniyetin habercisi ve müjdecisi, kafasında doğu ve batı

sentezini yerleştirebilmiş, yeni bir liderle ufkunu yeniden ötelere çevirmeye başlamıştı. Bu lider İstanbul'un Fatih'i II. Mehmed'di. Anadolu'nun tabiat üstü senfonisini dinleyerek derinlerdeki anlam haritasını ortaya çıkarmak bu dönem ve sonrasına ait bir yenilik olmuştu. Milletlerin var olması demek bir mesajı olması demektir. Bir mesajı, bir misyonu ve bir ideali olan milletler ayakta ve hayatta kalabilirdi. Milletler de mesajsız ve umutsuz yaşayamazlardı (Karakoç, 1979: s. 7-11). Karakoç, "*Üç Türkiye vardır*" demektedir: "*Türkiye, Türkiye'miz ve Türkiye'leri.*" Türkiye potansiyeli ve alt yapısıyla derinlere uzanan bir realitedir. Türkiye'miz Türkiye'nin tarih ve sosyolojisinden, kültür, sanat ve biliminden günümüz şartları içinde çıkarılıp ortaya konacak vizyonu, misyonu ve mesajı olan bir Türkiye'dir. Türkiye'leri ise, hakim sistemin oldurmağa çalıştığı yapısı, tabiatı ve kültürü değiştirilmiş bir Türkiye'dir. Gerçek ve doğal Türkiye'ye ulaşmak asıl amaç olmalıdır. Karakoç'un ifadesiyle gerçek bir aydın düşen ilk iş "*bu kül ve iğreti cila Türkiye'sini aşıp, gerçek Türkiye magmasına ve ağır madenler Türkiye'sine ulaşmak ve ikinci iş, nebülöz halindeki, tohum halindeki, çekirdek halindeki Türkiye'den hayalimizdeki en güzel örneğe göre, yüzdeki nur, bakıştaki peklik, elin uzanışındaki soyluluk olan mermerdeki Türkiye'yi biçimlendirmek ve yontmaktır. Modern çağın ortasına, 'Büyük Türkiye Abidesi'ni oturtmaktır*" (Karakoç, 1979: s. 12-14).

Kendisi de Ziya Gökalp gibi Diyarbakırlı olan Sezai Karakoç mülkiyelilik geleneğini 'Diriliş ekolü'yle harmanlayıp zenginleştiren özgün düşünürlerden birisidir. Karakoç'a göre, Amerika ve Rusya'nın arasından Türkiye'nin yeniden başını kaldırabilmesi ve sıyrılabilmesi millet olarak yeniden dirilebilmesi Ortadoğu'yu arkasına alıp doğu ve batı milletleri arasında yeni bir denge kurmasından geçmektedir. Bir

Çin atasözüne yer vererek “Başkasını bilen zekidir, kendini bilen akıllıdır! Başkasını yenen kuvvetlidir, kendini yenen kudretlidir” demekte ve Türkiye’nin ilkin kendi iç savaşını yapmış, bunu başarmış ve içindeki iç zaferden bir dünya kurarak bu zaferi dış dünyaya aktarıp taşıyabilmiş kahramanlara ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca havada ve askıda olan pozisyondan kurtulup ayaklarımızın yere basması bizi yeniden güçlendirecek coğrafya ve kültürle ilişkiden geçmektedir tesbitini yapmaktadır (Karakoç, 1979: s. 15-23). Ve Karakoç tespitlerine şunu da ekler: “Kendi idare şeklimizi kurarken kendi insan yapımıza ve tarih yapımıza bakmamız, kolektif şuurlu yaşamda yaşayan sosyal düzen, kişi hürriyeti ve adalet, inanış ve anlayışımızı aramamız ve bundan bir ‘devlet’ fikri ve sistemi çıkarmamız, onu da dünyadaki diğer siyasî rejimlerle kritik ederek çağdaştırmamız gerekir. Yoksa kopya çekmek tembel talebelerin harcıdır” (Karakoç, 1979: s. 59).

Diriliş esintisi Türkiye’de varlığını hâlâ sürdürmektedir. Belki bugün yepyeni kavramsal çerçeve ve kurumsal yapılanmayla kimlik, aidiyet ve sadakat bağlamında kadim değerlerden kaynaklanan referanslarla kendinde bambaşka bir rönesans devinimi bulan realiteye dönüşmek üzeredir. Değişim ve dönüşümün asıl motor gücü insan teklerinin özgürlük, eşitlik ve refah arayışlarında saklıdır. Özgürlük, eşitlik ve refahı muhayyel olmaktan çıkaracak olan asıl motif adalet ve hakikatin bireysel ve sosyal alandaki yansımalarıdır. Kişisel tercih ve kararlarla biçimlenen sosyal eğilim ve yönelim süreci siyaset kurumunun bilgi ve algı kapasitesiyle kendisine hayat alanı bulabilecektir.

Üstad Sezai Karakoç’un *Gül Muştusu*’ndan – Dua şiirinin burada yer alması çok anlamlı olacaktır:

*Tanrım duam şu ki her şey yeniden toprak olsun
Su toprak olsun*

*İnsan toprak gibi duysun yeri
Ay toprak olsun
Topraktan kaçanı toprak tutsun
Gün toprak olsun
Kabirler saltanatı toprak olsun
Yazı Kitap Ve söz toprak olsun
Ekin ekilmeye mahsus
Yeni tohum atılmaya ait
Yeni insan doğsun için
Toprak olsun
Ah yetiş çocukluğunda çobanlık eden
Yetiş toprağın yeni mayalanmasına
Yetiş mağaranın ışımaya
Yetiş ayı ikiye bölen parmaklarıyla
Yetiş büyük armağancım
Oruç armağancım namaz armağancım
Yetiş uluların imamı
Yetiş toprağın yeni doğuşuna
İnsanın yeniden
Dirilme süzülüşüne
Yetiştir toprak saçan ellerini
Tanrı gücünü görmeyen gözlere
Saçtığın topraklardan yetiştir bize
Ey gökyolcusu
Yolculuğunda meleğin kanadı
Mevsimi geçmiş bir gül yaprağı gibi kuruyan
Yetiş bize kıyamet bildiricisi
Kıyametteki sevinç mustucusu
Yetiş kabaran yeni toprağa
Kur'an tohumunu ekmek için
Gül tohumlarını saç bize
Gül bahçesi olan türbenden*

*Ve komşun Tanrıevi'nden
Ve sevgilin olan ve sevgilisi olduğun
Ve Diriltici olanın
Acımasından bize
Yetiş ayağının tozu olduğumuz peygamber
Yetiş her zaman diri olan varlığınla
Yetiş yak lâmbamızı
Yetiş aydınlat karanlığımızı
Yetiş yeşillendir çöllerimizi
Yetiş dirilt insanımızı
Seni sevenin ismiyle yetiş bize
Yetiştir bize
Günahlarımızı kül edecek ateş harmanını
Verim yağmuru insin ülkemize
Mekke'ye Medine'ye Şam'a
Kudüs'e Bağdat'a İstanbul'a
Semerkand'a Taşkent'e Diyarbekir'e
Yetiş Peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah'ın izniyle
Yetiştir erlerini
Diriliş bayraklarını taşıyan
Şehit gömleklerini peşin giymiş
Ateşten, sudan geçer gibi geçen
Allah önünde her varı yok gören
Dağların üstünde erip
Kentlere şafaklar gibi ağan
Küçük askerlerini
Gül diksinler diye yeni topraklarına
İnsanın ta gönlüne
Yetiştir erenlerini
Allah'ım
Âmin*

Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Millî Görüş Yaklaşımı, D-8 Deneyimi ve Sonrası -1

Necmettin Erbakan'ın 'millî görüş' yaklaşımı da 'asabiyeleler' arasındaki geçişkenliğin nev'i şahsına münhasır bir versiyonu olarak mütalaa edilebilir. Türkiye'de millîlik herkes tarafından kabul edilen bir vakıa, daha nötr bir ifade; milliyetçilikler ise tartışmalara açık, gürültüler koparan siyasal projeleri çağrıştırmaktadır. Bu belki de idealler ve gerçekler arasındaki farkın bir dışı vuruşundan ibarettir. Ancak Türkiye'de milliyetçilik söylemi mutlaka objektif kriter ve standartlara kavuşturulmalı, millet için yapılan sosyal, ekonomik, ilmî hizmetin, katma değer ve verimkârlığın perspektifinde ele alınmalıdır. Türk siyasal yaşamına 1968'de büyük sermaye sahipleri karşısında küçük ve orta ölçekli iş adamlarının temsilcisi olarak Türkiye Odalar Birliği başkanlığına seçilerek gelen Prof. Dr. Necmettin Erbakan hiç şüphesiz yaşamı süresince çok etkili siyasal aktörlerden birisi olmuştur. Modern demokratik hukuki çerçeveyi dikkate alarak yürüttüğü siyasi çalışmalarında dini, İslami referanslar her zaman ön planda olmuştur. 1969 seçimlerine Adalet Partisi tarafından veto edilince tek başına bağımsız olarak girmiş ve Konya'dan milletvekili seçilmiştir. 1970'te de 18 arkadaşıyla birlikte Milli Nizam Partisi'ni kurmuştur (Çakır, 1990: s. 214-215). MNP kuruluş beyannamesinde: "Bugün bundan bin sene önce şahlanıp haçlı ordularını göğsünde söndüren,

beş yüz sene önce gemileri karadan yürüten, dörtyüz sene önce Viyana kapılarını zorlayan, yarım asır önce Çanakkale ve İstiklal Harbimizin şaheserlerini meydana getiren Milli ruh yeniden şahlanıyor, coşuyor ve Milli Nizam Partisi'ni kuruyor... Ey, daima Hak'kı tutmak, iyiyi sağlamak ve kötüyü men etmek yolunda bulunmak üzere seçilmiş mümtaz ve aziz Milletimiz! Asırlardan beri özlediğin ve beklediğin, kendi ruhunun derinliklerinden gelen ve senin bizatihi kendi öz varlığının mana ve madde sahasında yeniden doğuşundan başka bir şey olmayan Milli Nizam Partisinin kuruluşu münasebetiyle sana yaptığımız bu ilk hitabımızı bitirirken Cenabı Hak'tan Milletimize özlediği huzur, saadet, refah ve selamet dolu Milli Nizamı nasip etmesini dileriz.” ifadeleri yer almaktaydı (Sevilgen'den aktaran Çakır, 1990: s. 215-216). 12 Mart 1971 askeri muhtırasından sonra Anayasa Mahkemesi MNP'yi 20 Mayıs 1971'de kapattı. Ardından 11 Ekim 1972'de Milli Selamet Partisi Süleyman Arif Emre başkanlığında kuruldu. Daha sonra Erbakan'ın genel başkanlığa yeniden getirildiği MSP 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde oyların yüzde 11.8'ini alarak 48 milletvekili ile günün şartlarında siyasi zafer olarak nitelendirilen bir başarıyla TBMM'ye girdi. MSP-CHP koalisyonu kuruldu ve MSP'nin bu koalisyonda özellikle “Ağır Sanayi Hamlesi, Önce Ahlak ve Maneviyat” yaklaşımları ön plana çıktı. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı da bu dönemde gerçekleştirildi. MSP, amblemindeki “anahtar parti” konumunu sürdürdü. 1977 erken genel seçimlerinde milletvekili sayısında azalma oldu. 1975'teki ilk milliyetçi cephe koalisyonundan sonra 1977'de kısa süren ikinci MC hükümetinin ömrü de kısa oldu. Bu arada İzmir'den MSP'den milletvekili adayı olan Turgut Özal'ın siyasette yıldızı, seçilememesine rağmen, parlamaya devam ediyordu (Çakır,

1990: s. 216-219). Türkiye'nin iç ve dış siyasi, ekonomik ve sosyal şartları biraz da güdümlü bir şekilde terör ekseninde evrilip çevriliyor ve sonuçta 12 Eylül askeri darbesine giden süreç tamamlanmış oluyordu. 12 Eylül 1980 askeri darbesini gerçekleştiren generaller MSP'nin bu darbeden birkaç gün önce Konya'da gerçekleştirilen "Kudüs Mitingini" irtica iddialarıyla darbenin gerekçelerinden birisi olarak sunuyorlardı. Necmettin Erbakan siyasette kendine has mizah üslubuyla ve akademik kişiliğiyle, çok farklı biçimlerde gerçekleştirilen siyasi devrimlerde katalizör rol oynamış tarihi bir şahsiyettir. O'nun "Türkiye'nin Temel Meseleleri" kitabındaki tespitleri şöyledir: Avrupalıların, hasta adam diye nitelendirdikleri Türkiye, bu yüzyılın sonunda, Fransa, Almanya ve İngiltere'den daha büyük, 80 Milyon nüfuslu bir ülke olacak. Üstelik her alanda yoğun bir kimlik belirleme gayreti var... Gerçekten Avrupa'nın ve Amerika'nın son birkaç yüzyıl içinde dünyada etkisi çok büyük ve derin oldu. Batı ülkeleri Asya ve Afrika'nın yeraltı ve yerüstü kaynaklarını yağmalayarak, tarihte eşi ve benzeri görülmedik bir zenginliğe kavuştular. Batı'nın modern bilim ve teknolojiye dayanan, Asya ve Afrika ülkelerinin kaynaklarıyla beslenen ve büyüyen eşya uygarlığının eğrisi inişe geçti. Batı bir umut ve uygarlık krizi içinde. Buna kimlik krizi de diyebiliriz. Bu yüzden pek çok Batılı düşünür, Avrupa kültürünün geleceğinden endişelenmektedir. O. Spengler, A. Camus, A. Malraux, A. Toynbee ve W. Faulkner bunlardan birkaçı. A. Camus'un da dediği gibi "Avrupa kültürü ya yeni bir uygarlık bulacak, ya da toptan intihar edecektir" (Erbakan, 1991: s. 31-32).

Yasaklı olduğu için 1987'ye kadar doğrudan siyasete katılmayan Erbakan, yasakların kalkmasından sonra Türkiye'nin siyasal denklemindeki vazgeçilmez yerini yeniden almaya

başlıyordu. Önce yerel yönetimlerde ağırlığını hissettirmeye başlayan Refah Partisi 90'lı yıllarda giderek artan bir trendle iktidar alternatifi olduğunu da ortaya koyuyordu. 1993'teki RP'nin 4. Büyük Kongresi'nde Erbakan görüşlerini şu şekilde özetliyordu: “Şayet laiklik, inanç ve din özgürlüğü, herkesin inandığı gibi yaşayabilmesi, hiç kimseye dininden ve inancından dolayı baskı yapılmaması ve devletin bu hususları teminat altına alması şeklinde anlaşılacaksa, Refah Partililer göstermelik değil, samimiyetle herkesin inanç özgürlüğüne, hiçbir kimsenin diğerlerine inancından dolayı baskı yapmaması şartına herkesten daha fazla bağlıdır. Unutulmasın ki atalarımız asırlar boyu bunun en güzel örneğini uygulamışlardır. Sultan Hamit Dâru'l-Aceze'ye hem cami, hem kilise hem de sinagog yaptırmıştır. Refah Partisi laikliğin, taklitçi partilerin eliyle Türkiye'deki tatbikatına karşıdır. Bu sebeple Anayasa'ya, herkesin kendi keyfine ve menfaatine göre anlam verdiği laiklik kelimesi yerine, laikliğin net ve açık bir tarifinin koyulmasını teklif etmektedir. Ve bunun mücadelesini yapmaktadır. Netice olarak gerçek anlamda din ve inanç özgürlüğünü, herkesin inancına göre yaşayabilme hakkını ancak Refah Partisi iktidarı sağlayabilir” (Erbakan'dan aktaran Şen, 1995: s. 59-60).

Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Millî Görüş Yaklaşımı, D-8 Deneyimi ve Sonrası -2

1994'te İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyelerini de kazanan Refah Partisi 1995 yılındaki genel seçimlerde birinci parti oluyor ve uzun süren bir belirsizlik durumundan sonra Prof. Dr. Necmettin Erbakan hükümeti kurmakla görevlendiriliyor ve ardından Başbakanlık koltuğuna oturuyordu.

“Washington-Ankara Hattı” kitabının yazarı Yılmaz Polat RP-DYP koalisyonunda A.B.D.'nin tavrının Çiller'e mesafeli olmakla birlikte RP'nin ve liderinin daha çok İran'la ilişkilerini ve A.B.D.'ye karşı yürüttüğü politikasını mercek altında tuttuğunu vurgulamaktadır. Polat'a göre, Erbakan hükümetinin A.B.D.'yle Washington balayı, İran ziyaretiyle sona eriyordu (Polat, 2000: s. 15-24). İran'la yapılan doğalgaz anlaşması iç ve dış çevrelerin çok farklı tepkilerine yol açacaktı. Ancak Erbakan gerçekleştirmeyi hedeflediği projesinin önemli bir ayağı olarak bu girişiminden vazgeçmeyecekti. Zaten Türkiye'de o dönemde başlatılan 28 Şubat süreci 15 Haziran 1997'de D-8 liderlerinin Topkapı Sarayı'nda çektikleri aile fotoğrafından sonra 17 Haziran'da T.C. Başbakanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın istifasıyla yeni bir aşamaya geçecekti.

D-8'lerin kurulması A.B.D., Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada'dan oluşan G-7'lere alternatif bir ticari ve sınai işbirliği politikasının oluşumu için siyasi istişa-

re ve diyalogun makro planda yeni hedefler belirlenerek politika geliştirme arayışıdır. T.C.'nin 54. Hükümeti Başbakanı N. Erbakan öncülüğünde ortaya konarak fiiliyata geçirilmiştir. D-8'ler grubu Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Endonezya, Malezya, Mısır ve Nijerya'dan oluşmaktadır (Uçar, 2000: s. 287). Erbakan'ın hemen hemen her zaman vurguladığı "Milli Görüş'ün" niteliğine ilişkin en çarpıcı örneklemelerden birisi onun Mart 1989'da yaptığı seçim konuşmasında TRT'de söylediği şu sözlerdir: "Milletimizin tarihi, an'anevi ve bütün değerlerine saygılı olan görüş Milli Görüş'tür. Milli Görüş demek, bizim milletimizin kendi görüşü demektir. Sultan Fatih'in İstanbul'u fethederken kalbindeki inanç ne ise, Milli Görüş odur. Bizim milletimiz bin yıl Milli Görüş ile dünyaya hakim oldu. Bugün de bütün dertlerimizin ilacı Milli Görüş'tedir" (Erbakan'dan aktaran Uçar: 2000: s. 77).

Refah Partisi'nin kapatılmasında, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Necmettin Erbakan'ın 1994 yerel seçimleri öncesinde Bingöl'de yaptığı konuşmayı gerekçe göstermiştir ve Erbakan bir yıl hapis ve 22.000 Lira ağır para cezasına çarptırılmıştır. Hoca'nın ömür boyu siyasi yasaklı olmasını gündeme getiren konuşma şu şekildeydi: "Ülkenin evlatları asırlar boyu mektebe başlarken besmeleyle başladığı halde siz geldiniz, bu besmeleyi kaldırdınız. Ne koydunuz yerine? Türküm, doğruyum, çalışkanım. E... Sen bunu söyleyince öbür taraftan da Kürt kökenli bir Müslüman evladı 'Ya öyle mi? Ben de Kürdüm, daha doğruyum, daha çalışkanım' deme hakkını kazandı" (Erbakan'dan aktaran Çalmuk, 2000: s. 430-431).

Erbakan'ın 2000'li yıllarda siyaseten görece etkinliği azalmasına rağmen O'nun talebelerinin farklı bir siyasi eğilimle Türkiye'de iktidara gelme olgusu iç ve dış siyasi, sosyal,

ekonomik ve kültürel birçok unsurun “bileşke vektörü” neticesinde biçimlenmiştir denilebilir. Erbakan’ın adını net koymasaya dahi asabiyeler arasında bir geçişkenlik ve etkileşime açık politik tutum ve zihniyete sahip olduğu ifade edilebilir. Tarih, coğrafya ve kültürün zenginliklerinin arka-plan olarak siyasallaşma süreçlerine dahil edilmesi hem ideal hem de pratik şartların senkronize edilerek devreye sokulması örneklerine sıklıkla rastlanabilmektedir. Bu yapılırken mevcut paradigmayla kimi zaman uyumlu kimi zaman da ters düşen tablolarla karşılaşmıştır. Özellikle vefatından sonra Türkiye kamuoyundaki pozitif bilinçaltı kabulün duygusal bir kamu vicdanı refleksine dönüşerek onun hemen her çevre tarafından sahiplenilmesi, görünürdeki bütün farklı algılamalara rağmen, bu millet için bir ortak değer ve sembol haline geldiğinin göstergesidir.

1987 yılında Ankara’da öğrencilik yaptığımız esnada Aşağı Ayrancı, Güvenlik Caddesi’ndeki evimiz rahmetli Erbakan Hoca’nın evine de çok yakındı. Evinin giriş katında kendisinin sekreteryaya hizmetini üstlenen İbrahim kardeşimizden bir randevu almıştık. Bir grup Hacettepeli arkadaşla birlikte 1987 genel seçimlerinin hemen akabinde Erbakan Hoca’mızı ziyaret etmiştik. Latif, nüktedan ve medeni tavırlarıyla dikkati çeken Erbakan Hoca’mız, manevi duruşuyla da cezbedici bir hüviyete sahipti. Bizlerle de tek tek tanıştıktan sonra, Diyarbakırlı olduğumuzu öğrenince “Diyarbakırlı olmakla ne kadar iftihar etsen azdır” iltifatında bulunmuştu. O dönem Refah Partisi sadece Diyarbakır 1. ve 2. Bölgelerde seçim barajını aşabilmişti. Eğer %10’luk baraja takılmasaydı Diyarbakır’da 5 milletvekili çıkarmış olacaktı. Bizimle birlikte kendisini ziyarete gelen bir âlim zat ile beraber hem seçim sonuçları, hem de Türkiye ve İslam Dünyası’nın ge-

nel durumuyla ilgili hoş bir diyalogumuz olmuştu. Beraber kendisini ziyarete gittiğimiz arkadaşlar da memnun olmuşlardı. Rahmetli Erbakan Hoca'da Türkiyelilik, Müslümanlık ve ilmi disiplin duyarlılığı zirve noktadaydı. Daha farklı bazı tecrübelerimizle birlikte, vefat haberini aldığımızda Sayın Oğuzhan Asiltürk'ü bizzat arayıp İslam Dünyası yeri doldurulamaz gerçek bir siyasi lideri Rahman'a uğurladı, diyerek taziyelerimizi iletmiştik. Allah rahmet eylesin ve mekanı cennet olsun.

Bir Entellektüel ve Siyasetçi Olarak Mustafa Bülent Ecevit

1970’li yıllardı. Kıbrıs savaşı sırasında (1974) rahmetli babamın görevi dolayısıyla İzmir’in en güzel ilçelerinden birisi olan Ödemiş’te idik. Akşamları lambalara defterlerin mavi kaplarını kaplayarak karartma uyguluyorduk. Kıbrıs’taki askeri darbenin asıl mimarı Makaryos aleyhinde çocukların koro halinde söyledikleri tekerlemeler vardı. Hiç şüphesiz biz çocukların kahramanı ‘Karaoğlan’dı. Arada bir siyah-be-yaz TV’de ve radyoda onun konuşmalarını dinlerdim. Konuşmalarının son kısmındaki ‘şükranlarımı sunarım’ ifadesi hafızamdan hiç silinmedi. Zerafeti ve halka yakın duruşu, üslubu ilgimi çekerdi. Tabii çocukluğumuzda siyasetin tartışılmaz ismi, lâtif espri ve nükteleri ile daima gönlümüzde taht kurmuş Erbakan Hocaydı. Zaten hikmetten olsa gerek o dönemde ikisi de birlikte idi. Biz olayların iç yüzüne vakıf olamasak da Kıbrıs’ı almak için mehmetçiklerimize gece gündüz dua ederdik. Aklımızdan hiç çıkmayan unutulmaz hatıralarımızdan birisi komşularla hep beraber gece yarısı kalkarak izlediğimiz Muhammed Ali Klay’ın boks maçlarıydı. O yumruk atarken biz de yumruk atardık. Sonra 12 Eylül darbesi geldi. Biz yaz tatili olduğu için Kestanepazarı Kur’an Kursu’na giderdik. O günü hiç unutmam Bozyaka Kavaklıpınar Camii’nin orda tanklarla ve uzun namlulu piyade tüfekleri ile bekleyen askerler bize ‘evinize dönün’ dediler. Neden

diye sorunca ‘askeri darbe oldu, sokağa çıkma yasağı ilan edildi.’ dediler. Üzıldük, eve döndük...

12 Eylül sonrası Atatürk milliyetçiliği ve demokratik-sol çizgi arasında din unsurunu da ihmal etmeyen kendisine has bir ‘milliyetçi sentez’ üretip siyasetin ve toplumun gündemine taşıyan hem düşünür kimliği, hem şairliği, hem de siyasetçiliği ile özgün bir isim olan ve de Türkiye’de devletin en üst düzey konumlarına da gelerek görev yapmış olan Mustafa Bülent Ecevit’in siyasi hayatımızda ayrı bir pozisyonu bulunmaktadır. Öncelikle ilk dönemlerde solculukla milliyetçilik arasında bir bağın kurulamayacağı noktasında eleştiriler alan Ecevit, 1990 sonrası gelişmelerle birlikte yeniden popülerliğini ve siyasal meşruiyetini öne çıkartmayı başarmıştır. Ecevit 1980 öncesinde de Halkçılığıyla dikkatleri çekmiş bir liderdi. O Kemalist kadroların ‘Halka rağmen halk için’ yaklaşımını ‘Halk için halkla birlikte’ biçimine dönüştürmüştü. Sosyal adalet, insanca ve hakça bir düzen, demokratik-sol bir projenin parçası haline getirilerek, sağın milliyetçiliğiyle solun yurtseverliği Ecevit’in şahsında halkçı bir modernleşmeye dönüştürülecektir. Ecevit; Atatürkçülük, Türklük ve Türkiyelilik yaklaşımlarıyla ve de özellikle ekonomik milliyetçiliğiyle ön plana çıkmıştır. O, MHP’nin milliyetçilik anlayışına eleştirilerini de ihmal etmemiştir. 28 Şubat’ın gergin atmosferinde kendince bir yeni uzlaşma tavrı geliştirmiştir. Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü paradigmasına katkıda bulunmuştur (Dönmez ve Bico, 2008: s. 448-453). Atatürkçülüğü konusunda hiç kimsenin şüphe etmediği Ecevit vefatından bir süre önce de Vahdettin’in hain olmadığı tezini gündeme getirerek Türkiye kamuoyunda tarihsel uzlaş ve barış ihtiyacına da kendince bir katkıda bulunmuştur.

Türkiye’de siyasetin merkezinde hem iktidarda hem de muhalefette daima ses getirmiş ve kendisine has vizyonu, romantikliğiyle ayrı bir konuma sahip Türkiye Cumhuriyeti’nin eski başbakanlarından Bülent Ecevit siyasetçi kimliğinin ötesinde insanlığa dair duyuş ve düşünüşüyle de temayüz etmiştir. Ecevit ulusal kültür ile evrensel değerler arasında ‘ulusal bir duruşu’ temsil etmektedir. O, ‘Olduk’ şiirinde, Yasin Suresi’nden ‘...O bir şey olsun istedi mi ‘ol’ der olur’ girişinden sonra: “*Yıldızlarla donandı gökyüzü, Sen oldun, ben oldum, biz olduk*” (Ecevit, 2005: s. 57) derken; ‘Çare’ şiirinde “*...bu dünyada komşular da biribirinden kopmuş, ve bunca dert ve bunca dert, ve nice hayırsız görevli, ne cesur ne de mert, nice açlar nice küsler, çoğu kavgalı çoğu da çaresiz*” (Ecevit, 2005: s. 49) diyordu. Türkiye’de bir zamanlar epeyce tartışması yapılmış Türk-Yunan Şiiri’nde ise şöyle seslenmekteydi (Ecevit, 2005: s. 114-115):

*Sıla derdine düşünce anlarsın
Yunanlıyla kardeş olduğunu
Bir Rum şarkısı duyunca gör
Gurbet elde İstanbul çocuğunu...
...Bir soyun kanı olmasın varsın
Damarlarımızda akan
İçimizde şu deli rüzgâr
Bir havadan /Bu yağmurla cömert
Bu güneşle sıcak
Gönlümüzden bahar dolusu kopan
İyilikler kucak kucak
Aramızda bir mavi büyü
Bir sıcak deniz
Kıyılarında biribirinden güzel
İki milletiz*

Türkiye'nin siyasî hayatına yaklaşık bir yarım asır tesir eden aktörlerden birisi olan Bülent Ecevit demokratik çıkışları ve kendine özgü açıklamalarıyla her zaman gündemdeki yerini korumayı başarmıştı. 1998 yılında A.B.D.'nin Irak'ı parçalayıp Kuzeyde uydu bir Kürt devleti kurmak isterken Abdullah Öcalan'ı Türkiye'ye neden teslim ettiğini anlamadığını söyleyecek kadar cesur; babasının Kürt olduğunu yıllar sonra öğrenecek kadar ilginç bir liderdi. Ecevit bir gazetecinin Kürt sorunuyla ilgili sorusuna cevap olarak *"Türkiye'de Kürt sorunu yok, ağalık sorunu var. Feodal düzeni Atatürk bile yıkamadı. Ağalar topraklarını korumak için Kürtçü olup PKK'ya yardım da ediyor. Türkçü de oluyor. Olan köylüye oluyor"* demekteydi. Ecevit aynı röportajda CHP Genel Sekreteri'ymken Kastamonu Dada'ya gittiğinde oradaki mezar taşından Kürt kökenli olduğunu öğrendiğini söylemekteydi. Ecevit bir başka gazeteciyle yaptığı görüşmede ise Mustafa Kemal'in İnönü'ye, İnönü'nün de kendisine şartlar elverişli hale geldiğinde Musul'u alması gerektiğini vasiyet ettiğini söylemekteydi (Akçura, 2009: s. 207-214).

Bülent Ecevit bir dönem yasaklı hale gelse de, Türkiye siyasetinde iz bırakan isimlerden birisi olmuştur. O, Robert Kolejin Boğaziçi'ne bakan penceresinden Türkiye'yi derin bir akış içerisinde görüp değerlendiren bir İstanbul beyefendisi olarak halk kokusunu kaybetmemiş ve Ankara siyasetine 'ortanın solu' ile başlayan demokratik ulusal duruş ile devam eden kimi kavramlar hediye etmişti. Onunla ilgili belki de en büyük eleştiri konuları, 28 Şubat sonrası Anadol-M hükümetinin oluşum biçimine tepki vermemiş olması ve milletvekili Merve Kavakçı konusunda takındığı olumsuz ve kamuoyunun büyük bir kısmında hayal kırıklığı oluşturan devletçi-seçkinci denilebilecek reaksiyonuydu. Bununla be-

raber Refah Partisinin kapatılması ile ilgili anti-demokratik tavrı da vicdanları yaralayacaktı. Bu uygulamaların vehame-tini kuvvetle muhtemel kendisi ile ilgili bürokratik kuşatma sürecinde daha iyi gördü. Daha sonra halka dönük özünü ve yüzünü yeniden rehabilite ederek kendisini, açıkça dile getirmese de fiilen bir öz eleştiri sürecinden geçirecekti. O'nun bıraktığı boşluk Türkiye politikasında sol çevrelerde hâlâ doldurulabilmiş değil. O milletin inanç genetiğindeki tasavvufi damarı kurumsal temelde olmasa da bireysel boyutta çok iyi keşfetmişti. Belki bu durumu hayatının son demle-rinde daha kuvvetle ifadelendirmeye başlamıştı. Dinin açık, aydınlık ve berrak yüzü olan tasavvufi aşkın boyut hâlâ insani değerler, bilgi ve sevgi temelinde halkımızın birlik ve beraberlik hamurunu yoğurmaya devam ediyor.

Demokrat Partili ve Dindar Bir İnsan ve Siyasetçi Olarak Abdülmelik Fırat

Türkiye siyaseti ve toplum yapısı; değerleriyle, inanç ve idealleriyle, kurum ve kurallarıyla pratik ve icraatlarıyla gerçekten kendine mahsus karakteristikleri olan, kimi zaman hüznün kimi zaman sevinç dolu tablolarla karşılaşılan, derinliğiyle beraber olgunlaşma sürecini henüz daha tam gerçekleştirememiş bir oluşum ve gelişim sürecinde olan bir ülke izlenimi vermektedir. Aslında tarihsel arka plana bakıldığında ve kültürel temeller göz önüne alındığında her bakımdan kıvamını bulması ve olgunluğu çoktan yakalaması gereken bir memleketdir, hiç şüphesiz bu güzel ülke.

Türkiye'deki siyasi hayatın en ilginç ve sıradışı portrelerinden birisi de Demokrat Parti milletvekilliğine de seçilen Şeyh Said'in torunu olarak ünlenen Abdülmelik Fırat'tır. Kendi yaşam öyküsünü anlatıp yazdırdığı "Mezopotamya Sürgünü" kitabında birçok konuya değinmekte ve hatıralarına yer vermektedir. Ona göre Şeyh Said'in başkaldırısı Türk-Kürt ittifakını sağlamak için yapılmıştı. Fırat'a göre ortak değerler setini oluşturan dini bağlar ortadan kalktığı için olanlar olmuş ve büyük bir toplumsal altüst oluş yaşanmıştır. Yine Fırat, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 337 milletvekili arasında 72 Kürt milletvekilinin de bulunduğunu söylemektedir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Lozan'da da İsmet İnönü TBMM'yi Türklerin ve Kürtlerin ortak meclisi

olarak dillendirmiştir (Kaya, 2005: s. 5-25). Hüzünlü sürgün yıllarını anlattığı amcası ve ailesiyle ilgili dramatik olayların ardından 1957 yılında yaşını büyüterek meclise girer (Kaya, 2005: s. 29-99). Mecliste çok farklı ve renkli kişiliğiyle adından sıkça bahsedilir. Ve hatta CHP'lilerin ısrarı sonucunda İsmet Paşa'yla satranç oynar ve onu üst üste üç kere yener. Satranç oynarken İsmet Paşa ile aralarında şu diyalog gelişir: “Melik Bey, siz konuşunca Arapça, Farsça kelimeleri yerinde kullanıyorsunuz. Bu dilleri biliyor musunuz? Nereden öğrendiniz?”, “Evet, Sayın Paşa. Ben sayenizde öğrendim bunları.” “Nasıl?”, “Ben Şeyh Said'in torunuyum. Siz bizi de sürgüne gönderdiniz; Trakya'da 13 sene kaldık; orada medreseye çevirdiğimiz evimizde Arapça'yı, Farsça'yı öğrendik.” “Öyle mi? Demek ki iyiliğimiz dokunmuş...” Fırat bu esnada İsmet Paşa'ya karşı kalbinde hiçbir kin duygusunun olmadığını belirtmektedir (Kaya, 2005: s. 93-94).

Abdülmelik Fırat, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra Yassıada'da çok ciddi sıkıntılar ve acılar yaşandığını, Arap şairi Ebu Tayyib'in: “Bizim sinemize o kadar düşman oku saplandı ki, bundan sonra düşmanın attığı okların tesiri yok, saplanan oklar göğsümüze siper oldu” ifadesiyle özetlemektedir (Kaya, 2005: s. 135). Yine Fırat, Yassıada'da, Demokrat Parti'nin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun kendisine: “Beni mutlaka asacaklar belki bir daha karşılaşamayız; sözlerimi iyi dinle” diyerek şunları anlattığını söylemektedir: Suriye'nin Derezor Kasabası'nda bulunan Zor aşiretine mensup bir aileden geldiğini anlatmış ve konu aşiret reisi dedesinin İstanbul'da ikamete mecbur bırakılmasına kadar gelmişti. İnançlı birisi olduğunu belirtmiş; en kritik toplantılarda bile kimseye çaktırmadan namazını kıldığını değinmiştir (Kaya, 2005: s. 122). Ayrıca Fırat, Bediüzzaman

Said-i Nursi'yle diyalogunun olduğunu fakat doğrudan onun mektuplarını hükümete ilettiği suçlamasının yanlış olduğunu da beyan etmektedir (Kaya, 2005:s. 158-159). Yine Abdülmelik Fırat 1960'lı yıllarda daha önceki irtica suçlamasına bir de komünizm suçlamasının eklendiğini öne sürmektedir (Kaya, 2005: s. 180). Bunlara ilaveten Fırat, 1960'ların ikinci yarısında sıklığı giderek artan DDKO mitinglerinde Kürt gençlerinin sanki karanlık bir güç tarafından terörize edildiğini iddia etmektedir (Kaya, 2005: s. 187). Bir dönem ilişkilerinin çok iyi olduğu Demirel hakkında "Bir kimse kendisine hakaret etse bile onda çıkarı varsa onu görmezden gelerek onunla çalışır, bir insan onun için kendini feda etse bile çıkarı yoksa onu tanımamazlıktan gelir" tespitini yapmaktadır (Kaya, 2005: s. 193-194). İran ziyaretinde 1989'da o zamanlar bakan olan daha sonra Cumhurbaşkanı olacak Hatemi'nin "Biz amca çocuklarıyız" ifadesine de yer vermektedir (Kaya, 2005: s. 223). Aynı zamanda iyi bir entellektüel olan Abdülmelik Fırat, Ömer Hayyam'ın kendi hayatına da ayna tutacak şu dörtlüğüne yer verir:

*"Ezelin sırlarını ne sen bilirsin, ne de ben
Bu muamma harfleri ne sen okuyabilirsin ve ne de ben
Perdenin ardından senin ve benim dedikodum olur
Perde ortadan kalkınca ne sen varsın ne de ben"*
(Kaya, 2005: s. 244).

Ölümünden az önce hiç kimseye kırgın olmadığını söyleyecek derecede bir olgunluk sergileyen Fırat, son mesajında: "Biz Peygamber öğretisinin rehberliğinde yürüyen serdengeçtileriz... Biz bu ülkede yaşayan bütün insanların dili, dini, rengi ne olursa olsun; adalet ve mutluluk içinde yaşamaları için mücadele ettik ve ediyoruz. Kürtler bu ülkenin müdafa-

asında Türk kardeşleriyle tarih boyunca beraber olmuşlardır. Dillerini, kültürlerini ve demokratik haklarını kullanmaları için başka ülkelerin müdahalesi Türk kardeşleri için ayıp olmaz mı?” (Kaya, 2005: s. 288). Abdülmelik Fırat’ın görüş ve değerlendirmelerine bugünden geriye dönüp bakıldığında kendi yaşadığı zaman için ağır ve sert ifadeler gibi görüne bile ortak bir gelecek inşası kaygısı gözettği çok açıktır. Dolayısıyla bu gibi kâmet ve kıymetleri yaşarken bilmek daha yüz güldürücü sonuçlara yol açabilecektir.

İçinde yaşadığımız dünyaya renk katacak ve hayat verecek unsurları insani ve etik, ahlaki boyutları göz ardı etmesizin bir zenginlik ve güç kaynağı olarak görme ve değerlendirme durumunda en büyük kaynak olan beşeri potansiyeli coğrafya ve kültüre katıp harmanlayarak yepyeni bir birlik ve beraberlik hamuru yoğurmak her zaman için mümkündür. Mülkün asıl sahibini unutmadan, dünyanın bir misafirhane olduğu gerçeğini bize hatırlatan her sima kendine ait ışığı da bize yansıtıp durmaktadır. O ışığa gözlerimizi kapatarak en azından o durum için çözümsüzlüğü ve karanlığı seçmişiz demektir. Halbuki bize yakışan tavır karanlığı değil, aydınlığı seçmek olmaz mıydı? İdeolojik düşünüşün ötesinde insani temelle yaklaşırsak her insan topluluğunda ve belki her insan tekinde keşfedilmeye değer bir hazine olduğunu görürüz.

Silahların Gölgesinde Bir Derin Nefes: Demokrasinin Özal'lı Yılları

1977 yılında Türkiye'de genel seçimler yapılmaktadır. O esnada MSP'den İzmir milletvekili adaylarından biri de, DPT'nin sevilen ve espritüel kişiliği ile hemen her çevrede adından söz ettiren, Turgut Özal'dır. O dönemde İzmir'de görev yapan rahmetli babam Halit Korkusuz Hocaefendi de başta Özal'ın ve Yaşar Tunagür Hocaefendi'nin seçilmesi için bütün gücüyle çaba sarfetmektedir. Bir gün evimizin kapısı çalınır ve kapıyı ablam açar. Kapıdaki zat, "Halit Hocam evde miydi?" diye sorar. Evde olmadığını öğrenince "Selam söylersiniz" der ve gider. Ablam adını sormayı unuttuğu bu kişiyi akşam babam eve gelince "Baba, gözlüklü, şişman, tonton bir amca geldi, seni sordu ve selam söyledi" der. Babam "kızım o Özal'dı" der. Daha sonra 1983 yılında Özal başbakan olunca kendisine bu hususu hatırlattığımda "baba niçin gidip görüşmüyorsunuz? Neticede ülkenin başbakanı", babamın cevabı "oğlum, biz ilim ehliyiz. Makam ve mevki için kimsenin ayağına gitmeyiz. O çalışmalarımızı da Allah için ve kendisini de bir hemşerimiz olarak sevdiğimiz için yaptık" olmuştur.

Türkiye'deki toplumsal değişimin arka planında hâlâ bir Osmanlı unsuru bulunmaktadır. Ve bugünün ekonomik sistemini, kapitalizmin birçok özelliğini içermekle beraber klasik anlamda kapitalizmden daha çok gelişmiş bir yeni-

patrimonyalizm (Neo-Hamidiyenizm) olarak tarif etmek daha isabetli olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları ve daha sonra gelen yöneticileri Osmanlı'dan bugüne kadar gelen bir ekonomik kodun dönüşümü denilebilecek bir süreç içerisinde, bürokratik alanda ve toplumsal katmanlarda yeni fırsat alanları oluşturarak kapalı ekonomiden açık ekonomiye, tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru geçiş sürecini, eşitlikçi yaklaşımlarını muhafaza ederek devam ettirmektedir. Burada eğitimle bir ölçüde fırsat eşitliği korunurken sivil toplumun zayıflığı ve bürokratik örgütlerin ekonomiye hakim olmadaki yetersizlikleri dikkat çekmektedir (Mardin, 1997: s. 195-238).

1980'li yıllar hem Türkiye, hem de dünya için hızlı dönüşümlerin ortaya çıktığı yıllar olmuştur. Buradaki dönüşümü yönlendiren temel faktör, teknoloji ve haberleşme araçlarındaki yenilikler ve bunların ulusal sınırları tanımayan, dünyanın her tarafına bilgi ve resim iletebilen bir özelliğe sahip olmalarıdır. Bu gelişmeler karşısında otoriter rejimli ülkelerde radyo ve TV alanındaki yayın tekelinin devlet elinde bulunmasının fazla bir anlamı ve önemi kalmamıştır. Çünkü, bu ülkelerde yaşayanlar başka ülkelere uzaya yayılan ses ve görüntüyü kaçak antenlerle alabilme imkanına kavuşmuşlardır. 'Serbest Radyo ve Televizyon'un Türkiye gündemine gelmesinde en büyük etken hiç şüphesiz ANAP'ın kurucusu ve sekizinci Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dır. Özal'ın dışa açılmayı, ekonomide liberalleşmeyi, büyük sermayeyi Türkiye'ye davet edip yatırım yapmayı, iş kurmayı teşvik edici politikaları olmuştur. Ekonomideki bu liberal politikalar, siyasette muhafazakarlıkla çelişkili gibi görünse de temelde Türkiye'nin önüne her alanda yeni ufuklar ve imkanlar açmıştır (Kozlu, 1994: s.164-165).

Bilim ve teknolojiyle toplumsal ve siyasal değişme arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler söz konusudur. Teknolojideki ve bilimsel yaklaşımdaki ilerlemeler anayasal metinler üzerinde de etkisini göstermektedir. Türkiye’de özel radyo ve televizyon kuruluşlarının başka ülkelerden uydular aracılığıyla Türkiye’ye yayın yapmaları ve kamuoyunun da bunu büyük bir ilgi ve destekle benimsemesi neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın radyo ve televizyon kuruluşlarını düzenleyen 133. Maddesinde değişiklik yapılarak bu konudaki yasak kaldırılmış ve özel televizyon ve radyoların önü açılmıştır. Anayasalarla kurulan sistemlerin başarılı olabilmesi için teknolojik gelişmeleri de dikkate alarak kendisini yeni durumlara uyarlaması gerekmektedir (Atar, 1998: s. 1272-1279).

Yeni muhafazakârlık politikalarını (Reaganizm ve Thatcherizm) izleyen 12 Eylül yönetiminin ardından gelen Özal dönemi askerî darbenin toplumsal bilinçaltında oluşturduğu bıkkınlıktan faydalanarak refah ve iyi yaşam söylemini benimsetebilmiştir. Reel sosyalizmin çöküşünün, kapitalizmin rakipsizliği anlamına gelmesiyle eş zamanlı olarak yeni sağın dünyada ve Türkiye’deki yükselişi 1980’li ve 1990’lı yıllarda sürmüştür (Oktay, 1995: s. 50-51).

Ayrıca 1980’li yıllardaki gelişmelerin medyanın iç örgütlenmesi ve politikalarına da çok önemli tesirleri olmuştur. Medya sahiplerinin belirleyici rolü artmıştır. Medyayı elinde bulunduran sermaye ile medyayı yönetenler, kamuoyunu yani yönetilenleri (sade vatandaşları) istedikleri gibi yönlendirmekte her zamankinden daha fazla imkana sahip olmuşlardır. Gazeteler açısından okur profillerinin, görsel medya (radyo-TV) için izleyici kitlelerinin yapısında da bir değişme gözlenmektedir. Genel olarak medya müşterileri-

nin daha pasif ve aynı zamanda daha amorf, heterojen bir yapıya dönüştüğü söylenebilir. Hedef kitle artık sabit bir yapı arz etmemektedir. Medya da bu yeni durumda basında promosyonlarla, görsel iletişim alanında da toplam kaliteyi düşürerek (etik kaygıları bir yana bırakarak) cinselliği ve lotaryayı ön plana çıkararak izleyicilerini arttırmaya çalışmaktadır.

Medya ve iktidar seçkinlerinin söylemlerinde de bir farklılaşma (bir aşkınlaşma) ortaya çıkmıştır: Bilgi toplumu, sanayi ötesi toplum, yenedünya düzeni gibi kavramlar medya kültürünün tabii sonucu olarak her çevrede kullanılmaya başlanmıştır (Usluata, 1991: s. 5-8).

Türk muhafazakârlığı üzerine 15 ilde 1650 kişiyle görüşerek bir araştırma gerçekleştiren Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Hakan Yılmaz'a göre ülkedeki en güçlü ideoloji 'Özalcılık'tır. Toplum aileyi muhafazakârlığın temelinde yerleştirmektedir. Türkiye globalleşmenin ve AB'yle bütünleşmenin kıskacında olduğu halde bunların halk katındaki bilinirliği çok fazla değildir. Halk en fazla korumak istediği şeyleri aile, din, devlet ve millet olarak sıralamaktadır. Aileyi en çok korumak isteyen grup CHP'ye oy verenler arasından çıkmıştır. Devlet konusunda halk nötr bir tavır takınmaktadır. Modernleşme sürecinin tıkanıdığı nokta Tanzimat sendromundan kaynaklanan birey haklarının yeterince tanınmamış olmasıdır. Tanzimat döneminde ötekine yani Hristiyanlara verilen hakların 'bizi' arkamızdan vurmaya dönüşmesinden dolayı hak kavramına karşı bir alerji oluşturulmuş ve bu tutum hayatın her alanına yayılmış vaziyettedir. Bu sendrom aşılmadan Avrupa Topluluğu'na girmek zordur. Halk "Türk insanı kimdir?" sorusunu 'yerlilik ve batılılık yaşantısında birleşmiş olan insandır' diye cevaplamaktadır.

Maalesef işini düzgün yapmak, çalmamak, rüşvet almamak, çeteci olmamak, siyasal ahlak gibi meseleler toplumun ahlak nosyonunun içinde küçük bir yer tutmaktadır (Düzel, 2006).

Millî ve etnik kimliklerden kaynaklanan tartışmaların son bulması rasyonel bir beklenti değildir. Ancak millî ve etnik kimliklerin değişmez, ebedi ve nihaî zihinsel kategoriler olduğunu düşünmek de olsa olsa romantik milliyetçiliğin izdüşümüdür. Millet, etnik kimlik ve milliyetçilik tartışmaları yararlıdır ve alternatif modeller aranması gereksiz ve beyhude bir çaba değildir. Her toplumsal proje üretildiği zaman ve zeminin izlerini taşır. Ancak insanlığın ortak vicdanına ve aklına hitap eden derin araştırma mahsulü çalışmalar hakim paradigmaya ne kadar zıt bile olsalar bilimsel ve sosyal yeniliklere gebe olması bakımından müsbet bir adımdır ve umut taşımaktadır.

Türkiye’de birçok alanda sivil liberal arayışın somut temsilcisi konumunda görülen eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal Kürt meselesinde de devletin resmî politikalarını delen adam olarak değerlendirilmektedir. Bir taraftan terör örgütüne karşı mücadeleyi sert bir şekilde sürdürürken, diğer taraftan hem Kuzey Irak’taki hem Türkiye’deki Kürt ileri gelenleriyle müzakere masasına oturmaktaydı. 1992 de köşke davet ettiği Ahmet Türk ve beraberindeki heyete: *“Bak Ahmet, Süleyman gibi korkak değilim, Allah’tan başka kimseden korkmuyorum, kafamda bazı şeyler var. Gerektiği zaman herkesten daha şahinim. Ama çağdaş Türkiye’yi dünyayla bütünleştirecek adımlardan korkmamak lazım.”* diyordu. Heyetin içinde bulunanlar da *“Bu sorunu halleden ikinci Mustafa Kemal olur”* cevabını veriyorlardı. Daha önceki bir Güneydoğu gezisinden dönerken de Kürt meselesini mutla-

ka çözeceğini ve bunun milletine yapacağı en son hizmeti olacağını söylemekteydi. Özal'a Cemil Çiçek, Adnan Kahveci ve Kemal Yamak tarafından da bir Kürt raporu sunulmuştu. Cemil Çiçek demokrasi vurgusu ve güvenlik tedbirleriyle birlikte, Kürt etnik kimliğinin ortaya çıkışını, dünyadaki son oluşum ve gelişmelerin neticesi ortaya çıkan etnik milliyetçilik anlayışının etkisine ve Türkiye'nin tarihî büyüme fırsatını engellemeye çalışan dış güçlere bağlamaktaydı (Akçura, 2009: s. 247-252).

Türkiye'nin kapalı bir ülke ve toplum yapısından, dünyaya açık ferdin temel hak ve özgürlüklerini esas alan, serbest piyasa ekonomisine dönük atılımlarla dünyaya açılma ve dünya ile bütünleşme politikası, 1980 sonrası ve özellikle Özal döneminden itibaren giderek artan bir ivme ile gerçekleşmişti. Özal'a göre bu çok önemli bir gelenek ve zihniyet değişimi ve çağ atlama süreciydi. Gayrı safı millî hasılanın artması ve fert başına düşen millî gelirin 2600 Dolar civarına yükselmesi önemli aşamalar olarak değerlendirilmektedir. Standartlar fevkalade yükselmiştir, serbest piyasayla birlikte fikir hürriyetinin de bunlara paralel adeta atbaşı bir seyir izlemesi yasakların cazibesini ortadan kaldırmış ve korkuların anlamsızlığını göstermiştir, Özal kendi dönemine gelinceye kadar 'Kürt' kelimesinin açıktan telaffuz edilmediğini ve herkesin bundan korktuğunu ilk defa kendisinin başbakanlığı esnasında bu tabuyu yıktığını ifade etmektedir. Özal'a göre korkulması gereken şey korkunun kendisidir. Diyalog ve uzlaşma yoluyla Türkiye önce kendi iç sorunlarını makul yollarla çözüme kavuşturacak ve arkasından Osmanlı bakiyesi milletleri de arkasına alarak hem ekonomik hem de siyasî bir güç merkezine dönüşebilecektir. Özal, Osmanlı'daki Türklük vurgusunun etnik bir anlam

taşımadığını ve Müslümanlığın dışında telakki edilmediğini de vurgulamaktadır. Ve Kürt meselesinin işin içinden çıkılmaz bir hale gelmesinin cumhuriyet döneminde izlenen yanlış politikalardan ve uygulamalardan kaynaklandığını açık bir şekilde ifade etmektedir. Özal, 1988'den itibaren şu tezi açıkça ortaya koyduğunu ifade etmektedir (Özal, 1992: s.5-20):

Daha evvel Osmanlı vatandaşı olup da, biz o ülkeleri terk ettikten sonra oralarda kalan Türk, Kürt, Arnavut, Boşnak her kim olursa olsun bizim bugünkü vatandaşlarımızın soydaşlarıdır ve hudutlarımız dışında olup da bizi bir derecede ilgilendiren insanlar bunlardır. Ben Peşmergeleri Türkiye'ye alırken de bunu söyledim, biz nasıl ki Bulgaristan'daki Türklerle alâkadar oluyorsak Irak'taki, Suriye'deki Kürtlerle de alâkadar olmak durumundayız.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi hariç tutulacak olursa Cumhuriyet döneminin üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan liderlerinin başında gelen Özal 'vizyon, misyon ve toplam kalite' anlayışını Türkiye'nin politik, ekonomik ve kültürel sahalarına taşımış kendisine has tarzı ve renkli kişiliği ile tarihte iz bırakanlar arasına dahil olmuştur. Erken ve beklenmedik ölümü Türkiye'nin milliyetçilik tartışmalarının kısır dünyasından çıkamamasında rol oynamıştır. Siyah ve beyaz düşünmeyen 'büyük oyunun gri alanlarını gören' bu kurt politikacı Türkiye'nin dünyadaki imajının da, konununun da yeniden düşünülmesine sebep olmuştur. Aslında dikkatle bakıldığında Türkiye'nin hiçbir meselesinin dünyadaki gelişmelerden ayrı ele alınamayacağı ve milliyetçilikler tartışmasının da buna dahil olduğu görülecektir.

Özal döneminin etkin politikacılarından Adnan Kahveci'nin 'Kürt sorunu nasıl çözülmez?' başlıklı rapo-

ru ilginçti ve Kahveci bu rapora şunları ekliyordu (Akçura, 2009:s. 252-255):

Bu nedenle Kürt kimliği ve dili hızla kabul edilerek siyasal alanda temsil olanağı sağlanmalıdır. Lozan Anlaşması'nda Ermeni, Rum ve Yahudilerden başka azınlık tanımadığımızın ifade edilmiş olmasından söz edilmesi kanımca yersizdir. Zira Lozanın imzalandığı yıllarda azınlık kavramının ifade ettiği manayla bugün azınlık kelimesinin ifade ettiği mânâ farklıdır. O yıllarda Fransa Breton, İspanya da Bask diye bir azınlık tanıyıyordu. Türkiye bu fikir evrimini geçirmek zorunda kalacaktır... İlk olarak Türk toplumunun şunu kabul etmesi gerekir. Demokratikleşme ne kadar olursa olsun, bölücü terör durmayacaktır... Bölücü terörü azaltmanın yolu, anti-terör yasalarını etkin bir şekilde, Almanya'nın ve İtalya'nın işlettiği şekilde işletmektir. Ama anti-terör yasaları Avrupa ülkelerinin işlettiği şekilde çalışırken, demokratikleşmede de Avrupa düzeyine çıkmamız gerekir... Türkiye'de Kürt sorunu son otuz yılda, 1920-30'lu yıllarından çok farklı bir maceraya girmiştir. Kürt meselesinde önemli olan tek şey, kendini Kürt kökenli olarak görenlerin aynı zamanda kendilerini Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci sınıf vatandaşı olarak hissetmeleridir... Türkiye Kürt meselesine çözüm getirmek için saplantısız ve çağdaş düşünmek zorundadır. Geçmişteki olaylardan dolayı şartlanmamalıdır.

Gerçekten Turgut Özal Türkiye'nin o gerilimli ve bunalımlı yıllarında hemen her kesime hitap edebilen bir duruş, düşünüş ve davranış kodu üreterek kendi kişisel karizmasını oluşturma becerisini gösterebilmişti. Zaman zaman kantarın topuzunu kaçıran bazı yaklaşım ve sözleri olsa da, Türkiye halkının sempatisini kazanmıştı. Tabi, onun yükselişine yol açan uluslararası politik ve ekonomik iklim ve atmosferin de etkisi, Türkiye'deki insanların 12 Eylül'ün ağır baskıcı

ve anti-demokratik karakterinin sisli-dumanlı havasından kurtulma arayışı ile beraber belirleyici bir rol oynamıştı.

1992 yılının son aylarıydı. O sırada Hacettepe Tıp Fakültesi'ni bitirmek üzereydim. Şu anda Amerika'da işadamları olan Barbaros kardeşimle birlikte kaldığımız eve çok yakın olan Demetevler'deki mahalle camiine cuma için gittiğimizde aşırı güvenlik önlemleri dikkatimizi çekmişti. Namaz bitiminde Turgut Özal'ın cemaatle musafaha ettiğini fark ettik. Bizim yetiştirmemiz gereken bir işimiz vardı içeride kalamadık. Halkın içinde onlardan birisi olan Rahmetli Özal sivil ve dindar bir Cumhurbaşkanı'ydı. Mezuniyetten sonra 1993 Nisan'da Ankara'da Özal'ın spor yaparken aniden rahatsızlandığını ve Hacettepe'ye kaldırıldığını haberlerden öğrenince yüreğim cız etti. Hacettepe'den yapılan açıklamada yanlış hatırlamıyorsam Özal'ın hasteneye getirildiğinde kalbinin durmuş olduğu yönündeydi. Çocukluğumuzun tonton amcası, gençliğimizin esprili, güler yüzlü Başbakanı ve ardından Cumhurbaşkanlığındaki yalnız adam dar-ı bekaya hicret eylemişti. Yan yana olup ta birleşmeyen bir çok şeyin beraberce varolduğu kader çizgisinde Özal da hata ve sevaplarıyla beraber bir kul olarak Rabb'ine dönmüştü. O'na kızanların bile Türkiye için ne büyük kayıp olduğunu anlayacakları süreç gelip çatıvermişti. Elbette en çok üzülenlerin başında babam geliyordu. O'nun ardından Cengiz Çandar'ın yazısını hiç unutamam: güle güle git put kıran adam... Çandar, Özal'ın Türkiye'de derinden bir değişim ve dönüşüm gerçekleştiren liderliğine işaret ederken hüznünü ifade ediyor ancak göz yaşlarını saklıyordu. Yıllar sonra Fatih'te yer alan anıtmezarda rahmetli Menderes'le birlikte onun kabrini de ziyaret ederken gözümün önünden Türkiye'nin son kırk yılı akıp gidiyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**SİYASETİN GRAMERİNİ BARIŞ
MİMARİSİYLE YENİDEN OKUMAK**

Bir Siyaset Enstrümanı Olarak Samimiyet Mümkün Mü?

İnsanların hayatta en çok bekledikleri ve istedikleri şeylerin başında hiç şüphesiz içtenlik, iyi niyet ve samimiyet gelmektedir. İnsan ilişkilerinin temel dayanağı olan sevgi ve güven bu moral ve psikoloji ile kendini geliştirip güçlenebilir. Ancak bu duygu ve düşüncenin davranışa dönüşerek etkili sonuçlara yol açması söylemden çok eyleme ve icraata bakar. Tabii bir de samimiyetin sıklıkla sübjektif ve göreceli olarak yorumlanması da bireylerin farklı dünyalarda yaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunu test edip ölçebilecek evrensel kriterler objektif olarak daha henüz ortaya tam konulabilmiş değil. Ancak yine de temel insan hakları, etik ve ahlaki değerler ile Adalet ve Hakkaniyet prensipleri bu konuda bir esas oluşturabilir. İnsani olanla siyasi olan arasındaki “gri alan” samimiyet konusunda da siyah beyaz yaklaşımları gölgelemektedir. Toplumların arasındaki fay hatları aşıkâr hale geldiğinde yapılacak en önemli iş güven arttırıcı önlemlerdir ve elbette bunların başında da ortak duygudaşlık eğilimlerini geliştirmek gelmelidir.

Bu hedef kadar önemli olan diğer bir husus bu konuda hasbi ve fedakârane çalışacak ekip ve kaynakların harekete geçirilmesi ve sürece dahil edilebilmesidir. Belki de bunların hepsinden öte liderlik kurumunun derin nefis muhasebesi yaparak kendini tam bir check up’tan geçirmesidir. İslam

tarihinde Hz. Ömer'e atfedilen "Ya Rabbi benim günahlarım yüzünden Ümmet-i Muhammedi helâk etme" ifadesi bu bağlamda çok anlamlıdır.

Tüm insani değerlerin buharlaştırılmaya çalışıldığı bu cialalı imaj devrinde kimi ağır ve çetrefilli sorunların çözümü zaman, imkan, inanç ve özlü yaklaşımları beraberinde şart koşar. Kişisel tarihle gerçek tarih aynı şey değildir. Siyasetin hakimiyet, galibiyet ve kahhariyeti ile samimiyetin sadeliği, tevazusu ve yalınlığı her zaman örtüşmeyebilir. Günümüz siyaset paradigması maalesef bir düşman ihtiyacına göre dizayn edilmekte. Bunu aşacak yeni paradigmatik dönüşüm güç, menfaat ve mutlak iktidar yaklaşımlarını aşacak bir erdem ve muhabbet ikliminde varolabilir ancak. Bu da herşeyin siyasete endekslenmediği, ekonominin en üstün ve belirleyici bir parametre olarak görülmediği gerçek bir sağduyu, vicdan ve vizyon ortamında gerçekleştirilebilecek insani misyon olarak herkesin sorumluluğundadır. Diyojen'in Büyük İskender'in kendisini ziyareti sırasında "bir ihtiyacın var mı" sorusuna, su dolu varil içinde verdiği cevap çok çarpıcı: "Gölge etme başka ihsan istemem."

Samimiyetin insan ilişkilerini serpiltip palazlandırarak bir Truva atı olmadığını unutmamak gerek. "Kelebek etkisi" olarak ifade edilen, yani sizin hiç dikkate almadığınız ve önemsemediğiniz ve hatta farkında bile olmadığınız bir küçük unsur tüm sistemin işleyişini kilitleyebilir. Belki keleşliği yakalamaya çalışmadan onun Sonsuz'a kanatlanışını seyretme zevkine erişebilmemiz insani derinliğin yapı ve işleyişini kavramak için umut ve ışık olabilir. Kamu vicdanının reel politikayla, konjonktürle yönetilmesi her zaman mümkün değildir ve denenmiş denemek fayda vermez. Neyi güçlendirdiğimiz, kuvvetlendirmeye çalıştığımız siyasette bir

algı ve imaj problemi olabilir, ancak hakikatte bir samimiyet ve niyet problemidir. Selahaddin-i Eyyubi'nin filminde enteresan bir sahne vardır. Selahaddin'in kendisini kurtardığı Batılı komutanın kız kardeşi Selahaddin'den ayrılıp kendi insanların yanına gitmeye karar verince Selahaddin o hanımefendinin arkasından şöyle seslenir: "sen bana gücümün sınırlarını öğrettin, en büyük Allah'tır." Hayat teorileri aşar ve Allah hiç kimseyle planını, takdirini paylaşarak karar vermez. Yine de samimiyet çok iyi ve güzel bir şeydir, siyasete kurban edilmediği takdirde...

Samimiyet hayatın her alanında olduğu gibi, siyaset kurumunda tüm politik iletişim alanlarında da derin ve köklü bir etkiyi ortaya çıkarabilecek anahtar fonksiyonunu görebilecek bir özelliğe sahiptir. Siyasetin etkili olabilmesinin ötesinde samimiyet ve iyi niyetin tüm taraflarca candan, gönülden sahiplenilip benimsenmesi belirleyici bir rol oynayacaktır. Siyasette samimiyeti gerektirecek konular ve hususlar siyaseti aşan bir insani-etik meşruluk formülasyonu ile makul bir tarzda sunulup ortaya konulmalıdır. Bu şekildeki samimi bir yaklaşım siyasal enerjinin bir kara delik tarafından yutulmasının önüne geçecek en sağlam bir yol ve yöntem olacaktır. Siyasetteki karar alma mekanizması siyasal kültürdeki insani derinliği samimiyetle kavrayıp kuşatabilirse, beklediği ve umduğu sonuçlara ulaşması imkan dahilindedir. Yoksa asla samimiyet siyasette bir aracı değer konumunda değildir. Zaten samimiyetin değeri bunu kaldıramaz.

Bu Millet'in 'Olmazsa Olmazlar'ı

Türkiye'de bir asır önce yaşanan ağır buhranlar ve kaybedilen topraklar ister istemez çok ciddi travmalara ve derin tarihsel kırılmalara sebebiyet verdi. Dönemin etkileyici temel ideolojileri milliyetçilik ve sosyalizm idi. Zaten 20 YY.'ın temel mücadele eksenini de bu çatışma ve uzlaşma hattı belirledi. Bir bakıma büyük güçlerin iki kutup etrafında belirlendiği geçen yüzyıl fiilen bitmiş görünse de uzamış etkileri ve mevcut haliyle yeni bir uluslararası ilişkiler düzeni kurulmadığı için BM sistemi üzerinden hala devam ediyor görünüyor. Hakim paradigmalara gevşese bile egemen pozisyonunu sürdürüyorlar.

Din'in Batı'da sarsılan tahtı yerine öne sürülen, toplumsal ideoloji payandalı seküler umut ve gelecek tasarımları ile farklı bir trende sokulmuş olsalar da başarılı olmuş denelemez. Doğu'da ise Din, hiç bir zaman rağbetten düşmedi ve düşmeyecek de. Batı toplumlarında Din kurumunun karşılığı, sermaye ve iktidar ortaklığının görünmeyen buharlaştırıcı ve yumuşatıcı üçüncü partneri olarak görünse de bu Doğu ve İslam Dünyası için asla böyle olmadı. Klasik oryantalist yaklaşımlar Doğu'yu 'Şark Ekspres'i bağlamında okumaya çalışınca işin içinden çıkamadı. Ancak sömürgecilik ve emperyalizmin keşif kolu olarak Bilim, Kültür ve Sanat dünyasındaki etki ve uzantıları sürdürdü. Roma'nın buyurgan stratejisinin toplumsal yapıdaki karşılığı olan 'Efendi ve

Köle tasarımı', Doğu'lu Halklar ve Milletler üzerinde farklı bir tepki ile karşılaştı. Kadim değerlerin yanı sıra tek Tanrı'lı Dinler'in mirası ve bilhassa Tevhid eksenli geniş daireli bir okuma ve nefeslenme olan İslam, Din'in özü ve çekirdeği olan Hak, Adalet, Hürriyet ve İnsanlığın tek bir aile olduğu iddiasını eyleme dönüştürme potansiyeli ile varlığını pekiştirip idame ve ikame ettirdi. Batı'daki Din algısı ve deneyimleri ile Doğu'nun Din'lere bakışı ve yorumları bu ve buna benzer sebeplerden dolayı tamamen farklı tezahür etmektedir. Daha dün gibi aklımdadır; 1997 yılında Londra'daki St. Gilles Kolej'indeki İngilizce öğretmeni hanımefendinin Allah'ın varlığına inanışım ve dindar oluşumu öğrendiğindeki şaşkınlık ve tepkisi. Bana şöyle demişti, "Hem doktorsun ve bilime hakimsin hem de Tanrı'ya inanıyorsun". Güzelce anlatınca kısmen anlayabilmişti. Ama kendi tarihsel deneyimleri Din denince huylanmalarına neden oluyordu. Dünyanın her yerinden arkadaşların olduğu bu ortamlar iletişim ve etkileşim açısından epeyce yararlı olmuştu. Teori ile pratik birleşince deneyimler kökleşir.

Türkiye bu noktada kendisine has bir zihinsel ve kültürel değişim ve dönüşüm geçirse bile Doğu-Batı karşılaşması ve yüzleşmesinin en yoğun yaşandığı bölge olarak derin bir refleks ve tepki ile bir yüzyıl önceki acemiliği atarak meseleyi çok daha dikkatli ve olgun bir tarzda eklemleyip götürmeye başlamıştır. Dün'ün kuvvetli ve dediğim dedikçi 'Batı'ya rağmen Batı'cılık' yaklaşımı zayıf bir hatıra demetine dönüşerek varlığını ihsâs ettirmektedir. Ancak belirleyici olan şey aslında Din'in, en temel toplumsal birlik ve bütünlük kodlarına kaynaklık teşkil ettiğinin apaçık bir şekilde öğrenilmesidir. Din'in özgün ve özgürleştirici misyonu öne çıkarılmalıdır. İslam'ın barış dini olmadığını kanıtlamak isteyen güç

odaklarının paralelinde konumlandırılan terör örgütlerinin hiç birisinin İslam'ı ve Müslümanları temsil yetkisi yoktur. Onların jeo-stratejiden anladıkları kendilerinin savaş stratejisi ile başsız ve lidersiz sadece coğrafya olarak düşünülen İslam topraklarının kendi ekonomik çıkarlarına ve güvenlik hedeflerine göre biçimlendirilmesinden başka bir şey değildir. Yıllar önce 'Ortak Pazar' macerasında vurgulanan şey, 'Onlar Ortak, Biz Pazar' yaklaşımı bugün bir başka tarzda, 'Onlar'da Strateji, Biz'de Coğrafya; al sana jeo-strateji'ye dönüştürülmüş vaziyette.

Bu noktaya gelinmesinde en önemli unsurlar siyasi açıdan Batılılaşma projesinin tamamlayıcı unsuru olan AB başvurusunun 56 yıldır sürüncemede bırakılması olduğu kadar ekonomik açıdan Türkiye'nin doğal çevresi ile ilişkisini sürdürmesine engeller ve pürüzler çıkarılması ve milli güvenlik açısından ise varlığını bütünleştireceği öngörülen milliyetçilik ideolojisinin etnik milliyetçi karşı dalga ile sarsıntıya uğramasıdır denilebilir. 1960'ların Kıbrıs Krizi, 1970'lerin Soğuk Savaş, Petrol ve Terör krizleri Türkiye'nin karşısına hep çıkarılan sürekli çatışma ve problem odakları olmuştur. Bu durum Batı'ya giden işçi ve çalışanlarımızın orada gördükleri muameleler ile daha farklı bir yöne doğru evrilmede tesirli olacaktı. Platonik aşkla bağlanan Batı hayallerdeki gibi değildi. Ne yapılırsa yapılsın asla Onlar'a benzemiyorduk ve bizi kendilerinden kabul etmiyorlardı. Yaşam biçimi olarak onlara kendisini tamamen kaptırmış çok dar bir aydın kesimi dışında Millet'in ana akımı bu konuda bir konsensus'a varmış durumdadır. Bilim, Teknoloji ve Sanayileşme atılımlarına 'evet' ama diğer konularda hep bir çekimserlik ve mesafe ile duran toplumsal tutumun arka planında şöyle bir yüz yılı aşan birikim saklı görünüyor.

Son 'Ermeni Soykırım'ı kararlarının şok dalgaları da aslında yüz yıl önceki milli refleksi ve Sevr karşıtlığını canlandırmıştır. İyice bakılırsa görünecek olan şey Batı ve Kuzey'in bu tavrının İslam eksenli bir milli kimlik oluşumunun hızlandırıcısı fonksiyon icrasına yol açtığıdır. Türkiye zaten Osmanlı'dan bu yana Endülüs'ün acısını hiç unutmamıştır. Oradaki Müslüman varlığının sekiz asır sonra (tam da Amerika'nın keşif yılı olan 1492'den itibaren) bütünüyle ve çok trajik bir şekilde ve yüzyılı aşan bir zaman diliminde sonlandırılması hafızalarda çok tazedir. Arap-Berberi çekişmesinin ve iktidar oyunlarının sonucu olarak bugün hala ışıltısını sürdüren El Hamra ve Kurtuba merkezli Endülüs İslam Medeniyeti'nin kasidelerinin kulaklarda çınlaması duyuluyor. Şimdi orada birbiriyle çatışıp çekişerek yorgun düşerek başkalarına yem haline getirilen Arap ve Berberi kabilelerinin yerlerinde yeller esiyor. 20. Yüzyılın Devletleri ve Global-Lokal Otorite'lerinden kaynaklanan ustaca planlanmış Türk-Arap ve Kürt çatışma ve fay hatları gerçek İslam'ın, İnsan Hakları ve Demokrasi'nin, Modern Dünya tasarımının bölgeye uygun yeni meydan okumalar ve cevaplarla, diyalektik bir biçimde geri dönüşü ile eş anlı olarak yeni iş ve güç birliği ve akıl beraberliğini zorunlu kılıyor. Bin yılın deneyimi herkese İslam'sız (Barış'sız) Millet ve Hak'sız Halk olamayacağını net olarak gösterdi. Türkiye başta olmak üzere Ortadoğu yeniden Güneş ile Ay'ın kendi yörüngeleri üzerinde akıp giderken birbirine göz kırpmasına şahit oluyor. Dünya'nın başat güçlerine düşen tavır artık bu karşılaşmayı maçı tatil ederek ya da hakemi devreye sokarak uzatmaya götürmesi değil; 'fair play'le (centilmenlik kurallarına göre) durumu ve güçleri olduğu gibi kabul ederek saygın bir partner olarak bilgi, teknoloji, kalite ve endüstri potansiyelinden

yararlandırma moduna geçmesidir. İÇeride ise gerekli olan ÖZ'lü Müslümanlıkla Tevhid hakikatini farklı inanç gruplarını kapsayacak bir esneklik ve zenginlikte yaşatmak. Gelecekte Geleceğe götürecektir olan yol budur. İnce ayarlı, güven ve umut veren; imkan ve kudretle birlikte erdemli bir iradeyi canlandıran iletişimsel ortak akıl ve gönül dili her kapının kilidini açacak anahtardır.

Strateji ve Taktikler Arasında Savaş ve Barış Sanatı

Ünlü Alman harp tarihçisi Clausewitz, “savaş, politikanın başka araçlarla devamından ibarettir” tesbitini yaparken aslında önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. Siyasetin hedefleri içerisinde yer bulmayan silahlı bir faaliyet hukukun ve meşruluğun dışında kalacağı için kamu vicdanında karşılığını bulamayacaktır. Ancak sorun tam da buradan kaynaklanan hukuk ve meşruluk ölçütleri çerçevesinde açığa çıkmaktadır. Sahip olunan dünya görüşü ve hayat tarzlarına göre hukukun geçerliliği tartışılır hale gelince mücadelenin niteliği üzerine sis bulutları çökmekte ve doğru ile yanlış, haklı ile haksız kolaylıkla değişebilmektedir. Evrensel değerler ve tabii, insani, ilahi haklar birey ve toplulukların güvenliklerini savunup açıklasa da her zaman bir ‘acaba?’ sorusu akıllarda kalmaktadır. Günümüzde hemen her yerde sahiplenilen demokratik çerçeve ve anlamlandırma haritası farklı güç ilişkilerinin ve çatışmaların sert ve haşın tabiatını örten bir şal gibi bir imaj ve makyaj çalışması gibi algılanabilmektedir.

Her şeye rağmen tarihin akışı içerisinde insanlığın mesele ve problemlerin çözümünde geliştirdikleri etkin yönetim ve çözüm mekanizmaları şeffaf ve müzakere edilebilir bir bağlamda etkili olmaya devam edecektir. Haklı olanların hakkının haksızdan alınacağı bir adalet ortamı, hukuk

ve demokrasinin kurulu düzenin güç ilişkileri ve dengelerini sürdürme durumunda bile, aranılan ve gerçekleştirilmeye çalışılan bir ideal olarak varlığını sürdürecektir. Mutlak adalet bir amaç değer, nisbi adalet ise meri olarak verili durumda bir araç değer olarak kendisini gösterecektir. İnsanın eşitlik ve özgürlük arayışı tek başına yetersiz kalacağı için toplum içinde siyaset kurumu ya da diğer yollardan sürece dahil olacaktır.

Bireysel ve toplumsal değişim kapsamında mücadele ve çatışma ister istemez harp sanatına ait kavram ve paradigmaları devreye sokmayı gerekli kılıyor. Siyasetin mevcut işleyişi ‘düşman bir öteki’ kavramsallaştırılmasına dayandırıldığı için ve de tecrübe ve pratikler bu yönde biçimlendiği için strateji, taktik gibi kavramsal araç ve unsurlar ön plana çıkıyor. İnsanlar savaş için değil barış için de rahatlıkla bu ve benzeri argümantasyonları, tartışmaları söylemlerine ekliyorlar. Sonuçta insan için konuşmak ve iletişim kurmak varoluşsal bir ihtiyaç. Buna hayatta ve ayakta kalma iradesi de eklenince karmaşık ama yine de anlaşılabilir bir tablo şekilleniyor. Barışa ilişkin altın sözlerden birisi Hz. Muhammed’in (sav): “Sulh; barış kararı, hükmü, hükümlerin, kararların seyyidi, efendisidir” (Essulhu seyyidul hukkam) ifadesidir. O, onca çile ve mücadeleye rağmen kan dökülmemesi ve insan hayatının korunması için çırpınmıştı. Mecbur kalmadıkça harbetmek istemiyordu. Ancak Hak ve adaletin tesisini için harekete geçiyordu. Savaş sanatını bir hayatta kalma mücadelesine dönüştürmeye çalışan Sun Tsu’nun formülü de, ‘savaşmadan kazanmak en iyisidir’. Ve o yine ekler: “insanlar bir kez birleştiler mi artık cesurlar ileriye doğru gidemez ve korkaklar ise tek başına geri dönemez.” Türkçe’ye de çevrilen ‘savaş sanatı tarihi’ kitabının rahmetli Özal’ın son döneminde okuduğu kitap olduğu söylenir. Aslında inanç

dediğimiz şey ‘Tanrı gibi müdahale ve tasarruf’ değildir. Bu yüzden Allah’a inanmak kendi hayalimizi inanç haline dönüştürerek mutlaklaştırma tehlikesine karşı bizi korur. Belki Allah’ın nuru ve hikmetiyle, diyalektik bir derinlikle tarih, toplum ve varlığa bakıp bize gerekli olan sonuçları çıkarmak asıl inanç başarısı. Megalomani ve büyüklük kompleksinin ilacı da varsa eğer budur. İşin psikolojisi zamanla sosyolojiye dönüşeceği için fevkalade mühimdir. Bazen sosyolojik ve ekonomik şartlar da bambaşka bir psikolojik ve politik dönüşüme yol açabilirler. Tüm bunların bize gösterdiği basit ve sade gerçeklik şudur: Liderler kendi inançlarını toplumlarına empoze ederken aynı zamanda içinde yaşadıkları kitlenin inançlarını da sahiplenip dönüştürürler. Bu inancın türü, niteliği ve yapısı tarihsel ve toplumsal şartlara ve de lidere göre farklılık arz edebilir.

Strateji harbin bütünü kazanmak içindir. Taktik adımlar ve kademelendirme ise harb içindeki küçük ya da büyük muharebeler içindir. Hem sağlam ve derinlikli analizlere-sentezlere dayalı stratejik bir vizyon ve misyona sahip olmanız hem de bunu sahada, alanda pratikte tecrübe edecek taktik bir görüşe, esnekliğe ve elverişliliğe dayanan toplam kaliteye sahip olmanız gerekir. Burada önemli olan nokta, ‘ister isen sulhu salah hazır ol cenge’ ifadesinde mündemich olan barışın hazırlanmasında gerekli olan her türlü tedbirin alınması ve ihtimallerin hesaplanmasıdır. Zayıf olan barışa, kuvvetli olan savaşa yakın durur ön kabulü tartışılrsa da kitlelerin kolayca yutmaya hazır olduğu zehirli zokalardan birisidir. Evet ‘yurtta sulh, cihanda sulh’ ilkesi evrensel bir ilkedir. Bu ilkeyi zaman kazanmak, muhatapları punduna getirmek ve başkalarını ikna etmek için siyasal bir propagandaya dönüştürmemek şarttır.

Sürekli baskı ve güdüm altında cendereye sokulan toplumlarda taktik manevra yeteneği çoğalır, ancak stratejik düşünüş ve kültür yeterince gelişmez. Bu durum dikey ve yatay olarak toplumun tüm katmanlarına yansır. Asıl sorun da zaten budur: Travma, şok, yoksulluk ve akıl fukaralığı hakiki bir çözüm arayışını bloke eder. Liderlik ve yöneticilik birbirine karışır. Senaryolar daha film bitmeden değiştirilir. Yönetmen, baş aktör, yardımcı aktörler ve figüranlar çoğalır. Ufuk daralır, ta ki 'ufukların efendisi bir anlayış ve ışık yeniden belirinceye dek'. Halkın içinde bulunduğu açmaz ve çelişkiler önce yetersizliği ardından öfke ve saldırganlığı besler. Bu tip ortamlar tüm suç ve vebalin taşıyıcısı, vektörü bir 'günah keçisi' bulunmasına yol açar. Birikmiş karışıklık, zıdlık ve tatmin olmamış talepler, gurur ve büyülenmeyi besleyecek ideolojik manipülasyonlarla giderilmeye ya da aşılmaya çalışılır. Görünen köy kılavuz istemez, sonuç bellidir: Bastırılanın geri dönüşü. Peki bu kısır döngüden, fasid daireden bir çıkış yolu yok mudur? Elbette vardır: Yeni enerji ve güç kaynakları. Yani bilgi ve sevgi medeniyetinin stratejisi olan 'barış için savaşmak'. Büyük İslam âlimi Abdülkadir Geylani (ks) öyle diyor: 'Sana lazım olan gelir'. Kendi zaaf ve güç kaynaklarını artı ve eksileriyle bilen hakikat ve adalet ile toplumsal gerçekliğin kilimini dokuyan bir siyasal liderlik her türlü çözüm ve umut için altın anahtardır. Siyasal liderlikten beklenen gelen fırsat ve imkanları değerlendirmektir. Ancak bunu da aşan boyut milletin ruh ve mana cephesindeki vaziyet. İdealleri mümkünlere çeviren kabiliyet ve potansiyel, milletin duygu düşünce ve hafıza şifresinde saklı ve katlı duruyor. Peki ama tüm bunlar ne için olup bitmektedir? Hiç şüphesiz daha onurlu ve insanca bir yaşam sürdürebilmek için savaş baltalarını gömerek barış çitasını yükseltmek gerek.

Bariş ve Huzurun Adımları

İnsanlığın, kültür ve medeniyetin en dikkat çekici ürün, eser ve unsurlarının bütün zenginliğiyle, derinliğiyle beraber varolduğu her yönüyle bir 'güneş ülkesi' olan cıvı cıvı, capcanlı su, hayat, inanç ve umut dolu bu coğrafyanın hakiki sevgi ve bilgi dolu vatana dönüşmesi binyılı aşan bir süreçte gerçekteşti. Elbette trajedi, çile ve mücadele hiç eksik olmadı. Mutlu ve aydınlık bir Türkiye'nin inşası, imarı ve ihyası için hepimiz üzerimize düşeni yaparken dar politik hesapların koridorlarından ve kulislerinden çıkararak milletimizin geniş, ferah ve erdemli gönül dünyasına yükselerek 'evet bu ateşin söndürülmesinde benim de katkım oldu' diyebilmenin vicdani rahatlığı içerisinde görünmeyen kardeşlik sarayının duvarına bir tuğla koyabilmeliyiz. Bu lke'de tüm Türkiye halkının meşru, makul ve haklı taleplerinin dikkate alınacağı bir sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ortam ve atmosfer içerisinde özgürce, eşitlik ve refah içerisinde yaşayan Aziz Milletimiz, Dünya milletleri içerinde hak ettiği knuma en yakın zamanda erişecektir.

Evrensel aydınlık, esenlik ve bilgi kaynağı Kutsal Kitabımızın, 'sizin için bariş daha hayırlıdır' ilkesi ile Sevgililer Sevgilisi'nin (sav), 'haklı olduğu halde bir tartışmadan vazgeene cennetin ortasında bir köşk vardır' muştususu bizlere kadim hikmetin altın oğtlerini sunmaktadır. Bununla beraber herkesin kendi biricikliği içerisinde başkalarıyla beraber hakiki bir birliktelik yaşayabileceği ortak akıl, etik, insani

değerler de 'kana kan' değil 'cana can'ı hatırlatır ve öğretir. Yine Lokman Hekim'le ilgili bir hikâye dikkat çekicidir. Adamın biri O'nun yaşadığı devirde çok uzak yollar kat ederek nihayetinde Lokman Hekimi bulur ve yanına gelir. Bakar, Lokman Hekim siyahi bir zattır, şaşırır. Tabii Lokman Hekim kalp gözü ve tecrübesiyle adamın duygu ve düşüncesini sezerek şöyle der: Ne o, boyayı mı beğenmedin, boyacıyı mı? Evet insanları farklı renk ve dillerde yaratan Yüce Allah üstünlük ölçüsünü takva (bilgi, kalite, ustalık ve erdem) olarak ortaya koymuştur. İnsanlar arasındaki ihtilaflar ekseriyetle arzu ve duygular, renkler, şekiller ve görünüşler ve bunlara verilen önem, değer ve atıflardan kaynaklanır. Bunu bir de farklı dillerden kaynaklanan anlama problemleri eklenince yabancılaşma, uzaklaşma peşisıra gelivermektedir. Maddi ve biçimsel unsurların perdelerini kaldırdığımızda geriye bütün gerçeğiyle insan çıkmaktadır.

Birlik, barış ve kardeşlik yolu tarih boyunca insanlığın ulaşmak istediği kutsal çile yolu olmuştur. Bu uğurda çok sıkıntılar yaşanmıştır. Kimi zaman hedefe ulaşılmış kimi zaman bu amaç için canlar feda edilmiştir. Ancak asla bu ideal insanların kafalarından ve gönüllerinden çıkarılamamıştır.

Bu zor ve özen gerektiren yolda, gerçeklik ve doğrular; güven oluşturma, samimiyet ve inandırıcılık; af, hoşgörü iklimi; problem çözücü irade ve çatışma yönetimi becerisi; iletişim, diyalog ve işbirliği ortamlarının sağlanması; plan, program ve takvim içerisinde sağlıklı işleyen yol haritası için kademelendirmenin yapılması şarttır, zorunludur. Aynı kültürel, tarihi, inanç iklimi en büyük şanstır. Özgüven serumu ya da onarıcı, rehabilite edici ustalık ve deneyim işin politik ve sosyal psikolojisinin götürülmesinde olmazsa olmaz mesabesinde bir gereklilik. Özellikle devlet aklıyla ha-

reket ederken - milletin akletme biçimlerini siyaset ile ana gündem yaparak - hegemonik, buyurgan tavırlardan uzak durarak muhatabın kendisini görebileceği bir ayna tutucu fonksiyon sürecin sağlam akmasına etki edecektir. Asıl olarak amacın politik bir hedef ve manevra olmadığına halk kanaat getirdikten sonra pozitif anlamda çığ etkisiyle, kartopu örneğinde olduğu gibi prognoz, gidişat olumlu sonuçlanacaktır. Tarihin hızlandığı ve toplumsal katmanların yeniden açığa çıktığı bu yeni küresel trende, insanlık ve toplum ideali adına siyasi tarihin akışı içinde yeni bir “bilgelik ve sevgi” devrimi hediye edelim: ‘Evet Türkler ve Kürtler başardılar’...

Merkez ile çevrenin, devlet ile milletin gerçek anlamda yeniden doğal dengesine kavuştuğu birlik, barış, hak, adalet ve refahın toplumun en derin katmanlarına yayıldığı yeni bir Türkiye için Allah yar ve yardımcımız olsun. Evet bir Amerikan atasözünde vurgulandığı gibi: ‘inanç görmediğine inanmaktır; bu inancın ödülü, mükafatı ise inandığını görmektir.’ Bizim Koca Yunus’un diliyle:

*Ben gelmedim davi (kavga) için
Benim işim sevi (sevgi) için
Gönüller dost evine
Ben gönül yapmaya geldim...*

Yine Yunus’un ifadesiyle:

*Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim-sevilelim
Dünya kimseye kalmaz.*

Kültür ve Medeniyet mirasını ancak güven, umut ve barış içerisinde yaşayacak çocuklar devralıp geliştirebilir ve

daha da ileriye götürebilir. Bugüne kadarki travma ve şoklar çocukların sevgi dünyasında silinmeyen kötü izler olarak kalmamalıdır. Çaresiz durum, çözümsüz problem yoktur. Mevcut ezberleri bozan yeni ve diri okumalara, slogan ve şartlanmaları aşan derin hafıza kodlarına ve yaklaşımlarına gereksinim aciliyet kesbetmiştir. Yaşananlar geride kalmıştır. Yüzümüzü ileriye çevirelim ve insanlığın ortak atası Adem'i (as) ve Havva'yı hatırlayarak birliğimizi pekiştirelim, perçinleyelim. Yeni Kabil'lerin çıkmaması için birlik, barış ve kardeşliğin ortak evini fay hatlarından, kırılmalardan uzak bir zeminde mutluluk ve bilgelikle ve sevgiyle yapalım. Algı, akıl ve idrake giydirilmiş deli gömleklerini (ideolojik miyoplukları) bırakalım. Hikmete dayalı diyalektik düşünce ve tavır içerisinde olalım. Onurlu, erdemli bir dünyada maddi ve manevi diriliş ve kalkınmamızı tam anlamıyla ve tüm boyutlarıyla gerçekleştirebilelim. N. Hikmet'in şiirindeki ifadeyle:

Dörtnala gelip uzak Asya'dan

Bir kısırak başı gibi

Akdeniz'e uzanan

Bu memleket bizim...

Güzellik görenin gözündedir, der Fransızlar. Evet büyük İslam âlimi Bediüzzaman da şöyle ifade eder: güzel gören güzel düşünür; güzel düşünen hayatından lezzet alır. Şerefname'deki ifadeyle de "İyi kimselerin himmeti elverirse eğer, dikenlerden bile taptaze güller çıkar." Böylelikle ülkemizden başlayan bu huzur ve barış iklimi umulur ki, tüm dünyayı kaplar. Ağız tadıyla, gönül huzuruyla, izzetiyle yaşamak herkesin hakkı. Kışın o kasvetli soğuk ve karanlık günlerinden Bahar'a yürüdüğümüz bugünlerin tabiatlarda ve gönüllerde beklenen özgürlük laleleriyle beraber hayatımıza renk, umut ve aydınlık getirmesi temennisiyle esenlikler dilerim.

Mazlum Milletlerin Kaderi

Bilgelik ve erdem yolunda yürüyenler; hakikatin serinliği ile gönüllerindeki Hakk ve adalet aşkının hararetini kontrol edenler; her sabah akşam mazlum ve mahrum bırakılmış bir dünyanın zulüm, sömürü ve haksızlık dolu atmosferinin ilahi – insani bir bilgi, sevgi ve kardeşlik dünyasının aydınlık ve umut şafağı güneş donanmasının iklimi ile yer değiştirerek yeniden doğuşu için çalışıkça çalışanlar; koştukça koşanlar ve yoruldukça, durdukça derin nefis muhasebesi yaparak el açıp dua edenler ve sürekli ufka bakanlar asla kaybetmediler ve hüsrana uğramadılar.

Devrimini bekleyen yeryüzü yüzünü doğudan, şarktan gelen şirkin değil ışığın, batıdan gelen bätılın değil eleştirel aklın ve şirazesini yitirmiş bir dünyanın aradığı vicdan ve vizyonun kombinasyonunda doğum sancıları çeken kadim medeniyetin gelişinin ayak seslerini duymakta. Lakin aktüel, konjonktürel hüner ve duruş sahibi reel politik güçler, kurdukları örümcek ağı networkların ağ yapıları ile uzamış fetret devrinin dip dalgalarının faz farkından dolayı gecikmişliğinden kaynaklanan bir psödo-galibiyetin, plasebo müdahaleleri ile illüzyonik kuvvet gösterilerine devam etmekte. Kürtlerin, Türklerin, Arapların ve diğer milletlerin ve halkların, insanlığın kaderi ile iç içe geçmiş halkalar halinde; kopmaz bir kulpa, sarsılmaz, çürümez bir ipe, hayat veren değerler setine, hak ve özgürlük yoluna tam ve içten bir bağ-

lılıktan geçerek kendilerine bir hayat ve vücut alanı bulmaları kaçınılmazdır... Kendi küçük dünyamızın mütevazi adımları eğer insan - toplum ve tabiata içkin ilke, yasa ve güçlere kaynaklık eden sünnetullahı uyarsa bütün bir dünyayı kaplayan sahici ve derin köklü dönüşüm ve değişimlerin momentum etkisini oluşturacaktır. Eğer inanılırsa o hayal ve uzak değildir. Her insan hedefine baktığı gibi hedefi de ona bakar. Hedefi mümkün ve ulaşılabilir kılan unsur maddi ve manevi şartların kıvamını bulmasında saklıdır.

Geleceğimiz Nasıl Olacak?

Birey, grup, topluluk, toplum ve milletler hemen her zaman geleceğe dair düşüncelerle doludur. Çoğu kez açığa vurulmasa da, her düzeyde merak konusu bir husustur bu. Nasıl ilgilenilmesin ki; yapılan yatırımlar, harcanılan sermaye ve paralar, ortaya konan emek ve gayretlerin hepsinde kişinin yarına ait beklentisi, öngörüsü ve hayali etkilidir.

Eskiden “Mazi, Hal ve İstikbal” denilerek vurgulanan bu durum, şimdilerde daha çok “geçmişten geleceğe” ve “düünden yarına” ifadeleriyle dillendirilmektedir. İnsan tekleri ve topluluklar, ebediyetin-sonsuzluğun, fiziken-madden mümkün olmasa da manevi moral açılardan iş, eser, etki ve sonuç itibarıyla gerçekleşmesi için çaba harcıyorlar, mücadele ediyorlar; savaşıyorlar ya da barışıyorlar.

Hız. Zekeriyya'nın yaşadığı devirde Yahuda kralı kendisini çok sarsan bir rüya görür. Sarayındaki kişilere bu rüyayı anlatsa da bir türlü sadrine (gönlüne) şifa olacak yorumu bulamaz. Söylenenlerden bir türlü kalbi mutmain olmaz. En nihayetinde kendisine Hız. Zekeriyya'nın bir cevabının, yorumunun, değerlendirmesinin olabileceği ifade edilir. Hız. Zekeriyya kimine göre kahindir, bazıları ise onun Peygamber olduğuna inanmaktadır o zaman diliminde. Hız. Zekeriyya gelir ve dönemin Yahuda kralına kendi iş, icraat ve eylemlerine bakmasını hatırlatır. Ve ekler: “Sen geleceğinin nasıl olacağını öğrenmek istiyorsun. Senin geleceğin, işlemiş olduğun amellere ve icraatlarına göre şekillenip belirlenecek.”

Muhakkak ki, herkesin kendisi ve içinde bulunduğu muhite, çevreye ait pozitif, güzel ve hoş değerlendirmeleri vardır. Ve bunun sonucu kendi eylem ve davranışlarının gerçek değerini ve niteliğini olduğu gibi dosdoğru olarak gördüğü söylenemez. Zaten yanılğı, hata da buradadır. Bu bakımdan, halin, şimdinin muhasebesi, değerlendirmesi, hak ve adalet kriterleri, ölçütleriyle tam ve yerinde yapılamadığı için mevcut durum ve statüko ya abartılı, mübalağalı olarak algılanır, idrak edilir; yahut hafife alınır, önemsenmez, gözardı edilir. Realitenin, hakikatin bilerek yahut bilmeyerek gözden ırak tutulmasıyla da geleceğe ait tahmin ve değerlendirmeler de isabetten, doğruluktan uzak bir şekilde yapılmış olur.

Kaldı ki, geleceği haber verecek ışık, nur ve hakikat zaten/ancak kadim hikmetin sırlarında saklıdır. Salt maddi, sosyal ve ekonomik unsurlara dayanılarak yapılan açıklama ve anlamlandırmalar bütünü, çok yönlü ve karmaşık insan gerçeğini, tabiatını yansıtmakta yetersiz kalabilir. Mevcut verili durumlar, istatistik göstergeler, ancak konjöntürü, o da eksik olarak resmedebilir, tasvir edebilir. O hep söylenen “büyük resim” hemen herkesin pozitif ve negatif katkılarıyla, etkileriyle ve tabii ki, tüm bunların üzerindeki mutlak iradeyle şekillendirilip ortaya çıkarılmaktadır. İnsan ve toplum her zaman olduğu gibi çok bilinmeyenli bir denklem olarak karşımızda durmaktadır. İnsanın rasyonel olduğu kadar rasyonel olmayan boyutları da vardır; duygusal, emosyonel tarafları da vardır. Tüm bunlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde şu atasözünde söylenildiği gibi “Her gelecek yakındır” ifadesi anlam kazanmaktadır. Ve elbette hayat süprizlerle doludur. İniş-çıkışlar, yükseliş-alçalışlar ve med-cezir halleri tabiatla birlikte insan hayatında da sürekli gözlemlenen olgular ve fenomenlerdir. Tabiatla “Adetullah” caridir, insan ve cemiyette de “Sünnetullah” geçerlidir. Kimileri bunları “raslantı ve zorunluluk” gibi kavramlarla açıkla-

maya çalışmaktadır. Tüm bunların ötesinde, herkesin ardına düştüğü, izinde olduğu, arayıp bulmaya çalıştığı, iyi, güzel, gerçek, adil ve erdemli olan değerler seti teoride albenili görünse bile, pratikte kendine ancak gariplerin dünyasında yer bulabilmektedir, müşterilerini orada beklemektedir.

Kudret, takdir ve miktar ilişkisi bağlamında bir bütün olarak bakıldığında “kader planı” denilen olgu ve sürece, potansiyelin kinetiğe aktarılmasıyla; kuvveden fiile çıkarılmasıyla gerçekleşen bilgi, irade, akıl ve sorumlulukla birleşen birikim ve kazanımların ya da aksi durumların bir yansıması olarak bakılabilir. Eğer inanılır ve çalışılırsa, geleceğe dair kader sırrı da umulan ve beklenen yönde tecelli eder. İnsanoğlu, geleceğinin daha güzel ve aydınlık olması için hemen her konuda olduğu gibi Allah’dan fütuhât, inayet ve başarı istemeye devam etmelidir. Adalet, merhamet, hak ve hakikat her çağda insanların en temel talep ve beklentisi olmuştur. Daima daha iyi ve daha güzel ve daha ileriye doğru adımlar atmak vazgeçilmez bir tutku halindedir. “Olmazların ve engellerin buzdağları” eriyip gitmektedir. Güneş merhametli yüreklerde her türlü katılık, soğukluk ve buzdan parçalar, insan sıcağı kahramanlık öyküleri ile buharlaşıp kaybolmaktadır. Adeta tarih yaşanan dünyada da yeniden yaşanmakta ve canlanmaktadır. Yeter ki, ideallerin ve inancın kristal küresine hakkıyla sahip çıkılabilsin ve “herkes yaratılıştan ya benim eşitim, yahut inançta benim kardeşim” deme bahtiyarlığına, diğergamlığına erişebilsin. Aslında inanılmaz sanılan muazzam iş ve ulaşılmaz sanılan her zirveye daima candan, gönülden tertemiz bir gaye ve imanla ulaşılmıştır. Allah insanı, bilgi, irfan ve ihsan ile yükseltmekte ve yüceltmektedir. Bu değerlerle tüm insanlığın yenilenmesi ve ihya olması için kendi küçük dünyalarımızı mamur, müreffeh ve aydın kılmanın çok ötesinde bir bütün olarak insanlığın dertleriyle dertlenmek gerekmektedir. Ve son olarak geleceğimizin

daha bir aydınlık ve parlak olması için şu duayı hep beraber yapalım: Ya Rabbi! Amellerimizi, eylemlerimizi, hüsrandan ve kayıptan uzak eyle! Ayıptan ve zulümden beri kıl, ve bizleri arındır. Esenlik, göz ve gönül aydınlığı böylelikle özümüzü ışıktandırısın ve yüzümüzü serinletsin. Umudumuz, afiyetimiz ve başarımız daim olsun.

Geleceğimiz (istikbalimiz) özgürlük ve bağımsızlığımızla (istiklalimizle) birlikte, yardımlaşma ve dayanışma içerisinde kardeşlik, bilgi, sevgi ve umut dolu, müreffeh, erdemli ve mutlu bir tasarımla biçimlenebilecektir. Oluşum ve gelişim süreçleri hayatın her alanındaki inşa ve imar aktiviteleriyle paralel olarak sürdürülebilir bir kıvama eriştirilebilecektir.

Bilgelik ve Aşk Sarayında Son Günler kıssası, geleceğin bilinirliği konusunda çok özel bir bilgi sunmaktadır:

Kral sarayında ağırladığı Bilge kişiye son olarak, “Anlamıyorum neden böyle. Oysa elimden geleni yapıyorum. İnsanlar hep sıkıntı veren şeylerle karşıma geliyor. Pek azı sadre şifa, gönle huzur ve derde derman oluyor.” Bilge şöyle cevaplar, “Hünkarım, siz çözüm ve kudret mevkiindedesiniz. Herkes bu yüzden bir hastanın hekimine gitmesi kabilinden kendisinde bulamadığı bir imkana erişmek, fırsata kavuşmak, çare bulmak ve yardım görmek için huzurunuz geliyor. Buna şaşır-mamalısınız. Size lazım olan elbette gelir, yeterki siz hep halkın yanında olun, o zaman Hak da ihtiyacınız olan şeylerde sizinle beraber olur”. O esnada saray bahçesinde Bilge kişiyi uğurlamakta olan Kral sorar: “Neyi önemseyeyim ve neye değer vereyim?” Bilge kişi ekler: “Unutmayın, neyi seçer ve ne için hayatınızı feda ederseniz onunla anılacaksınız. Hakikati önemseyin ve adaletle yoğrulan aşka değer verin. Kalbi muhabbet ve marifetle dolu olan Sadık kimseleri dost seçin. Onlar durumu ve gerçek mesafeyi -size ne uzak ve ne de yakın- olduğu gibi gösterirler. Asıl dostunuzun Allah olduğunu ve bu âlemde fani olduğunuzu asla unutmayın. Bu hayatınızı bilgelik ve aşk ehli olarak ebedi kılabiliyorsanız ne âlâ”

Bitirirken...

İnsani etkinliklerin sürekliliğinin anahtarı, değişimi yönlendirip organize etmek isteyen güçlerin kültürel meydan okumalar karşısındaki tavır alışlarının inceliklerinde saklıdır.

İnsani varoluş katmanlarının mimarisinde belirleyici unsur, kültüre ait birikim ve kazanımların dünyasındaki etki ve doyunluk seviyesi ve olgunluk pozisyonudur.

Kültür ortamı içerisinde hayat ağacının dalları gökyüzüne yükselerek meyvelerini hazırlarken; tohumları da topraktan bereketlenerek günyüzüne çıkarmaktadır.

Mikro, Normo ve Makro seviyedeki siyasi hayatın gramer ve dili, ince diplomasi senaryoları ile beraber ancak kalıcı kültür vadisi ikliminde tesirini icra edebilecektir.

Yerel ve evrensel kültürler arasındaki geçişi sağlayan insani etkinliklerin bütünü diplomasinin esnekliği ve siyasetin gerçekliğiyle beraber kamusal alana taşınma imkanına kavuşabilecektir.

Kaynakça

- Akçura, Belma. (2009). **Devletin Kürt Filmi**. İstanbul: New Age Yayınları.
- Akiner, Shirin. (1995). **Sovyet Müslümanları**. Tufan Buzpınar ve Ahmet Mutu (çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Altuğ, Fevzi. (1983). **Petrol Sorununun Tarihsel Gelişimi ve Türkiye**. Bursa: Bursa Akademi Kitabevi Yayınları.
- Arı, Tayyar. (1997). **Uluslararası İlişkiler**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Atar, Yavuz. (1998). "Teknolojik Gelişmelerin Anayasal Değişmeye Etkisi". **Yeni Türkiye (21.Yüzyıl Özel Sayısı II)**, Y. 4, S. 20, 1272-1279.
- Ateşoğlu, Güçlü. (2006-2007) "Fichte ve Alman Milliyetçiliği". **Doğu Batı Dergisi (Milliyetçilik II)**, Y.10, S.39, 129-153.
- Avcı, Nabi. (1999). **Enformatik Cehalet**. İstanbul: Kitabevi.
- Badıllı, Abdülkadir. (1990). **Bediüzzaman Said-i Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayatı**. 1. Cilt. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Baur, Von Uli (şef Redaktör). (2010). "Focus: Das moderne Nachrichtmagazin". **Focus Magazin**, München: Focus- Magazin Verlag, 42.
- Birand, Mehmet Ali. (1984). **12 Eylül Saat: 04:00**. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Bostancı, M. Naci. (1999). **Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik**. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bostanoğlu, Burcu. (1999). **Türkiye – ABD İlişkilerinin Politikası**. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Chaumont, Charles. (1995). **Birleşmiş Milletler**. Radi Başgut (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cıvaoğlu, Güneri. (21 Temmuz 2010). "Kardak'ta Derin Kulis". **Milliyet**.
- Clinton, Bill. (2005). **My Life: Bill Clinton**. New York: Vintage

Books.

- Commager, Henry Steele ve Allan Nevins. (2005). **ABD Tarihi**. Halil İnalçık (çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Çakır, Ruşen. (1990). **Ayet ve Slogan, Türkiye’de İslami Oluşumlar**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalmuk, Fehmi. (2000). **Selamun Aleyküm Komutanım**. Ankara: Kim Yayınları.
- Çancı, Haldun. (1998). **İslâm Siyasal DüşüncesiÇerçevesinde Bir Siyasal İdeoloji Olarak Milliyetçilik ve Said Nursi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Çitak, Zana. (2006) “Fransa’da Laiklik ve Milliyetçilik: 1905 Kili-se-Devlet Ayrılığı Yasası”. **Doğu Batı Dergisi (Milliyetçilik I)**, Y.9, S.38, 145-161.
- Dikeç, Nursel Bolat. (2009). “Medyada Milliyetçilik ve Ötekinin Yaratılması: McCarthy Döneminde Amerikan Milliyetçiliğinin Hollywood’a Yansıması ve Türkiye’yi Etkileme Süreci”. **Medya Milliyetçilik Şiddet**. İstanbul: Su Yayınları, 161-193.
- Dönmez, Yeliz ve Cem Bico. (2008). “Bülent Ecevit”. Tanıl Bora (Ed.). **Milliyetçilik (Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4)**. 3.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 448-461.
- Dursun, Davut. (1998). “Küreselleşme/Yerelleşme Paradoksu ve Siyasal Değerlerin Yeniden İnşası ” **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, 67-74.
- Düzel, Neşe. (27 Mart 2006) “Ülkede en güçlü ideoloji Özalcılık (Hakan Yılmaz ile Röportaj)”. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182609> (3 Haziran 2008).
- Ecevit, Bülent. (2005). **Bir Şeyler Olacak Yarım**. 3.Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Erbakan, Necmettin. (1991). **Türkiye’nin Temel Meseleleri**. Ankara: Rehber Yayınevi.
- Ercan, Fuat. (1998). **Toplumlar ve Ekonomiler**. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Eroğlu, Hamza. (1992). **Atatürk ve Milliyetçilik**. Ankara: Ata-

- türk Kültür Yayınları.
- Giddens, Anthony. (1998). **Modernliğin Sonuçları**. Ersin Kuşdil (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goethe, Johann Wolfgang. (1994). **West-östlicher Divan**, 1814-1815, Teil A Gedichte, Gedichtfragm., Chiffernbr., Deutscher Klassiker Verlag Frankfurt am Main.
- Gözen, Ramazan. (2004). **Çoğulculuk, Küreselleşme ve II Eylül**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Greenspan, Alan. (2008). **The Age of Turbulence**. England: Penguin Books.
- Güldemir, Ufuk. (1986). **Kanat Operasyonu**. İstanbul: Tekin Kitabevi.
- Güvenç, Bozkurt. (1997). **Kültürün Abc'si**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, Stuart. (1998). "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik". King, Anthony D. (Drl.). **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hayes, Carlton J. H. (1995). **Milliyetçilik: Bir Din**. Murat Çiftkaya (çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Heaton, Herbert. (1985). **Avrupa İktisat Tarihi I-II**. Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş (çev.). Ankara: Teori Yayınları.
- Hikmet Nazım. (2010). **Nazım Hikmet: Bütün Şiirleri**. 6.Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Huntington, Samuel P. (2005). **Who are we?**. Great Britain: Free Press.
- Hüseyin, Asaf. (1996). "Küreselleşen Dünyada İslâm". **Uluslararası İslâm Düşüncesi Konferansı 1**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı yayınları, 80-90.
- Ions, Edmund. (1977). **Barış Havarisi Wilson**. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- James, Harold. (1999). **Alman Kimliği**. İsmail Türkmen (çev.).

İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.

Karabaşoğlu, Metin. (Güz 1995). "Müsbet Milliyetçilik var mı?"
Köprü Dergisi. No:5.

Karakoç, Sezai. (1979). **Farklar**. 3.Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, Sezai. (1980). **Sütun**. 3.Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, Sezai. (2007). **Mehmet Âkif**. 10.Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karataş, İsa. (1996). "Kenti Birlikte Yaşamak, Kenti Birlikte Yönetmek". **Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne**. Ferzan Yıldırım (Ed.). İstanbul: Kent Basımevi, 147-169.

Katircioğlu, Erol. (1997). "Dünya-Türkiye Küreselleşme ve Değişim". **Küyerel Düşünce Grubu Paneller Dizisi**. Süleyman Talay (hızl.). İstanbul: Küyerel Yayınları, 9-48.

Kaya, Ferzende. (2005). **Mezopotamya Sürgünü: Abdülmelik Fırat'ın Yaşam Öyküsü**. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Kırkıncı, Mehmet. (1993). **İslam'da Birlik**. İstanbul: Zafer Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl. (1985). **Hitabeler**, 2.basım. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları. Bütün Eserleri No: 21.

Kısakürek, Necip Fazıl. (1986). **İdeolocya Örgüsü**, 5.basım. İstanbul : Büyük Doğu Yayınları. Bütün Eserleri No: 36.F

Kısakürek, Necip Fazıl. (2009). **Rapor 3/4**. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kissinger, Henry. (1998). **Diplomasi**. İbrahim H. Kurt (çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kohn, Hans. (1983). **Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği**. Agah Oktay Güner (çev.). İstanbul: Kervan Yayınları.

Korkusuz, Mehmet H. (2012). **Mukaddime'den Muahhire'ye: Modern Dünya'nın, Ulus Devlet'in, Din'in ve Milliyetçiliklerin Ekonomi, Kültür ve Siyaset Atlası**. 2.Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Kozlu, Cem. (1994). **Türkiye Mucizesi İçin: Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri**. 3.Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür

Yayınları.

- Köni, Hasan. (2007). **Amerika'nın Uluslararası Politikası**. İstanbul: Ekim Yayınları.
- Kutay, Cemal. (1978). **Tarih Sohbetleri 6**. İstanbul.
- Levine, Lewis ve Lucinda S.Hughey. (1985). **Changing Times**. New Jersey: Prentice-Hall.
- Lipson, Leslie. (2005). **Siyasetin Temel Sorunları**. Fügen Yavuz (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lukacs, John. (1994). **Yirminci Yüzyılın Sonu**. Mehmet Harmancı (çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Mardin, Şerif. (1993). **Bediüzzaman Said Nursi Olayı**. Metin Çulhaoğlu (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif. (1997). **Türk Modernleşmesi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mills, Wright. (1974). **İktidar Seçkinleri**. Ünsal Oskay (çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mürsel, Safâ. (1995). **Bediüzzaman Said Nursî ve Devlet Felsefesi**. İstanbul: Yeni Asya Yayınları
- Nursi, Bediüzzaman Said. (1960). **Hutbe-i Şamiye**. İstanbul: Sinan Matbaası.
- Nursi, Bediüzzaman Said. (1977). **Sünihat**. İstanbul: Sözler Yayınevi.
- Nursi, Bediüzzaman Said. (1978). **Divan-ı Harbi Örf**. İstanbul: Sözler Neşriyat.
- Nursi, Bediüzzaman Said. (1990). **Emirdağ Lahikası 1-2**. İstanbul: Sözler Yayınevi.
- Nursi, Bediüzzaman Said. (1991). **Mesnevi-i Nuriye**. İstanbul: Sözler Yayınevi.
- Okday, Ahmet. (1995). **Medya ve Hedonizm**. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Okyavuz, Mehmet. (1999). **Federal Almanya'nın Yabancılar Politikası**. Ankara: Doruk Yayıncılık.

- Özal, Turgut. “Özal: Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır (Mülakat)”. **Türkiye Günlüğü**, S. 19, 5-23.
- Pazarıcı, Hüseyin. (1990). **Uluslararası Hukuk Dersleri. 2.Kitap**. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Polat, Yılmaz. (2000). **Washington-Ankara Hattı**. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Popper, Karl. (1994). **Açık Toplum ve Düşmanları**. Mete Tunçay (çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sander, Oral. (2009). **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e**. 19.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Smith, Adam. (2009). **Milletlerin Zenginliği**. Haldun Derin (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şen, Serdar. (1995). **Refah Partisi'nin Teori ve Pratiği**. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Tagore, Rabindranath. (1999). **Milliyetçilik**. 2.Basım. Murat Çiftkaya (çev.) . İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Taşçı, D. Ali. (2013). “Allah'ın Bir Kulu Nazım”. <http://www.pazar53.com/allahin-bir-kulu-nazim-hikmet-831yy.htm>
- Taşpınar, Ömer. (3 Nisan 2006). “Sosyal devlet hâlâ başarılı” <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=183275> (7 Eylül 2009).
- Think Globally, Act Locally. http://en.wikipedia.org/wiki/Think_Globally,_Act_Locally (20 Haziran 2010).
- Uçar, Sebahaddin. (2000). **Savunan Adam**. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Usluata, Ayseli. (1991). **İletişim**. İstanbul: Yeniüzyıl Kitaplığı.
- Volkan, Vamık D. (1999). **Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yetişgin, Mehmet. (2007). “Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler”. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Memet%20YET%C4%B0%C5%9EG%C4%BON/YET%C4%B0%C5%9EG%C4%BON,%20Mehmet.pdf